Hunc Librum Auctor dono dedit
Dno Claudio de S. Nicolao
Anno Dni 1730

FLORES
MEDICINÆ THEORICÆ
AC
FRUCTUS MEDICINÆ PRACTICÆ
Necessarii ad diù vitam
PROLUNGANDAM,
Opus in duos Libros distributum
Ad bonum publicum.

ROMÆ 1726. Ex Typographia S. MICHAELIS ad Ripam;
Superiorum permissu,
ET PRIVILEGIO SUMMI PONTIFICIS.

Cui nam Operas has meas fugenti temporis, & Virium Jactura multoque labore, & sudore paratas in Lucem Edo ? Commodo Almæ Urbis mee Bonoque Publico.

Marchionis Antonij
Francisci Gicorij

BENEDICTO XIII.
P. O. M.

Catholicæ Ecclesiæ PASTORI Vigilantissimo;
Pauperum PATRI Amantissimo;
NOBILIUM FAUTORI Beneficentissimo;
Generis nobilitatis, omnigenæ scientiæ,
heroicarum Virtutum omnium,
Indefessæ potissimùm Religionis, & Charitatis
splendore,
Æquè, ac suprema Dignitate Clarissimo;
Potentissimorum Principum Ingenii paterno,
Sanctoque Amori
Concedentis ARBITRO
Pacis, ac Tranquillitatis totius Christianæ
Reipublicæ meritissimo
apud Deum AUCTORI;
URBIS, & ORBIS DELICIIS;
Se, suosque Medicinæ Flores, & Fructus
Humillimus inter subditos, & Filios
Ad SACROS PEDES devolutus
D. D. D.
Marchio Franciscus Antonius Georius.

DE

DE Mandato Reverendissimi Patris Gregorii Selleri Sacri Palatii Apostolici Magistri legi Librum, cujus titulus est *Flores Medicinæ Theoricæ, ac Fructus Medicinæ Praticæ*; ab Illustrissimo D. Marchione Francisco Antonio Georio in duos libros distributum in eo nihil reperi Religionis, ac bonis moribus dissonum, quare in lucem prodire poterit. Datum Romæ 29. Aprilis 1726.

Dominicus Gagliardi Medicinæ Professor.

DE

De mandato Reverendissimi Patris Selleri Sacri Apostolici Palatii Magistri attentè observavi, *Flores Medicinæ Theoricæ*, & *Fructus Medicinæ practicæ* ab Illmo Domino Marchione Francisco Antonio Georio studio collecti, nihilque reperii, quod obstet morum candori, & Fidei integritati; Undè optantibus in antiquorum Schola, & juxta Galeni methodum erudiri solum, pro eorum commodo, possunt hujusmodi scripta typis mandari &c. Datum Romæ 1. Aprilis 1726.

Michael Angelus Paoli Sanctissimi Domini Nostri BENEDICTI XIII. *Archiater à segreto.*

Impri:

Imprimatur ;

Si videbitur Reverendiſs. Patri Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro.

Nuntius Baccarius Epiſcopus Bojanen. Viceſg.

Imprimatur,

Fr. Gregorius Selleri Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter.

LE-

LECTORI SALUTEM.

EMONAX *rogatus quando inceperat ratiocinari : cum memetipſum agnoſcere ceperam reſpondebat . Putabat enim cum Socrate ſummum eſſe furorem , & dementiam ſuperna inquirere , & aliena perſcrutari , iis ignoratis , quæ ad nos pertinent . Sed heù ! ad quid tantum intendere , quę in nobis ad ſummum ſunt accidentia , & pariunt laborem , & dolorem juxta ſapientis authoritatem (prætermiſsa neceſſaria cognitione vitę propriæ ?) imò deperdito potiſſimo omnium temporalium bonorum maximo bono , quale eſt noſtra ſalus ? Medicos juxtà Domini ſententiam honorate propter neceſſitatem . Optima eſt ergo Medicinę profeſſionis cognitio . Non indignati ſunt perfecti Philoſophi quamplures Principes , & Reges ipſi , ac ſui ipſius incolumnita-*

tis notitiæ desiderio pellecti in ipso etiam armorum strepitu, tumultuque bellico diligenter rem medicam excoluerunt. MAGNUS ALEXANDER *sub Præceptore* ARISTOTELE *eam studiosè observabat. Ægiptiorum Reges Medicinam perlustrasse Historiarum monumentis proditum est. Et* MARCUS ANTONINUS ROMANORUM IMPERATOR, *item* BOETIUS, *&* PAULUS SERGIUS ROMÆ CONSULES *Medicinam didicerunt, ut prior tulit ętas, at demum* CONSTANTINUS AFER, *& totius Medicinę Artis illustrator, qui posteà fuit* VICTOR III. SUMMUS PONTIFEX. *Ex veterum igitur constat testimoniis, Artem hanc ab Illustrium Ordinum viris esse frequentatam, ac illustratam. Optimè igitur* HIPPOCRATES *loquitur artem esse longam, ac si dicere voluisset, multa posse addi, anteaquam ad summam perfectionem eßet perducta. Ast si nova Artis molimina minimè li-*

cerent,

cerent; ſatis amplum præmium feram, ſi ectori, haud ingratum accidat. Vale amice Lector, & meis hiſce fruere, ac utere laboribus.

BENEDICTUS PP. XIII.

Ad futuram rei memoriam.

UM, Sicut dilectus filius Marchio Franciſcus Antonius Georius Romanus Nobis nuper exponi fecit, ipſe quemdam librum à Se elucubratum, cui titulus *Flores Medicinæ Theoricæ; & fructus Medicinæ praticæ &c.* Typis in Alma Urbe noſtra noviter mandaverit, Seù mandare, & in lucem edere intendat, vereatur autem, ne poſtquam in lucem prodierit, alii, qui ex alieno labore lucrum querunt, librum præfatum iterùm imprimant, Seù imprimi current in ipſius Franciſci Antonii præjudicium. Nos ejus indemnitati, ne ex impreſſione hujuſmodi aliquod diſpendium patiatur, providere, illumque Specialibus favoribus, & gratiis proſequi volentes, & à quibuſvis excommunicationis ſuſpenſionis, & interdicti, aliiſque Eccleſiaſticis Sententiis, cenſuris, & pœnis, à Jure, vel ab homine quàvis occaſione, vel causâ latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtit, ad effectum præſentium dumtaxat conſequend. harum Serie abſolventes, & abſolutum fore cenſentes, Supplicationibus ejus nomine Nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati, eidem Franciſco Antonio, ut durante decennio à primæva dicti libri impreſsione computand., dummodo tamen à dilecto filio Magiſtro Sacri Palati noſtri Apoſtolici prius approbatus fuerit, nemo tam in Urbe, quàm in reliquo Statu Eccleſiaſtico mediatè, vel immediatè Nobis Subiecto, librum prædictum, etiam ſub prætextu additionum, neque additiones prædictas Separatim Sine Speciali dicti Franciſci Antonii, aut ab eo cauſam habentium licentia imprimere, aut ab alio, vel aliis impreſſum vendere, Seù venalem habere, aut proponere poſsit, & valeat, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium concedimus, & indulgemus: Inhibentes propterea utriuſque Sexus Chriſtifidelibus, præſertim librorum impreſſoribus, & Bibliopolis, Sub quingentorum Ducatorum auri de Camera, & amiſsionis librorum, & Typorum omnium pro una Cameræ Noſtræ Apoſtolicæ, & pro alia eidem Franciſco Antonio, ac pro reliqua tertiis partibus accuſatori, & Judici exequenti irremiſsibilitèr applican., & eò ipſo abſque alia declaratione incurren. pœnis, ne dicto decennio durante librum præfatum, aut aliquam ejus partem, vel additiones præfatas Separatim tam in Urbe, quàm in reliquo Statu Eccleſiaſtico præfatis Sine hujuſmodi licentia imprimere, aut ab aliis impreſſum vendere, Seù venalem habere quoquo modo audeant, Seù præſumant. Mandantes propterea dilectis filiis Noſtris, & Apoſtolicæ Sedis de Latere Legatis, Seù eorum Vicelegatis, aut Præſidentibus, Gubernatoribus, Prætoribus, & aliis Juſtitiæ Miniſtris Provinciarum, Ciuitatum terrarum, & locorum Status Noſtri Eccleſiaſti-

ſiaſti-

ſiaſtici præfati, quatenus eidem Franciſco Antonio, ſeù ab eo cauſam haben. præfatis in præmiſsis efficacis defenſionis præſidio aſsiſtentes, quandocumque à memorato Franciſco Antonio fuerint requiſiti, pœnas prædictas contra quoſqumque inobedientes irremiſſibiliter exequantur Non obſtan. Conſtitutionibus,& Ordinationibus Apoſtolicis,ac quibuſvis Statutis, & conſuetudinibus etiam juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quâvis firmitate aliâ roboratis, privilegiis quoque, indultis, & literis Apoſtolicis in contrarium præmiſſorum quomodolibet conceſsis, confirmatis, & innovatis, cæteriſque cotrariis quibuſcunque. Volumus autem, ut præſentium tranſumptis etiam in ipſo libro impreſsis, manu alicujus Notarii publici Subſcriptis, & Sigillo perſonæ in Eccleſiaſtica Dignitate conſtitutæ munitis, eadem prorsùs fides in Judicio, & extra illud adhibeatur, quæ præſentibus ipſis adhiberetur, Si forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum Sub Annulo Piſcatoris, die IV. Julii MDCCXXVI. Pontificatus Noſtri Anno Tertio

F. Card. Oliverius.

FLO-

FLORES
MEDICINÆ
THEORICÆ

Collecti Vigiliis, obstinatoque
Studio

A FRANCISCO ANTONIO GEORIO,
MARCHIONE, DOCTORE MEDICO
In Archi=Liceo Patavino,
Necnon in Romana Utriusque
Juris Pallade.

S E N E C A

Nulla res dum incipit est consumata;

Sed mea incipit novo scribendi modo, fortasse non ingrato, & hactenus non viso.

LIBER PRIMUS.

SENECA

Nulla res conſumata eſt
dum incipit.

ET

Etiamſi omnia à veteribus in-
venta ſunt, hoc ſemper no-
vum erit, uſus, & in-
ventorum ab aliis
ſcientia, &
diſpoſitio.

FLORES
MEDICINÆ THEORICÆ,
LIBER PRIMUS

I. De Medicina.

B. 1. Altiſſimo manavit Medicina, Vir prudens non abhorrebit illam; abhorrentes verò illam. 2. citius, quàm Natura poſtularet, moriuntur. Porrò vita brevis. Medicina Artium præſtantiſſima, quæ Adamo. 3. cum cœteris habitibus ſcientificis infuſa fuit. 4. Non ineptè illam inventam fuiſſe ab Apolline, cecinere Ægyptii ſcriptores, quem cum Sole eumdem affirmabant; florum, & frugum parente. 5. Ab Æſculapio amplificatam, perfectam ab Hippocrate, Græci. 6. Artem. 7. Scientiam. 8. utramque dixeris, vel. 9. Neutram, bene dixeris. 10. Sororem dicamus Philoſophiæ. 11. & præcipuam inter artes ægregias. Verſatur. 12. circa Res ſalubres, inſalubres, & medias. 13. à quibus definitur, humanæ ſanitatis conſervatrix, præſervatrix, & reſtitutrix. 14. Scientia eſt, quâ humani corporis affectiones dignoſcuntur, quatenus ſanum eſt, & à ſanitate recedit: ſeù. 15. adjectio deficientium, & detractio excedentium. Phyſiologia, Hygiene, & Pathologia ſint baſes; cùi Dieta, Chirurgia, & Pharmagia miniſtrant.

Eccli. cap. 38. 2. Galenus lib. 1. de ſanitate tuenda. 3. Divus Thomas par. prima quæſt. 94. art. 3. 4. Plinius lib. 7. cap. 56. 5. Soran. in præfat. Iſag. 6. Hippocrates lib. lex., Ariſtoteles, Galenus; 7. Galenus in Arte. Avicenna Fen. 1. cap. 1. 8. Plato. 9. Averrhoes initio cantic. 10. Tertullianus. 11. Plotinus. 12. Galenus in Arte. 13. Hippocrates lib. de Medico. 14. Avicenna Fen. 1. cap. 1. 15. Hippocrates lib. de flatibus, & aph. 22. Sect. 2.

II. De Medico.

MEdicus. 1. est Vir philosophus. 2. Naturæ minister. 3. ejusdem imitator. 4. inventor occasionis in morbo, ideò. 5. elegantius. 6. Vir excellens medendi peritus. 7. Si omnia fecerit, ut sanaret, peregit partes suas. 8. Non est in Medico semper, ut relevetur æger. Ejus objectum sit Corpus humanum, quatenus aut sanum, aut sanabile. Finis verò cum scopo confusus; sanitas, seù actionum integritas. 9. Experimentum rationi viam aperuit, methodus ampliavit; ratio confirmat, & percipit. 10. Hinc tres Medicorum sectæ, quarum (rejectis Empirica, & Methodica) optima est Dogmaticorum, quippe. 11. quæ rationi, & experientiæ, ut duabus cruribus innititur. 12. Herbarii, unguentarii, coqui, & venam secantes, Medicorum ministri habeantur.

1. Hippocrates l. de nat. Galenus l. de placitis. 2. Hippocrates l. de populi morbis. 3. Hippocrates, Plato. Gal. 4. Plato. 5. Pindar. Pyth. od. 4. de Hesiodo. 6. Hippocrates lib. de decenti ornatu. 7. Seneca. 8. Ovidius. 9. Plinius. 10. Galenus de Sectis, & introd. 11. Galenus. 12. Galenus in lib. Epid. com. 6.

III. De Phisiologia.

1. UBi desinit Physicus, ibi incipit Medicus. Ille naturam examinat. 2., ut principium motus, & quietis, seu. 3. generationis, & corruptionis: Medicus eamdem, ut compositum quid ex anima, & corpore, & quæ ipsis inserviunt. 4. Ejus cognitio omni Medico necessaria, qui rectè agere velit. 5. Natura ostendit artis Peritis, quæ facienda sunt. 6. ipsa erit morborum Medicatrix. 7. salutis hominum causa, omnia præstans. 8. cujus ideò magnus admirator fuit Hippocrates. 9. nihil enim frustra facit. 10. ea repugnante, omnia fiunt irrita. 11. Naturam quippe expellas furca, semper recurret. 12. ejus vires supplente consuetudine. 13. Illam constituunt, & conservant elementa, temperamenta, humores, spiritus, partes, facultates, & functiones: et ideò res naturales dicuntur, quæ, & Phisiologiam occupant.

1. Aristoteles l. 2. Phisic. & lib. 5. met. cap. 1. . 2. Aristoteles. 3. Hippocrates l. de nat. Galenus in def. med. 4. Hippocrates l. de vet. Med. 5. Hippocrates l. de Arte n. 12. 6. Hippocrates l. 6. Epid. sect.

sect. 5. 7. Gal. com. 5. in l. 6. Epid. ex Plat. 8. Galenus l. 9. de placitis Hippocratis, & Platonis. 9. Galenus l. 1. de usu part. 10. Galenus post Hippocratem ex lege. 11. Horat. 12. Galenus l. 2. de motu musculorum. 13. Galenus lib. 1. & secundo method.

IV. De Elementis, & Temperamentis.

PRincipia considerant Physici rem corpoream: Medici sola elementa, seù. 1. minimam mixsti partem, rem sensibilem. 2. dicuntur corpora simplicia, ex quibus omnia constituuntur, & in quæ omnia resolvuntur. Hæc sincera in animalibus non dantur. 3. eorum tamen proportio sanitatem; excessus, aut defectus morbum creat. 4. An forma. 5. an solis qualitatibus illa insint mixtis, Medico inutile, Physico problema sit. 6. Quatuor primæ qualitates, quatuor elementa determinant, è quibus temperamentum exurgit. 7. seù forma mixsti. Sit itaque. 8. finis mixtionis, seu ad obeundas actiones unio congrua; secundum quam differunt ætas, sexus, regio, tempestas. 9. sed super omnia, sanitas. 10. Temperamentum ad pondus non datur, nec mole elementorum, nec paritate qualitatum. 11. ad justitiam maximè salubre est. 12. quod scilicet neque excedit, neque deficit; ideò moderatum. 13. Temperata hominem non lædunt. 14. animalium temperatissimum.

1. Aristoteles de Cælo. 2. Galenus lib. 1. de temper. 3. Galenus lib. 8. de Plac. Hippocratis, & Platonis. 4. Galenus, & Stoici. Fernelius. 5. Aristoteles. 6. Hippocrat. lib. 1. de nat. hum., & Galenus lib. 1. dum fac. natur. 7. Averrhoes. 8. Hippocrat. lib. 1. de nat. hum. Galenus lib. 8. de temp. 9. Galenus lib. 1. de temp. 10. Galenus lib. 1. de alim. fac. 11. Riolanus. 12. Plato. Avic. fen. 1. doct. c. 1. 13. Hippocrates l. de veteri Medicina, 14. Galenus lib. 1. de alim. fac.

V. De Humoribus.

1. EX humoribus natus est homo, ideò. 2. proxima sint ejus elementa. 3. Physicis analoga. 4. suis quæque dominantur partibus. 5. quorum inquisitio Medico valde necessaria est. Hos, vel coqui, vel putrescere oportet. 7. Atra bilis, quod neque concoctionem, neque maturationem perferat, læthales morbos facit; sint illi fluxiles substantiæ ex alimento genitæ. Alimentarii sunt sanguis, bilis, pituita, & succus melanchonicus; hi. 8. roris in-

ſtar decidentes, ut gluten; deinde; viciſsim aſſimilantur. Excrementii vel quantitate ſola peccant, ut ſemen, & ſanguis menſtruus. 9. frivola animalis Superbiſſimi origo: vel qualitate, qui rurſus interdum utiles; fel, limus, ſerum, interdum inutiles: ſudor, urina, ſtercus, trium coctionum reliquiæ. 10. Maſſæ ſanguineæ plurimum ineſt ſanguinis; bilis minimum; hinc dulcia amica vitæ. Sanguis ſincerus plus nutrit, quam cœteri humores: hi tamen nutriunt. Semen diffluit à toto, non mole, ſed viribus, formaliter, non materialiter.

1. Hippocrates l. de nat. hum. Galen. l. 2. de elementis. 2. Galenus com. ad l. de nat. hum. 3. Galenus in introduct: 4. Hippocrates l. de morb. 5. Galenus l. de atra bile. 6. Galenus l. de cibis boni, & mali ſucci. 7. Hippocrates aphor. 22. ſec. 4. Galenus l. de atra bile. 8. Avicenna fen. 1. doct. 1. c. 4. 9. Plin. l. 7. cap. 7. 10. Avicenna.

VI. De Spiritibus.

1. NAtivus calor. 2. calidum innatum. 3. anima Mundi, ſpiritusque, ſola differunt ratione. 4. Tandiù enim vivimus, quandiù calor eſt in nobis. 5. vitæ principium, & fons. Spiritus ſit. 6. corpus æthereum. 7. tenuiſſimum, calidiſſimum; in obeundis functionibus, præcipuum animæ inſtrumentum; quarum eſt. 8. cauſa, opifex, & effector, malorumque depulſor. 9. ingenioſè ideò dicitur vinculum animæ, & corporis: mole parvus, maximis eſt viribus; quare Jovis fulmini comparatur. 10. ejus potentia ſemina omnia prolifica ſunt. 11. Vitalis generatur in corde, animalis in cerebro; unus altero perfectior. 12. elementaris ſit. 13. an non, Phyſici diſputent; Medico ſit problema. 14. Innatum, viventis theſaurum cenſeamus, quippe ab initio. 15. partes ſingulas articulat, & conſervat: influentem verò innati cuſtodem, & continuum reparatorem. 16. ille ubi vult ſpirat. 17. igneus eſt illi vigor, & cæleſtis origo.

1. Galen. l. 1. de tremore. 2. Fernelius phiſiolog. lib. 4. cap. 2. 3. Plato in Timæo. 4. Ariſtoteles. 5. Hippocrates, & Galenus l. 5. de ſimplic. med. f. c. 9. 6. Avicenna l. 11. de virib. cord. c. 2. 7. Galenus l. 3. de fac. nat. Avic. fen. 2. l. 1. 8. Hippocrates in Epid., & l. de flatib. Galen. l. 1. aph. cap. 15. 9. Alex. Aphrodiſæus in Problem. 10. Ariſtoteles l. 2. de gener. anim. 3.

11. Gal.

11. *Gal. l. 12. meth. med.*, *Averrhoes* 1. *coll.* 12. *Galen. in l.* 8. *aph. c.* 14. 13. *Plato in Timæo*. *Hippocrates l. de carnibus*, & *Avic. l.* 1. *de virib. cord.* 14. *Galen. l. de tremore*. 15. *Hippocrates l. de nat. hum.* 16. *Joan.* 3. 17. *Virgil. l.* 6. *Æneid.*

VII. De Partibus :

PArtes phisicæ dicuntur, quæ. 1. totum complent, integrant, & constituunt, quo sensu in. 2. continentes, contentas, & impetum facientes distinctæ sunt. Vulgò dividuntur in similares, & dissimilares, in quibus distinctio conquiescit. Medica pars sit. 3. corpus toti cohærens, communique vitæ conjunctum, ad illius functionem utrumque comparatum. Necessariæ aliæ sunt, ut Cor, hepar, pulmo, ventriculus: aliæ utiles, ut testes, oculi, manus, instrumentum sapientiæ: aliæ ad ornatum, ut cornua, barba: hæ tamen latiori tantum significatione partes sint, ut. 4. hominum ungues, bovum cornua: verius. 5. excrementa dicantur. Humani corporis partes amplissimas, artus scilicet, brachia cum manibus, cruraque cum pedibus; & ventres, caput, thoracem, & abdomen; hasque tanquam facultatum peculiarium domicilia speculet Anatomicus. Phisiologo præterea innotescant per omnia, os, cartilago, ligamentum, fibra, membrana, nervus, vena, arteria, caro, & cutis. 6. sensibilia hominis elementa. 7. Cor solus sit microcosmi Sol, & Princeps. 8. à quo cætera pendeant,

1. *Aristoteles Galen. l.* 1. *meth.* 2. *Hippocr. l.* 6. *Epid.* 8: 3. *Fernelius*. 4. *Galen.* 5. *Riolan. Phisiolog.* 6. *Galen. l.* 2. *de elem.*, & *l.* 1. *de fact. nat.* 7. *Arist. lib. de somno*, & *lib.* 3. *de partibus Animalium*, & *Galen. de usu partium l.* 6. *c.* 7. 8. *Homerus*.

VIII. De Facultatibus Animæ.

ANima sit forma corporis animati. 1. & principium facultatum corporis viventis; seù. 2. perfectio corporis organici potestáte vitam habentis. Vegetativa est in plantis, Sensitiva in brutis, Rationalis in Hominibus. 3. Hæc ita differt à temperamento, ut faber à serra. 4. Aurigæ hæc comparatur, prior equis. 5. Formarum physicarum sit præstantissima, immortalitatis particeps: quas facultates. 6. Concupiscibilem, Irascibilem, & Ratiocinantem dicunt morales Philosophi. Has Medici. 7. naturalem, vitalem, & animalem nuncupant: sedibus distinctas, 8. in hepate scilicet,

Cor-

Corde, & cerebro. Naturalis tres habet ministras, nutricem, auctricem, & generatricem: illa iterum quatuor. 9. attractricem, retentricem, concoctricem, & expultricem; quibus reparatur triplicis substantiæ nostræ perennis dissipatio. Vitali inserviunt respiratrix, & pulsatoria. 10. Animalis facultas. 11. quæ à cerebro tanquam à Sole influit, fit sensiens, movens, & princeps. Sensus communis internus fit; externi quinque, visus, auditus, gustus, odoratus, tactus. 12. quorum solus postremus absolutè necessarius est. Nervi molles sentiunt; duri moventur, vel spirituum transmissione, vel sola irradiatione. Cerebrum totum continet, memoriam, imaginationem, & ratiocinationem, quibus homo. 13. Animal consilii plenum, mirabile nuncupatur.

1. *Galenus* 1. *de nat. fac.* 2. *Aristoteles l.* 2. *de anima*. 3. *Galenus lib.* 2. *de præcogn. expuls.* 4. *Galen. de placitis*. 5. *Aristoteles lib.* 2. *de anima textu* 29. 6. *Plato lib.* 4., *&* 5. *de Pop. Galen. lib.* 5. *de placitis*. 8. *Galenus comm.* 4. *in lib.* 1. *Prob. textu* 5. 9. *Avicenna fen.* 1. *doct.* 6. *cap.* 2. 10. *Hofman. inst. lib.* 2. *c.* 151. 11. *Galen. lib.* 1. *de loco aff.* 12. *Galen. lib.* 1. *de sympt. caus. cap.* 5. 13. *Plato, Cicero, & Plinius*

IX. De *Functionibus*.

Ut facultates ab Anima procedunt, ita functiones à facultatibus: quarum. 1. motus sunt ad operandum. 2. Nutritio est repletio vacuati, seù conversio alimenti in substantiam viventis. Ejus appetentia necessaria est. Sicci fames, humidi sitis nuncupatur. Utraque duplex naturalis omnibus partibus convenit, animalis stomacho. 3. Coctione omnia fiunt in homine; chilificatio in ventriculo, sanguificatio in venoso, & arterioso genere; assimilatio in partibus. Accretio corporum, in omnem dimensionem proventus. 4. fit maximè ab humido. 5. hinc pueri, & fœminæ Viris citius crescunt. Decrescunt viventia humidi radicalis defectu: sic ergo ætas consistens, & media inter augumentum, & decrementum. Gigantum extensio, Nanorum contractio naturalis quidem, sanitati, tamen minus commoda est; nullis regionibus, aut gentibus familiaris. Genitricem vim vocant Philosophi formarum dispensatricem, & naturam maturantem. Sit in homine. 7. productio viventis à vivente, seminis, & sanguinis menstrui ope; à quibus genitura, embrion, fætus. Fæminæ ut testes, sic & semen habent; sicut humidius, ita impotentius. Conceptionis locus fit ute-

rus

rus, primum hominis domicilium: præter naturam ejusdem tuba. Seminis retentio sola conceptionem non efficit, sed. 8. retenti ad actum promotio. Superfœtatio leporibus familiaris, naturam excedere videtur: aliquando tamen in mulieribus contingit, & interdum quibusdam etiam familiaris est.

1. *Aristotel. Galen. lib. 1. de loc. affect. 2. Galen. 3. Aristotel. lib. 4. meteor. 4. Galen. lib. de optima constitutione corp. 5. Hippocr. lib. 6. Epid. 6. Avicenna. 7. Galen., & 2. de fact. nat. 8. Avicenna, & Fernelius.*

X. De rebus non naturalibus: De Aere.

UT homo rebus naturalibus conservatur, sic iis destruitur, quæ sunt præter naturam. Inter illas dantur mediæ, & indifferentes; benè utentibus bonæ, malè utentibus malæ. 1. ideò res salubres, seu non naturales dictæ: scilicet aer ambiens, cibus, & potus, somnus, & vigilia, labor, & quies, excreta, & retenta, animi pathemata. 2. Harum usu moderato conservatur sanitas; immoderato morbus invadit. 3. Aerem inspiratu, & perspiratu continenter attrahimus. 4. ideo purus eligendus est. 5. nullis inquinamentis infectus, sed liber. 6. & ventis salubribus perflatus. 7. Septentrionalis meridionali salubrior; & orientalis occidentali. Asiani molles sunt, & imbelles, quod perflentur Austro. 8. Loca palustria sunt nocentissima. 9. In emendo agro salubritatem cæli commendabat in primis Varro; hæc est aeris ratio.

1. *Galen. lib. de Arte c. 83., & 87. 2. Cicero de offic. lib. 2. 3. Galen. de util. respir. 4. Avicenna fen. 2. doct. in cap. 3., & 5. Plato de leg. 6. Aristotel. 7. de Polit. cap. 2. 7. Hippocrates lib. 1. de Arte. 8. Galen. lib. 1. de de sanitate tuenda, Columel. lib. 2. de re rustica cap. 3. 9. Varro lib. 1. de re rustica cap. 5.*

XI. De Potu, & Cibo.

TRiplicis. 1. substantiæ nostræ perennem jacturam Natura reparare tentat; spiritosam aere inspirato, &. 2. odoribus; solidam cibo, humidam potu: cujus. 3. præcipuum est opus. 4. Aquæ potus purissimus censeatur, . 5. si colore, odore, sapore non peccet. 6. Vinum petitis, & Nilum habetis, objurgabat meritò Pescennius Imperator suis militibus. Fontana, fluvialis, putealis, & stagnans, sa-

lu-

lubritatis designatione scriptæ sunt. 8. quarum Medicus valde sit solicitus. 9. Xytho utuntur, qui vinum non habent; præparationis varietate magis, minusve salubri. Pomaceum pirraceo salubrius: vino tamen cedat. 10. cardiacorum optimo, &c. 11. Medicinæ salutari. Alimenta præstant, quæ optimum habent succum. 12. coquuntur facile, & citò distribuuntur. Quæ sitim pariunt naturam evertunt. Panis saliginus sit optimus. Legumina flatus gignunt. Fructus parum nutriunt, & citò corrumpuntur. Avium carnes quam quadrupedum salubriores, horum quam piscium. Marinos laudant Medici supra fluviales, hos supra stagnantes.

1. *Galen. lib. 1. de sanit. tuen. 2. Avicen. fen. 2. doc. 3. tract. 2. c. 8. 3. Aristotel. in prob., & lib. de aere loc. & 29. 3. 4. Hippocr. lib. 6. epide. par. 4. aphor. 13. , & Galen. lib. 1. de simpl. med. cap. 4. 5. Galen. lib. de ptisana. 6. Julius Capitolinus in Pescennio 7. Hippocr. l. de arte, & locis aff. 8. Hippocr. 9. Dioscorides lib. 5. 10. Galen. lib. 3. de alim. fac. 11. Galen. lib. Quod animi mores 12. Avicenna.*

XII. De Somno, & Vigilia.

Rerum 1. naturalium moderatio salubritatem efficit. 2. hinc somnus, & vigilia si modum excesserint malum. 3. Ille animalis facultatis quies est. 4. quo reparatur vigiliarum, atque laboris assidui dissipatio. 5. Omnes fluxiones sistit excepto sudore. 6. Ita differt somnus à sopore, ut sanitas à morbo. 7. Interdiù vigilandum, noctu dormiendum est; habeatur porrò ratio ætatis, tempestatis, & consuetudinis. 8. licet quippe meridianus, longis diebus. 9. Decubitus sit modo in unum, modo in alterum latus, corpore molliter inflexo. 10. Insomnia si fuerint gravia, morbum denotant; si levia. 11. humorem exuperantem: hinc 12. aliquot mirabilia nuncupantur. 13. Somnus si contulerit, salutaris est: si laborem præstat, lethalis est: pueris, & senibus longior esse debet; his ut siccitas emendetur, coctio juvetur, & vires roborentur; illis ut furor immodicus sistatur.

1. *Galen. 2. Hippocrates lib. 2. aph. 3. 3. Galen. lib. 2. de sym caus. 4. Galen. lib. 1. de sympt. caus. 5. Galenus 6. Riolanus. 7. Hippocr. lib. 2. præsag. c. 11. 8. Celsus. 9. Hippocr. comm. 1. lib. 1. præs. c. 5. 10. Hipp. de insomniis. 11. Galen. lib. de præsag. ex insomn. 12. Hippocrat. lib. 2. aphor. 1. 13. Riolanus.*

XIII.

XIII. *De Motu, & Quiete.*

1. MOtus violentus sanitati adversatur. 2. levis conducit, qui 3. exercitatio nuncupatur. 4. corporis scilicèt motus, quem anhelitus difficultas consequitur. Ejus ars ab Antiquis, gymnastica dicta est: lucta, cursus, saltus, pilæ lusus, frictio præcipuè sunt species: remigatio, aratio, oneris gestatio, equitatio, venatio: manuum, aut vocis operatio, aliaque numerum augeant. 5. sanitatis studium est, non satiari cibis, & impigrum esse ad laborem. 6. Cibum minuere, & laborem augere salubre est. 7. Labores cibos præcedant. 8 Perniciosa censetur post cibum motio. 9 Qui benè concoxit, mane tuto surgat: qui minimè, in lecto quiescere debet, nec labori se, aut fatigationi cedere. 10. Gracilibus mitior, robustis validior competit exercitatio. 11. Labor, cibus, potus somnus, venus omnia mediocra.

1. *Galen. lib. 2. de sanit. tuen.* 2. *Galen. Ib. post Hippoc.* 3. *Mercurialis.* 4. *Galen. lib. 2. de sanit. tuen.* 5. *Hippocr. lib. 6. epid. par. 4. aphor. 5.* 6. *Aristotel. sect. 1. problem. 47.* 7. *Hippocr. lib. 6. Epid. par. 4.* *Galen. lib. 2. de sanit. tuen.* 8. *Galen. lib. de cibis. bonis, & mali succi.* 9. *Delph. lib. 1. cap. 10.* 10. *Hippocr. de salubri dieta.* 11. *Hippocr. lib. 6. Epid. par. 6. aphor. 5.*

XIV. *De Excretis; & Retentis.*

1. SI excernenda retineantur, retinenda excernentur; fiunt morborum causæ. Alvi proluvies, lotium, & sudor, postulante natura evacuentur. 2. quin & ipsa excrementa sola quantitate peccantia, semen, & sanguis menstruus. Sit hic humor in utero contentus, nutriendo fœtui destinatus, alioquin stata periodo excernendus. Immoderata horum proflusio plùs nocet vitæ, quàm si eo plùs sanguinis centies effluxisset. Hinc salacia animalia sunt vitæ brevioris: passares avium salacissimi, vix duos annos excedunt; mares quia femellis salaciores, citiùs moriuntur. 3. In morbis corpus nutriatur, & non emacietur. 4. ab ipsa abstineat. 5. sicci, frigidi, senes. 6. Vomere olim assuetum vèl bis in mense. 7. at meliùs non vomere: subvertitur quippe ventriculus contra naturam, fumisque repletur caput. Sordes, sputum, muccus, cerumen, aliaquæ partium excrementa, diligentèr purgentur. 8. Ubi natura erit infirmior, medicamentis sollicitetur.

 1. Ga-

1, *Galen. lib. de morbor. cauf.* 2. *Galen. in arte medica.* 3. *Celf. lib.* 1. *cap.* 1. 4. *Galen. lib.* 8. *de loc. affec ! cap.* 9. 5. *Galen. lib.* 2. *de fanitate tuenda* 6. *Hipprocrates lib. de infomniis.* 7. *Galen. in* 3. *aphor.* 8. *Galenus.*

XV. De Animi Perturbationibus :

PAthemata. 1. feù perturbationes funt animi motus irrationales contrà naturam. 2. à Medicis inveftigantur. 3. quatenùs corpus alterant, & à naturali ftatu avertunt. 4. Peripatetici mediocritatem affectũmadmittunt ; quam fequitur fumma fanitas, ideòque fumma felicitas. 5. Ei non eft cor ferreum, homoque cum fit, nihil à fe alienum pu atz concupifcit, irafcitur · 6. nequè ideò in fanitatem peccat : nifi cum violentèr, bonum, malumvè, feù præfens, feù futurum, aut appetit, aut abhorret. 7. Timor fepè exanimavit, effufùmque gaudium. 8. ideò quidam funt adeò pufillanimi. 9. Spiritus triftis exiccat offa. 10. Ira porrò omnium paffionum eft teterrima; illi, cæterifque. 11. dominetur fapiens; ut effreni equo feffor; navique procellis agitatæ, gubernator : is folus fortis dicendus eft.

1. *Galen. de decret. Plato, & Hippocr. lib.* 5. 2. *Hippocr. lib.* 6. *epid. par.* 3. *aph.* 29. 3. *Galen. in arte medica c.* 85. 4. *Ariftotel.* 5. *Cicero* 6. *Galen.* 7. *Galen. lib.* 2. & 5. *de fympt. cauf.* 8. *Scherbius.* 9. *Salomon proverb.* 17. 10. *Ariftotel. l.* 2. *problem.* 16. *Galen. lib.* 2. *de fanit. tuen.* 11. *Plato in Phædro.*

XVI. De Morbis.

QUidquid. 1. humani corporis naturam evertit, morbus eft, aut caufa morbi, aut fymptoma. 2. Morbus eft effectus contrà naturam, actiones primò, & per fe lędens : cui opponitur fanitas, feù actionum integritas. 3. Similaris morbus, partium fimilarium, vel intemperies eft, vel occulta qualitas; organicus organicarum; communis verò foluta unitas. 4. Læditur organum numero, magnitudine, fitu, & conformatione. 5. Solutio continui quinque habet differentias. 6. vulnus, ulcus, fracturam, luxationem, tumores præter naturam, Hi funt, vel fimplices, vel compofiti : Illi pro humorum ratione funt quadruplices : refypela, phlegmon, œdema, & fcirrhus. Cancer ab atra bile cenfeatur, ficque infanabilis. Aperiuntur vaforum ofcula dilatatione, refudatione, & erofione.

a *Galen. lib. 1. de sympt. caus. cap. 1.2. Galen. lib. 1. de sanit. tuen. c. 5. & lib. 1. de morb. 3. Galen. lib. 1. de usu part. 4. Galen. in arte cap. 97. §. Galen. l. 3. meth. 6. Galen. in arte cap. 90.*

XVII. De Morborum Differentiis.

1. Morbi quidam sunt primarii, seù idiopathici; ut epilepsia affecto cerebro; vel. 2. secundarii, ut eadem epilepsia orta à consentiente cerebro, vitiis ventriculi, lienis, uteri &c. Parvos morbos Medici nuncupant. 3. qui solius naturæ ope vincuntur; magnos demonstrant eorum essentia, partium præstantia, malignitas, & symptomatum gravitas. 4. Acuti non sunt, qui celeritèr discutiuntur, ut febris diatia: sed ii. 5. qui plurimos homines citò necant: un causon, pleuritis, apoplexia. Simplices, & compositi. 6. mites, & maligni; adventitii, & hæreditarii. 7. communes, & dispersi Medico innotescant; precipuè Endemii, Epidemii. Contagium tribus modis serpit. 8. contactu, ut in scabie. 9. fomite relicto, ut in strumis, lue venerea; demum. 10. emissa virulentia, ut in pestilentibus febribus.

1. *Galen. 2. Galen. lib. 7. de usu part. c. 8. 3. Hippocr. lib. 6. Epid. c. 5. 4. Hippocr. lib. de arte 5. Hippocr. & Galen. lib. 2. Aphorif. comm. 23. 6. Galen. lib. 1. de rat. vict. in acutis cap. 8. 7. Galen. comm. 1. ad lib. 1. de vulgaribus morbis 8. Galen. lib. 1. de differ. febr. cap. 3. 9. Hippocr. lib. de Nat. hum. 10. Hippocr. de Nat. hum.*

XVIII. De Causis Morborum.

Omnia fiunt. 1. ex materia, per formam, ab efficiente aliquo fine. 2. Efficiens causa à Galeno præcipuè investigatur, utpotè quam Medicus auferre conatur. 3. Impossibile quippe est morborum vires investigare, illisque opitulari, nisi eorum causæ probè cognitæ sint. Externa ea est, vel interna. 4. illa in rerum non naturalium usu immoderato consistit. 5. Internæ sunt vel antecedentes. 6. Plecthora, & Cacochymia. 7. Illa est omnium humorum redundantia; hæc alicujus tantùm à sanguine: illa ad quantitatem pertinet, hæc ad qualitatem: vel conjunctæ, quæ morbum immediatè faciunt. Harum exemplum est sanguis putridus, qui phlegmonem causat. Sex modis præcipuè causæ operantur: per se, & per accidens, actu, potentia, prius, posterius: universalitèr, singularitèr:

 di

disjunctivè, conjunctivè, proximè, remotè. Rhabarbarum calefacit per se, per accidens refrigerat: reducuntur morborum causæ ad innanitionem, repletionem, alterationem simplicem, & corruptelam.

1. *Plato in Timæo, Aristotel. lib. 2. Phys. 2. Galen. lib. 2. de caus. morb. 3. Hippocr. lib. 1. de morbis mulierum. 4. Galen. lib. de causis pro cathar. 5. Galen.. in Defin. med. 6. Galen. lib. de plenit. c. 2. 7. Galen. de plenit. cap. 2. 8. Galen. lib. 1. de loc. affec. & comm. 3. ab 6. epidem.*

XIX. De Symptomatibus:

UT morbum causa præcedit. 1. sic eumdem symptomata subsequuntur, sicut umbra corpus. 2. Sint affectus contrà naturam à morbo producti: Interdum. 3. symptoma erit morbus, ut febris in pleuritide. Distinguuntur tum. 4. in signa pathognomonica, quæ omni morbo soli, & semper conveniunt: ut in pleuritide dolor lateris punctorius; febris assidua; difficilis respiratio, & tussis. tum in apparentia, quæ eidem adesse, vel abesse possunt, frequentèr tamèn adsunt: ut sputum cruentum; dolor ad claviculam; cum sint innumera reducantur. 5. ad actionem læsam. 6. immoderationem in excretis, & retentis, &. 7. qualitates præter naturam immutatas. 8. Actio imminutione, depravatione, abolectione læditur. Sic visus hebetatione minuitur; depravatur hallucinatione; cæcitate aboletur. 9. Dolor est sensatio tristis, & molesta, quæ ad actionem læsam pertinet; seù depravata sensatio. 10. Qui corporis dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat.

1. *Galen. l. 2. meth. c. 3. & l. 2. aph. com. 13. 2. Galen. l. de sympt. diff. c. 1. 3. Galen. de cont. Art. c. 5. 4. Galen. lib. de const. art. 5. Galen. lib. 12. method. c. 2. 6. Galen. lib. de sympt. diff. cap. ultimo. 7. Galen. l. 1. meth. c. 8. 8. Galen. l. 3. de sympt. caus. c. 1. 9. Aver. 10. Galen.*

XX. De Signis:

QUidquid. 1. rem obscuram significat, signum est: Medicum erit si ad sanitatem, vel morbum pertineat: Diagnostica sunt, è quibus morbus integrè cognoscitur. 2. Prognostica; quæ eventum portendunt, salutem, vel mortem; sitnè morbus brevis, vel lon-

longus futurus &c. 3. Pulsus validus, vitalis facultatis robur demonstrat: cordis quippè motus est,& arteriarum. Delirium inflammationem cerebri aliquandò consequitur, ut in phrenitidè; aliquandò sanguinis atrabiliarii fervorem, ut in mania; aliquandò sanguinis crassitiem, & malignitatem, ut in melancholia. Urina ad diagnosin. 4. & prognosin plurimùm valet. 5. notentur ejus hypostases, suspensum, &. 6. nebula. 7. In fæcibus observentur quantitas, qualitas, locus, tempus, & motus. 8. sputa. 9. sudoresque à Medico investigentur. 10. sciat quippè nùm evacuationes symptomaticæ sint, nùm criticæ.

1. *Aristotel.* 2. *Galen. in art. med.* 3. *Galen. lib. 4. de diff. pulf. c. 2* 4. *Hippocr. l. 4. de rat. vict. in acut. t. 45.* 5. *Hippocr. l. 7. aph. 31.* 6. *Hippoc. l. 2. de perf. cap. 29. 36.* 7. *Galen. lib. 1. progn. com. 13.* 8. *Galen. l. 2. prog. comm. 43. 44. 45. &c.* 9. *Aristotel. lib. 3. de part. anim.* 10. *Hippocr.*

XXI. De Crisibus.

CRisis. 1. est magna, & repentina in morbis mutatio, vèl ad salutem, vèl ad mortem. 2. præcipuè in acutis. Sit. 3. bona. 4. perfecta, fida, tuta, manifesta, & indicata. 5. Crisis si non sit perfecta, Medicus debet adjuvare. 6. nec ab ea, more vulgarium perterreri. Præstantissimus dies criticus sit septimus, ideò rex nuncupatur. 7. sicuti sextus tyrannus. Celebrantur posteà. 8. --- 14. -- 20. -- 40. & centesimus. Quartus index septimi. 9. Nulla tamèn ratione confirmari possunt critici dies. 10. Coctionis signa cætera superent. 11. Occasio præceps; ideò investigentur principium, incrementum, vigor, & declinatio quatuor morborum tempora. Desperatos non deserat Medicus; præterquàm quod enim natura sua habet miracula. 12. Præstat anceps experiri remedium, quàm nullum. 13. Nequè tamen sunt infirmanda præsidia, quæ pluribus possunt esse saluti; nevè videatur Medicus eum occidisse, quem sors ipsa perèmit, ideò.

1. *Hipp. l. 1. Epid. Gal. l. 3. de Cris. c. 1.* 2. *Galen. lib. 2. aph. comm. 3.* 3. *Galen. l. 4. aph. com. 22.* 4. *Galen. l. 2. de dieb. decret c. 2.* 5. *Galen. l. 1. aph. comm. 20.* 6. *Gal. l. 3. de crisib. c. 8.* 7. *Galen. de dieb. decret. c. 4.* 8. *Hippocr. l. 1. Epid.* 9. *Aver.* 10. *Hippocr. l. 1. Epid. const. 2.* 11. *Hippocr. 1. aph.* 12. *Cels. l. 3. c. 9.* 13. *Galen.*

Appendix de Morte.

MOrs est. 1. animæ, & corporis copulæ dissolutio. 2. Extinctio caloris nativi. 3. hic extinguitur frigido potu, venenis, peste, suffocatione &c. extinguitur, & marcore. 4. tabe, seù defectu pabuli, ut absumpto lychni oleo: senum indè mors naturalis dicitur. Hujus principium ab intrà, illius ab extrà. 5. Mori in senectute nullum dolorem facit, quia nulla passio violenta adest. 6. Nascentes morimur, finisque ab origine pendet. Juvenes mori possunt; senes diù vivere non possunt. Hinc fatalis necessitas. 8. quàm benè ferre boni viri est. 9. Omnium rerum nihil morte terribiliùs, nihil acerbiùs; præsertìm cum omnium rerum sit extremum. Mors ultima linea rerum.

1. *Cic. l. 1. Tusc. 2. Galen. l. de temp. 3. Galen. de sanit tuen 4. Galen. de Tabe 5. Aristotel. de juvent. & senect. 6. Ovidius. 7. Seneca. 8. Socrates. 9. Aristotel. l. 3. de morte.*

Appendix de Vita.

VIta. 1. Dei depositum, est. 2. conjunctio animæ, & corporis 3. permansio caloris in humido. 4. viget potissimùm in corde, à quo tanquàm è fonte in omne corpus effunditur: illud ideò dicitur. 5. primum vivens, & ultimum moriens. Vivit fœtus in utero vita plantæ; quia sibi non dum parat alimentum, & adhærendo Matri vivit. 7. ut planta terræ. Vivunt frigidissimæ plantæ; papaver, mandragora. Vita hominis septem dierum est. Artis medicæ beneficio prolungari potest, efficiendo, ne putredo in corpore oriatur, nevè siccitas mortem induat. 9. Oppugnatur ab excrementorum proventu, & contrariorum pugna, Mediocritate conservatur: sic longiùs breviusvè fit ad mortem iter. 10. & sic repetendis verbis ab initio enunciatis. 11. Qui salubrem vivendi rationem ignorant, hi citiùs, quàm natura postularet, moriuntur. Porrò vita brevis abhorrentibus medicinam.

1. *Plutarchus. 2. Galen. l. 2. de temp. 3. Galen. 4. Hippocr. 5. Aristotel. 6. Aristotel. l. 3. de generat. cap. 2. 7. Hippocr. l. de carn. 8. Avic. fen. 1. c. 2. 9. Arist. lib. de longit. vitæ. 10. Galen. l. 1. de san. tuen. 11. Hippocr. 1. aph.*

Appendix de Sole.

Communi omnium Philosophorum sententia receptum est, Solem viventium parentem, & alios planetas, & fixa sidera ità agere in hæc inferiora suo lumine, motu, & influxu : ut aer indè varias subeat mutationes. 1. Est Sol, ut quatuor anni temporum, specie differentium, auctor: ità annum in quatuor tempora differentia distinguit: ver, æstatem, autumnum, & hyemem; sed diversa ratione, tum ab Astrologis, tum à Medicis consideratur. 2. Illi enim Solis motum per zodiacum spectantes, ver inchoant, cum Sol arietem ingreditur; æstatem, cum cancrum; autumnum, cum libram; hyemem, cum subit capricornum; adeò ut singula trium mensium spatio circumscribantur: at Medici anni tempora definiunt ex insignibus aeris mutationibus, quas partim solis motus, partim aliorum siderum ortus, & occasus efficit. 3. quia ex illis valetudinis, & morbi causæ oriuntur: itaquè veris initium desumunt quidèm ab æquinoctio verno; sed estatem ab ortu plejadum; autumnum ab ortu arcturi; hyemem ab occasu plejadum, seù vergiliarum, supputant. Eorum tamen omnium Sol auctor est; cujus accessione, & recessu, aer quatuor generales mutationes experitur; ordinatas quidèm, si Solis motum spectemus; inordinatas verò, si partim hujus regionis inconstantiam, partim siderum aspectus, & occursus varios consideremus, quæ non eamdem semper tempestatum servari temperiem permittunt. 4. Quo fit, ut æstas, quæ calida, & sicca esse debet, interdum sit frigida, & pluviosa, propter rerum inferiorum inordinationem, variasque astrorum motiones, & conjunctiones. At Sol quidèm, ut quatuor anni temporum author est, ità corpora nostra, & humores singulis annis quadrifariam immutat. 8. jure diuturnorum morborum motum regere censeatur: ideò inter planetas quidam, & fixa sidera, Soli præcipua rerum dominatio adscribitur, qui ut suo accessu earum generationem, ità recessus corruptionem invenit. 6. Vis tribuitur calefaciendi, & paululùm siccandi; sed cum calidum, & humidum substantia, & qualitate dicatur, Sol substantia calidissimus, & humidissimus censetur; quod ejus adventu omnia vireant; nativum humidum augeatur, & homines repuerascant: qualitate verò modicè calidus est, quia calor humidi copia obtunditur; & paululùm siccus, quia humidum aqueum ab eo consumitur.

1 *Avic. doct. 3. fen. 1. b. 1. 2. Ptolomaeus l. 1. cap. 9. de Judic. 3. Galen. lib 3. c. 2. de dieb. crit. & comm. ad partic. 1. l. 1. Epid. 4. Galen. l. 3. de dieb. crit. 5. Galen. l. 3. c. 7. de dieb. critic. 6. Ptolomaeus c. 4. l. 1. de judiciis.*

Appendix de Luna.

LUna .1. ut mensibus præest, sic mulierum menstrua stato tempore sollicitat; epilepsiam movet; stirpes, fructusque adauget; animantia saginat; humores concitat, humectando putrefacit; & sub dio dormientibus capitis gravitatem affert. Cum autem quadriformitèr habitu mutetur, prout ad Solem accedit, aut recedit, varias quoque in aere, & morbis acutis mutationes concitat, interlunio, & plenilunio vehementiores; illic quidèm, quia variis radiis solaribus, respectu nostri non illustrata, magis refrigerat; hic verò lumen mutuatitium in terris refundens, calidior evadit .2. Minores tamen excitat, cum media apparet, obscuras, cum falcata videtur. Luna autem, quia motum habet celerem, ipsique dominatur humoribus; morbos acutos suo lumine, & motu regit, & judicat; quæ cum suum lumen à Sole fæneretur, prout ad illum accedit, aut ab illo recedit, varios schematismos, idest figurationes suscipit. 3. Nam ubi Soli conjuncta est in eodem signo cum Sole dicitur. Cum ex coitu emergens duobus signis à Sole abscedit, & fulcata apparet; die videlicet quarto. Quandò tribus signis distat à Sole, nempè die septimo, in aspectu tetragono, curva appellatur; quia semiplena apparet. Cum quatuor signis à Sole digreditur in aspectu trigono; die videlicet undecimo semiplena dicitur, quia convexa conspicitur. Cum deniquè pleno orbe resplendet, die decimoquarto, plenilunium vocatur; quo tempore Soli è diametro opponitur, signisque sex ab eo recedit. Ab hoc loco gradatim ad Solem reversura, pares subiit mutationes; donec absoluta periodo, vèl ad idem zodiaci punctum redierit, undè progressa fuerat: quod facit intrà spatium viginti septem dierum, cum octo horis: quo spatio mensis periodicus, seù peragrationis definitur. Solem verò ipsum consequitur spatio viginti novem dierum cum duodecim horis, quo spatio mensis conjunctionis constituitur. Mensis autem illuminationis à primo nascentis luminis conspectu ad ultimum usquè diem evanescentis describitur, qui viginti sex dies, & horas duodecim complectitur. Tanta motus, & luminis varietate. Luna magnas morbis invehit mutationes; sed dùm plena est celerrimas, & vehementissimas in coitu inæquales, & diuturnas; minores dùm semi-

mi-

miplena apparet: obscurat, dum in cornua flexa conspicitur. Certè quarto, septimo, & decimoquarto die luna magnas in morbis commotiones excitabit; quæ tamen pro vario lumine vehementiores aut imbecilliores evadunt.

1. Galen. l. 3. de dieb. crit. & Plin. l. 2. c. 100. 2. Aristotel. l. 2. c. 4. de generat. animal. & aphrod. Probl. 64. l. 1. 3. Galen. l. 3. c. 2. de dieb. criticis. 4. Galen. lib. 3. de dieb. crit.

APPENDIX.

De aliis Planetis, & Fixis Syderibus.

Cœteri 1. etiam Planetæ non parum aerem immutant, Saturnus refrigerat, & modicè siccat, eo quod à Solis calore, & Terræ humiditate distet longissimè: ideò maleficus est, quia naturæ contrarius: plantis tamen præesse dicitur, quia suo frigore vermium generationem, & seminis putredinem prohibet. 2 Jupiter temperatè calidus, & humidus est; vis tamen calefaciendi in eo prœcellit; ideò masculinus est, fæcundus, & benignus. Mars siccat, & urit; ideò maleficus, quia ferventissimus. Venus modicè calefacit, sed magis humectat; quia ingenti luce prædita attrahit exalationem humidam à proximis Terræ locis: proindè planeta est beneficus, & fæmininus. Mercurius naturam habet ancipitem, quia siccat aliquando propter Solis propinquitatem, non situ, sed loco: interdùm humectat ob Lunæ vicinitatem secundum situm. Sunt autem Sol, & Mercurius participes utriusque naturæ, suos effectus accomodantes Stellis, ad quas accesserit. Sunt alia sydera, quorum ortus, & occasus Medicus debet cognoscere; ut Canis, Plejades, & Arcturus; ex quibus non tantum tempora diffiniuntur, sed etiam magnæ in aere fiunt mutationes. 3. Siquidèm vigente canicula fervent maria; fluctuant in cellis vina; canes in rabiem aguntur. Difficiles. 4. sunt etiam purgationes, quod tum exausta natura vim cathartici non sustineat. Plejadum occasu fiunt tempestates spirant venti aquilonii: suculis secēdentibus pluviæ oriuntur, nec. 5. sine procellosa grandine Arcturus emergit. Pretereà in præscribendis medicamentis vitanda esse ambo solstitia. 6. & æquinoctia; proptèr aeris intemperiem, & mutationem. Quamobrem. 7. Astronomiam Medico necessariam

esse scribit Hippocrates: ut ex sydcrum motu, temporum, aerisque mutationes agnoscat; non ut ex eorum vatio aspectu, & concursu, & abdito influxu fortunas hominum, sed morborum eventus vaticinetur.

1. *Ptolemaeus l. 1. de judic.* 2. *Hippocr.* 3. *Plinius lib. 2. c. 40.* 4. *Hippocr. aph. 5. l. 4.* 5. *Columella l. 11. cap. 2.* 6. *Hippocr. lib. de Arte.* 7. *Hippocr. l. 1. de Diata, & Hippocr. initio libri de Aere.*

FINIS.

FRUCTUS MEDICINÆ PRACTICÆ

Collecti Vigiliis, obstinatoque Studio.

A FRANCISCO ANTONIO GEORIO, MARCHIONE, DOCTORE MEDICO

In Archi-Liceo Patavino,

Necnon in Romana Utriusque Juris Pallade.

LIBER SECUNDUS.

LIBER SECUNDUS.

In Universam Medicinam.

PRÆFATIO.

Uoniam Corpus humanum innumeris affectibus expositum est; certam sibi deposcit scientificam Artem; quæ omnia ejus incommoda perspicere, ipsûque ab iis tueri possit, ut docet Galenus *cap.* 84. Artis medicæ ; hæc verò Medicina est, quæ à præcipuo munere nomen sortita, ab experientia sumpsit originem, cui occasionem præbuit necessitas. Prisci enim, cùm variis morbis affligerentur, multa præsidia experiri coacti sunt, quæ à Deo in eum usum condita fuerant. Verùm cùm nullis ad hùc Legibus Medicina constaret: primus Hippocrates eam ratione, & experientia constituit, dispersis theorematibus in artem scientificam redactis; Galenus eamdem auxit, & illustravit; Arabes numeris omnibus absolverunt.

CAP. I.

Quid sit Medecina.

CUm singula per definitionem cognoscantur, ut ait Aristoteles *cap.* 3. *lib.* 3. Metaph; rectè Marcus Tullius omnem institutionem, quæ in ratione de re aliqua suscipitur, scripsit, deberè proficisci à definitione.

Medicina est scientia sanitatis conservatrix, morborumque repultrix.

Sanitas est harmonia, sivè temperies quatuor primorum Elementorum, quæ in nobis sunt.

Medicinam ex Altissimo, & Onmipotente Deo emanasse Sacra testatur Scriptura, dicens *Eccl.* 38. à Deo est omnis medela. Hinc non mirũ, si Principes, Reges, ac Imperatores multos illã exercuisse, ac prò viribus sequutos esse legamus; ut ab initio hujus nostri operis mirificè comprobavimus auchoritatibus Pauli Sergii, & Boetii &c.

 Me-

Medica igitur facultas digniſſima eſt, & ejus præſtantia de ſumitur etiam ex ſubjecti nobilitate, non enim verſatur circà Aes, aùt lignum, ùt ſtatuaria, aùt lignaria; ſed circà Corpus humanum, cæteris omnibus longè præſtantiùs.

Archelaus Cappadociæ Rex, de Planctis græco eloquio ſcripſit. Attalius Pergami Rex de ſimplicium medicamentorum viribus compoſuit; Et Mitridates Ponti Rex Mitridaticum antidotum prò veneni præſervatione poſteris reliquit. Videatur etiam *Pralud. 3.* partis vulgaris.

Sanitas in rerum mediocritate conſiſtit ſicut, & Morbus in earumdem immediocritate, & exceſſù ſcilicèt, vel nimio defectu. Undè Hippocrates, & Galenus dixerè, labor, cibus, potus, ſomnus &c. omnia mediocria.

CAP. II.

De Humoribus Corporis Humani,

HUmores in humano Corpore ſunt quatuor, ſanguis ſcilicèt, pituita, ſivè phlegma, quàm medici definiunt eſſe ſanguinem imperfectè coctum, undè eſt viſcidus, craſſus &c. Bilis, ideſt cholera, quæ ſi calida eſt, & ſicca: Flava bilis appellatur, ſi frigida, & ſicca, Atrabilis dicitur: Et Melancholia, quæ eſt quartus humor.

Opifex rerum naturaliū, ad Sanguinem ab excrementis purgandum, quò corpori purus diſtribuerètur, tria procreavit viſcera, ſcilicèt renes quæ ſeroſum humorem; Bilis veſſicam, quæ ipſam bilem; Lien, ideſt milſam, quæ ſanguinem feculentum ad ſe trahit. Quod ſi hic impeditus muneri ſuo non ſatisfaciat; depravatus corporis color efficit. Quemadmodùm, ſi bilis in veſſicam ſuam non recipiatur, mixta ſanguine; univerſum corpus flavo colore tingit.

Cum extrahitur ſanguis, & ponitur in vas: diſcernitur, quod ſeparatur in partem, quæ eſt ſicut ſpuma, & eſt cholera, & partem, quæ eſt ſicùt fex, & res turbida, & eſt Melancholia: & partem, quæ eſt ſicùt ovorum albumen, & eſt phlegma, & partem aquoſam cujus ſuperfluitas urina vocatur, rubrum verò remanens eſt ſanguis.

Item

Item De Humoribus.

HUmores, quos Græci phlegma, choleram, & melancholiam vocant; Latini, pituitam, bilem, & atram bilem appellant. Pituita duplex est, scilicèt naturalis alimentitia, & præter naturalis excrementitia. Pituita naturalis est dulcis, mediocris substantiæ scilicèt non multùm tenuis, nec multùm crassę; fit præternaturalis, & excrementitia, si transmutetur ad ingentem frigiditatem, vèl caliditatem: itèm pituita naturalis potest converti in sanguinem per ulteriorem coctionem, non autem secunda, est. Melancholia etiàm dividitur in naturalem necessariam, & in innaturalem corpori obnoxiam, quæ est fex, aùt cinis generata ex quatuor humoribus principalibus, scilicèt, sanguine, cholera, phlegmate, & melancholia naturali; quæ melancholia naturalis est in sanguine, ac in vino fex, quæ verò in oleo residet murca.

Complexio est qualitas proveniens ex quatuor primis qualitatibus,& dividitur in temperatam cùm est unicuique membro conveniens, & proportionatam ad producendum suas actiones naturales perfectas: & in intemperatam, cum est magis calida, frigida, humida, vel sicca, quam membris conveniat. Equam complexionem, Galenus cum aliis antiquis, dixit manerę intèr primum, & quartum gradum. Quà de re gradus quatuor necessariò fuere, calidum in primo minùs est calorę naturali, calidum in secundo, quasi illud; calidum in tertio majùs est eo; calidum in quarto, ultrà est eum. Eodem modo frigidum humidum, & siccum; cùm autem dicitur aliquod Corpus calidum, aùt frigidum, humidum, aùt siccum, non dicitùr aliarum expers qualitatum, sed nomen ab ea qualitate, quæ dominatur illi attribuitur.

Supposito priùs, quod in humano corpore sint quatuor qualitates scilicèt; caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas; dicitur, quod qualitates mediocres, & temperatę corporis habitudinem,& indolem faciunt speciosam, ac robustam valitudinem. Cerebrum si sit temperatæ complexionis, facit homines sapientes, & prudentes,qui rectè discurrunt.Cor,si tantùm habet caloris,& siccitatis, quantùm sibi optimè convenit, generat bonos mores, magnanimitatem, & justitiam. Cor calidum, & humidum facit hominem mitem, jucundum, ac bonis operibus præditum: Epar, si sit temperatum, facit bonum sanguinem, ac homines probos, & graves. Complexio renum, & Testiculorum temperata pro-

procreat pulchram prolem masculos, & fœminas sanos, & bonos &c.

CAP. III.

An aliqui sint Infirmitatibus dispositi.

AFfirmativè respondent Medici. Undè sæpè contingit, ùt parens Podagrosus, creet sobolem eodem modò obnoxiam, ità catharro, epilepsia laborans Pater, ùt plurimum filium iis eisdem morbis obnoxium relinquit; et ratio est, quia singulis partibus nostri corporis innascitur in utero Matris certū temperamentum, cujus ratione sit, ùt hoc membrum sit illo longè infirmius, illud è contrà validius, proptèr aliquem in Patre, vel Matre insignem affectum.

Itèm quià aliqui à nativitate habent corpora inæqualium membrorum, ùt hepar, & cor calidæ admodùm temperaturæ, & ventriculum à nativitate frigidum, ùt perpetuò accidit iis, qui habent hepar nimis calidum; vèl sunt raræ texturæ: ùt molles carne; quià caro mollis facilè cedit tactui, qui talis est habitus, facilè patitur à quibuscumque causis extraneis.

CAP. IV.

An Omnes Infirmitates sint curabiles.

NEgativè Medicos respondere videtur. Dicit enim Hippocrates, catharros in senibus difficultèr curari; & à Galeno exponitur difficultèr, ideſt nunquàm. Natura enim omnia opera sua facit, mediante calore naturali: si in membris introducatur intemperies frigida, extincto omni calore naturali raró curantur. Undè quando materia frigida occupat membra frigida, & nervosa, non possunt curari omninò.

Alia ratio est, quià, & si alimentum etiàm bonum transmittitur ad membrum distemperatum, corrumpitur, quià pars illa, in qua calor ipsius est debilitatus, non potest exercere suas operationes naturales, quæ sunt expellere, concoquere, attrahere &c. & consequentèr non possunt curari; Nàm ad curationem dicunt Hippo-

Hippocrates, & Galenus requiruntur tria, Natura, Ars, Fortuna.

CAP. V.

De Calvitiæ, Tinea, Tremore, & Dolore Capitis.

AD generationem, & conſervationem capillorum tria requiruntur, cutis, cui capillorum radices inhærent, materia ipſa, & calor agens: Si cutis conſiſtat in nimia humiditate, vèl laxitate, eſt defectus, qui dicitur defluvium capillorum: ſi cutis ſiccior, vèl aridior ſit, fit defectus, qui calvities dicitur: ſi materia deficit, vèl corrumpitur; radices capillorum neceſſariò cadunt. Capilli enim defluunt, vèl ob maximum alimenti defectum, vèl ob humorum pernicioſam corruptionem. Conſumpto enim humido in poris capillorum, pori elargati eos non detinent. Canitiem non eſſe morbum omninò incurabilem oſtendit experimentum, quod quibuſdam convaleſcentibus, canis ob morbum factis priſtinus color rediit. Canitiem retardat inunctio ex oleo, & aqua: oleum enim prohibet ne caput ſiccetur; & aqua refrigerat, naturalemque calore disſari non permittit. Canities enim fit ob innati caloris pauperiem.

Folia arboribus, & plumæ avibus redeunt, pili verò decalvatis non redeunt; quià calvities accidit propter mutationem ætatis, quæ eſt irrevocabilis; caſus autèm foliorum, & plumarum proptèr mutationem temporum, quæ eſt circularis.

Tinea, Scabies, & Carbunculi in capitibus infantium naſcuntur ex putrido ſanguine, vèl cholericis humoribus, proptèr abundantiam ipſorum, & mollitiem cutis.

Tremor capitis provenit ex defectu regitivę virtutis in nervis ipſius colli, & aliorum membrorum. Sunt enim in hoc morbo duo motus oppoſiti, quorum altèr ſurſum, altèr verò deorſum movetur. Natura facit ſuperiorem, morbus verò inferiorem, & ſic ex controverſia duorum motuum tremor provenit.

Cephalea eſt dolor diuturnus, qui intolerabilem capitis paſſionem affert: undè, qui tali morbo laborat, neque ſtrepitum, neque vocem, neque luminis ſplendorem, neque motum tolerare poteſt. Et eſt cerebri morbus difficultèr ſolubilis, & fit ab inflammatione in calvariæ membranis, ac cerebri pelliculis orta.

Hemi-

Hemicrania est dolor medietatis cranei, vèl capitis, & provenit cùm una pars cranei, est altera debilior, scilicèt sinistra, vèl dextera.

Caput dolet ex corruptione, vel superfluitate humorum. Cognoscitur autèm, undè proveniat dolor, quià si sanguis est in causa in anteriore parte capitis dolor aderit: rubet facies, & rubent oculi, & apparent quæ non erant solitę apparere venæ. Et ab hora nona noctis, usque ad tertiam diei, quæ est hora sanguinis invalescit; & tunc prodest ungere Plantam cum oleo rosato, vèl lacte, & aceto.

Si cholera dolor acutus, ac pungitivus in dextra parte capitis erit, quia cholera ibidem dominatur, & à tertia hora diei, usque ad nonam roboratur dolor. Si phlegma alias pituita in universo capite, & in occipitio maximè idest in parte posteriori, ubi dominatur; gravitas sentitur magna, & frigiditas. A Naribus plures superfluitates effluunt, & gravis fit somnus. Et à tertia noctis hora, usque ad nonam continuè magis infestat. Si melancholia, cum frigiditate quadam in sinistra capitis parte, ubi ea plus viget; dolor plus sentitur, livet facies, & patiens mortuos, ac terribilia somnia videt. Hora Melancholicæ, quæ est hora nona diei, usque ad tertiam noctis continuè magis affligitur patiens, & tunc prodest si sint laurus, menta, & similia fomentari pedes cum aqua. Hujus melancholicæ passionis cura non est differenda, nàm sicut camini parietibus conquisita nigredo, nec scopa, nec aliquo Instrumento amoveri potest, sic nec per medicinas quantitas fumi melancholici in corpore confirmati.

Item Capitis dolor provenit à pituita in ventriculo generata in caput ascendente, & eum nimium replente, eodem modò quo, & vapores grossi ex cibo inconcocto in caput feruntur, qui ibidem retenti, & eum perturbant, & dolorem, & gravedinem, & alios morbos pariunt. Paululùm verò indè moti, si ad cutim pervenerint, faciem vitiato colore inficiunt. Materia enim prava existente necessè est quidquid indèdefluit esse pravum, ità pituita genita in capite, muccus propriè vocatur à Galeno.

Insupèr ex hæpatis calore sanguis fervens plurimus generatur à caliditate cordis, etiam spiritus ferventes, & mobiles generantur, quò confestim, & cum impetu ad cerebrum delati, extendunt, percutiunt, aperiunt, agitantur enim interclusi in angustis locis, undè necessariò dolores excitantur, solvitur enim continuum, & efficiens causa omnis doloris est solutio unitátis, quæ fit rumpendo, frangendo, incidendo, vel corrodendo unitatem.

Inflammatio cerebri evenit, quandò pori aperiuntur ultrà

modum

modum; quæ passio pessima est, ita út intrà septem dies homines occidantur,& signa sunt tempora solito altiora, auditus obtusus. & oculi propelluntur sicut instrangulatis:pro qua prodest si capiti imponitur vinum, & oleum roseum.

Inflammationem capitis habere sinè dolore, signum est, quod quis raritatem texturæ habet, & vapores sunt tenues, qui de facili evaporant, & etiam per oculos,undè causatur pruritus oculorum.

Cùm caput valdè manibus constringitur juvatur, quià reprimuntur vapores, &caput roboratur, nè tàm facilè vapores ipsos suscipiat. Læditur tamèn à frigore; quoniàm dum friget corpus, pori astringuntur, vaporesque magis reclusi ascendunt ad caput,at calefacto corpore relaxantur diffluuntque, & a vertuntur. Qui vapores, & fumi si ex ventriculo ad caput ascendant, causant dolorem in anteriori cerebri parte; si verò ascendant per venam cavam, causant dolorem in parte posteriori.

Quandò musculi, & cor repleti sunt viscidis, & crassiis humoribus non possunt contrahi, & dilatari, undè impediunt circumgirationem capitis.

CAP. VI.

De Somniis.

SOmnia fiunt quando cum sanguine subtili fantasmata descendunt in sensum communem, ut dicit Philosophus. Quod quidam nunquam somniant provenit,quià in talibus est per totum somnum multa evaporatio crassa, & spissa ad cerebrum, undè in eis semper est profundus somnus.

Est sciendum autem ex supradicto Philosopho, quod recedente sensibili extrinsecùs remanēt simulacra,& redeunt in somno ad organum sensus communis; porrò sensus communis ea refert ad sensata propria,sicut etiàm facit in vigilia,ideòque videtur homini, quod videat, & audiat, ceterisque sensibus agat. Et quia vapores existentes in cerebro species rerum sibi conformium mittunt in sensum communem, & sic patiens, somnia illis conformia somniat; hinc volunt Medici, quod infirmi sint interrogandi de somniis, ad cognoscendum humorem, qui in causa est morbi.

Nam si res rubeas, cantilenas, choreas, risus, vèl res lætitiam inferentes quis somniat; sanguinem peccantem arguunt: si autem res citrinas, saltare, volare, & rixas facere, & universalitèr

res ad furorem pertinentes choleram. Sed ubi aquas, pisces, nives, pluvias,&alia consimilia phlegma id efficiet. At ubi mortuos in profundum cadere nigra videre, & alia timorosa somniaverit Melancholiam arguunt.

CAP. VII.

De Frenesi, & Delirio.

FRenesis, & delirium est mentis alienatio à fumis putridis à calidis humoribus resolutis causata. Fit enim ex eis apostema calidum in cerebro, aut in panniculis ejus; sunt enim frenes, panniculi quidam cerebri substantiam involuentes; qui cum cerebrum ipsum medullaris sit substantiæ, nè fluat retinent. Ad similitudinem frenorum, quibus detinentur equi; panniculi dicti sunt frenes. Cum igitur illis in panniculis tale apostema, ut plurimum fiat frenesis nuncupatur.

Rabies est intemperies calida, & sicca in summo, & miscetur morsibus, vel spuma, sicut morbus gallicus mixtione seminis: ità celsus.

Fatuitas est diminutio discursus. Amentia est cùm homines adeò carent discursu, & mente; ùt videantur puræ pecudes.

Causæ internæ fatuitatis, & amentiæ sunt frigidi humores, sivè sint pituitosi, sivè melancholici: ità Mercurialis de affectibus capitis. Causæ externæ sunt Communes.

In Cura Frenesis ab extrà deserviunt crurum fricationes, & pedum, àc manuum volæquæ cùm aceto sale mixto fricentùr. Ventosæ-item in tali casu conveniunt, quæ in spatulis sinè scavificatione poni debent, & primò super nates, præcipuè ubi ætas, seù aliud phlobotomiam fieri prohibent.

At illa, quæ applicantur capiti, sunt cum cautela approximanda, nàm in capite repleto, seù catarrhoso, nullum actualitèr frigidum debet apponi; quia frigiditas illa primo occursu poros clauderet, & vaporum, qui sunt ægritudinis causa, traspirationem prohiberet.

Frenesis, & Mania sunt, ùt species delirii, & sunt infirmitates insaniæ.

Adverte, quod tàm vinum, quám aqua delirum facit, si importunè febricitantibus detur, licet hæc inter se contraria sint. Quoniam vini calor afferens se se ad partem superiorem cerebrum

cùm

cùm febre deurit: aqua sanè, quoniam obtrudit foramina ; & iter claùdit, quò minus putris materia valeat exalare febres auget, & in causa est, ut mens de suo statu moveatur. Maniam latini furorem appellant.

CAP. VIII.

De Lithargia.

Lithargia est apostema frigidum ad intrà craneum in posteriori cellula capitis genitum cùm febre lenta, & continua, oblivionem faciens: hujus causa intrinseca, & extrinseca esse potest. Causa extrinseca est res quælibet potens humorem phlegmaticum, aùt melancholicum vaporosum generare, ùt aer excessivè frigidus, somnus debito longior, retentio superfluitatum &c.

Causa intrinseca est ipsum phlegma, & interdum melancholia in meatibus, vèl panniculis cellulæ posterioris cerebri, aùt in ipsa substantia cerebri congesta.

Quidam lethargiam dicunt frenesim esse frigidam. Mania coincidit quasi cum frenesi calida

Item alii dicunt lethargiam, non veram, solùm esse mentis oblivionèm, quæ senibus plerunque contingit; his scilicèt, qui plurimò abundant phlegmate in cellula posteriori cerebri, undè organum memoriæ, nihil, aùt benè parùm retinere potest.

Immodica cerebri siccitas, vèl à nimia inedia, vèl à Venere, vèl à quacunque alia causa contracta, memoriæ officit, eoquod ea qualitas idonea sit ad suscipiendas rerum formas, & affluentior humiditas ex otio immodico somno, memorandi facultatem opprimit; nàm species sic de facili effluunt, & evanescunt. Hinc senes, & Pueri obliviosi licet diversa ratione.

Somnus etiàm profundus dicitur à medicis letargus; nam letargus est, secundum eos, dormiendi inexpugnabilis quædam cupiditas.

Somnus fit refrigerato primo sensitivo, vèl sensitorio, idest cerebro; quæ refrigeratio si mixta fuerit cùm multa humiditate facit lethargicas passiones, & somnum non naturalem, qualis est, quanta immensa est humiditas cerebrum gravans; & quanto magis meatus obstruit magis quæ opilat, ut letargicis.

CAP. IX.

De Vertigine.

Vertigo est quotiescumque ventus consurgit, & terram in circuitum mittit. Sic & in vertice hominis arteriæ, & venæ ventositatem ex resoluta humectatione gignunt, & in oculis girum faciunt, undè, & vertigo nuncupata est.

Alii verò dicunt, quod quando flatuosus spiritus inclusus ad cerebrum fertur, & in ejus partibus inordinatè movetur, tunc omnia circumagi, atquæ rotari videntur. At verò concluditur à medicis, quod vertigo nihil aliud est: nisi inordinatus motus spirituum existentium in anterioribus ventriculis cerebri, causatus à vaporibus crassis, sivè deveniant à stomacho, aut ab aliis membris, vèl à toto.

Vapores, qui à pituita elevantur crassi sunt; qui à sanguine tenuès sunt, & isti tenuès vapores causant levem vertiginem, quia subitò evaporant.

Vapor anisi attractus vertiginem sedat. Prodest abstinere leguminibus, ab his, quæ generant grossos humores, & à vino.

CAP. X.

De Epilepsia, vel morbo Caduco.

Hujusmodi morbus vocatur etiàm morbus lunaticus, & causatur à vapore, humore, vèl vento. Vapor enim, seù ventositas in cerebro genita, vèl aliundè veniens; si secum aliqua venenosa qualitas juncta sit, cerebrum, aùt ejus pelliculas mordicando percutit; undè sentiens nocumentum contrahitur, ad cujus contractionem orta ab eo contrahuntur, & sic ex tali nervorum contractione fit in via spirituum opilatio, proptèr quod ad membra transire nequeuntes, motu, & sensu privantur, & sic patiens cadit.

Apoplexiæ morbus nequaquam, aùt rarò curatur, nisi febris apprehenderit: quia febris, si apoplexia fiat à spiritu flatuoso, vèl à materia pituitosa, dispositionem solvit calefaciendo, extenuando,

ac

ac resolvendo spiritum flatuosum, & humorem pituitosum; unde exhibet spem salutis ipsa calamitas febris.

Apoplexiæ illicò administranda est omnis cura; nam dilatio ducit ad mortem festinam: cùm morbus per se parùm curàm recipiat, idcircò cùm protestationem mortis medicus se ad curam intromittat.

Causæ hujus infirmitatis esse possunt intrinsecæ, & extrinsecæ; inter extrinsecas sunt cibi, ac potus inconveniens, assumptio fætidi aeris, aùt alterius rei oblatio.

Quantum ad intrinsecas à quolibet humore potest indifferenter provenire, frequentiùs tamen à phlegmatæ, & à corrupto spermate, tàm in mulieribus, quàm in viris. Itèm epilepsia, quæ est parva apoplexia potest fieri à materia, & à qualitate sola; à materia fit ab humore crasso pituitoso, & à melancholico obstruente ventriculos cerebri; de obstructione loquor non perfecta, sed imperfecta, & diminuta. Nàm ex perfecta obstructione fit apoplexia, vulgariter dicta *Goccia*: quia tùnc homo penitus ammittit sensum, & motum; eo quod jacet sicut cadaver.

Inter alia signa apoplexiæ est spuma in ore. Galenus voluit spumæ duas esse causas; scilicèt materiam humidam; & aerem illi intrusum per motum caloris.

Itèm apoplexia est quædam ventriculorum cerebri obstructio per quam membra motu, & sensu privantur.

Epilepsiæ si phlegma in causa fuerit, velùti plurimum contingit, spuma grossa, & alba ad os erit; si verò spuma ad crocitatem tetenderit, & in facie fuerit rubedo, cùm quo infirmus post paroxismum cùm quodam fatuo? risu manet; causam fore sanguinem, nullo modo dubites. At si spuma fuerit modica, liviens in facie fit Saturninus, & post paroxismum veluti melancholicus remanserit, id à melancholia provenire certum est; & ubi paroxismus sit levis, spuma citrina, cùm quò quietis tempore rixosus, & quasi maniatus infirmus manet; provenit à cholera; esto id raro fiat, nàm sua caliditate aperit, & deoppilat, suaque subtilitate facile penetrat, spiritibus viam præbens.

Locus à quò epilepsia proveniat sic investigandus erit, nàm si à capite hoc fiat, gravitatem capitis, vertiginem, oculorum tenebrositatem, vel alios dolores sæpè caput patitur, cum quo paroxismum venire non presentit. Si à stomacho dolores, nauseam, aliasque stomachi ægritudines sæpè patitur, & in paroxismo, ùt plurium evomit. Si autèm à matrice mulier, persæpè de passionibus matricis conqueritur, & se commingit interdum.

Si à Splene, lateris ſiniſtri dolores ſæpè patitur; ſi ab hepate paſſiones ejus aliquæ præceſſerunt. Si ab inteſtinis, dolores eorum ſæpè veniunt, cùm quo, ùt plurimum in paroxiſmo ſtercorizant, & ſi à vermibus in paroxiſmo ſe polluunt.

Gomorhea eſt involuntariùs ſæminis exitus; quæ accidit, vèl vitio ſeminis, vèl vitio vaſorum ſeminalium. Vitio ſeminis, ſcilicèt, vèl ratione multitudinis, vèl ratione malæ qualitatis acris, vèl hujuſmodi ratione vaſorum; ſcilicèt, vèl proptèr imbecillitatem ipſorum; vèl quià relaxata, & aperta ſunt, & calefacta; ità quod trahant, quod non deberent trahere, cumque ſint debilitata, multa excrementa ad illa demandantur. Quandoque etiàm provenit ex caliditate renum, quæ poteſt eſſe tanta, ùt dilatet, & aperiat vaſa ſeminaria. Exit etiam ſperma per convulſionem, cùm quis in epilepſiam inciderit, proptèr villos, qui contrahuntur, & extenduntur in ea.

Quò verò ad tempus quò magis infeſtat Epilepſia, docet Avicenna dicens, quod Luna vim habet in noſtris corporibus, & præcipuè in cerebro; creſcit enim, & decreſcit ad motum Lunæ: undè omnes ægritudines, & omnes defluxus à capite maximè exercebantur ſecundum Lunam, & circà coniunctionem Lunæ, & ſignantèr intèr alias epilepſia; quæ dicitur herculeus morbus, non quod Herculi ſupervenerit, ſed quia inexpugnabilis eſt, & invictus ſicut Hercules.

Hippocrates Aphoris. 2., & 45. Quicunque Juvenes morbo comitiali laborant mutatione ætatis, temporis, locorum, & victuum liberantur.

CAP. XI.

De Catarrho

CAtarrhus accipitur dupliciter; propriè, & impropriè. Propriè, diſtillatio, quæ ad fauces, vèl pectus deſcendit, dicitur catarrhus. Impropriè verò catarrhus dicitur quæcunque fluxio à ſuperioribus partibus ad inferiora, qui juxta partium ad quas defluit diverſitatem, diverſa quoque nomina ſortitur. Ubi enim ad os, ac fauces, & mox ad ſtomachum, ſive gulam, atque indè in ventriculum defluxus contingit, ſimplici vocabulo diſtillatio dicitur! dùm ad nares gravedo vocatur: ubi verò ad palatum, & aſperam arteriam dilabitur, raucedo vocatùr.

Distillatio nihil aliud est, quàm superabundantis humoris ex capite in partes subiectas fluxio. Itèm distillatio est per palati foramina multorum humorum delatio.

Tenuis distillatio cognoscitur ex eo, dùm expuitur quod labilis fit, & fluat: è converso crassa in globum vertitur, & in se permanens non fluit.

Undè catarrhus nihil aliud est, quàm fluxus immoderatus humorum à calore dissolviente, vèl à frigiditate cerebrum comprimente, & materias catarrhales exprimente, quod provenit etiàm ex pedum frigiditate. Sunt enim nervosi valdè, cujus causa eorum frigiditas facilè communicatur cerebro; undè proptèr hoc plurimi decipiuntur, credentes illud à sola cerebri frigiditate provenire, & ob hoc caput valdè coopertum tenent, & malè: quià plures ad ipsum, quàm priùs vapores attrahuntur.

Vel ex humiditate, quæ in proprio loco contineri non potest, sed exteriùs dissolvitur. Undè inter causas catarrhi connumeratur grassi, & humidi aeris attractio; vel tandem ex debilitate virtutis, humores continere non valente. Itèm causæ catarrhi sunt ventriculus frigidus, & hepar calidum, quod semper attrahit chilum inconcoctum, & crudum; & cùm posterior concoctio non corrigat priorem, hinc fit, quod in omnibus venis multiplicantur superfluitates, & in toto ambitu venarum; quæ etiam causant, generantque somnum multum, & nimiam quietem, caput replendo, & humectando. Retensio superfluorum consuetorum evacuari exercitium forte; ira fortis, & cogitationes fortes, humores liquefacendo.

Studia quantum conferant ad Catarrhum, noverunt qui student, undè Marsilius Ficinus rectè dicebat scolares non habere hostem majorem, quam Catarrhum. Si Catarrhus proveniat à Causa calida; cognoscitur, quia talis materia sua acuitate nares, per quæ transit loca mordicat, & in eis pruritum faciens ad sternutationem cerebrum inducit, si à causa frigida, cognoscitur, quia olfatus destruitur, & materia, ut plurimum grossa est, atque viscosa. Opilantur nares, & fit impotentia attrahendi per nasum. Hujusmodi catarrho remedia sunt cibi calidi, cohibitio sive retentio spiritus, qui frigefactas pectoris particulas calefacit, & materiam pituitosam, & frigidam concoquit, & consumit.

Interdùm catarrhus divertitur cum fricationibus, lotionibus brachiorum &c. quæ habent diversificari secundum materiæ diversitatem. In catarrho quidem calido sint frigidæ, & in frigido calidæ.

Fricationes ad tibias, coxas, & brachia, antequam patiens surgat, maximè conveniunt.

At

At in catarrho suspecta sunt gargarismata in quatuor casibus; scilicèt quando est suspicio catarrhi ad pectus, & pulmonem fluentis; 2. si sit de genere subtilium acutorum, & mordicantium; 3. in præfocationibus, quæ fiunt citò, in paratis ad suffocationem; 4. si sit vehementis multitudinis. Conferunt catarrho vitella, ovorum sorbilium; sed suffumigium utriusque storacis cohibet catarrhum.

Hora verò ablutionis pro laborantibus catarrho diurno ex intemperie frigida, & humida est vesperi ante cænam, ùt deindè faciliùs possint aeris omnia incommoda vitari; sed post ablutionem suavitèr, & lænitèr caput pannis moderatè calidis exiccetur.

Quando catarrhus cùm dolore capitis conjugitur: difficultèr curam recipit, dolor enim capitis cerebrum debilitat, cujus causa plurimæ superfluitates in eo generantur, quæ multum catarrhi curam impediunt.

In cura catarrhi sæpe timent Medici, nè in principiò suffocationem inducat, aùt ad membra aliqua, ùt ad oculos, nares, fauces, pulmonem &c. multitudine sua, tumorosam aliquam ægritudinem efficiat.

Quando catarrhus est acutus, subtilis, cujus fluxus facilè excitatur, sivè concitatur; meliùs est retinere in ore infrigidantia & ingrossantia, non gargarizando; at si catarrhus sit multus, & vehemens non est gargarizandum. Et quando aliqui sunt cùm tanta anhelitus constrictione, ùt non possint loqui, neque quasi bibere, signum est hoc provenire à catarrho multo, & subtili, subitò ad partes pulmonis præcipitato, aùt ad aliquas partes, ob quarum nocumentum anhelitus impeditur. Talibus prohibenda est omnis locutio, et motus corporis: est enim quies ipsa catarrhos maturans, magis, & sedentes debent stare, pectore dilatato, in aere libero, luminoso, ad frigidum declinante, sed non ventoso, & maximè si Austèr, aùt Borea efflaverit. Auster enim rarefacit, & capita replet. Borea verò frigiditate sua stringens, & comprimens facit catarrhum fluere.

Qui catarrho laborat, si cænam sumpserit, multùm posteà tardet ire dormitum, & recordetur, quod nihil pestilentiùs his, qui catarrho subiecti sunt; quàm serò è lecto surgere, & ad prandium accedere nocturno catarrho adhuc fluctuante.

Catarrhus salsus fit propter humores biliosos ab hepate, & ambitu totius corporis elevatos ad caput, & cùm ipsum calidum reperiatur, magis ibi excoquitur.

Corizza dicitur à nomine Greco; quod apud nos sonat lacerare, mordicare.

Quan-

Quando catarrhus non causat sitim, signum est esse frigidum; quod si aliquam salsedinem habuerit, hoc erit, vèl proptèr putredinem humoris crassi, adusti, secundum Galenum, & Aristotelem, vèl ùt voluit Avicennas, proptèr permixtionem vaporum calidorum, & acrium, ex quibus fit salsedo.

CAP. XII.

De Dolore Dentium.

Dolor genericè sumptus est sensibilitas rei contrariæ; vèl est adversæ rei repente occurrentis sensibilitas.

Gengivæ si molles sunt, & fluxum sanguinis faciunt, prodest os lavare cùm humiditatis restrictivis, velùti cùm aqua rosacea, vèl puro aceto.

Dentium multitudo, & bona compago, signum est vitæ longevæ, quia conferunt ad benè mandendum, id verò ad vitæ longitudinem, & incolumitatem.

Causa dolorosa Dentium provenit vèl à verme pungente; aùt à materia grossa, & multa extendente, aùt ab acuta subtili in substantiam ejus penetrante; & aliquando causa dolorosa est gingiva, proptèr materiam ad ipsam fluentem, corrodentem, apostemantem &c. verùm dolor perforativus quandoque est à ventositate retenta in radice dentium. Vermem autèm esse in foramine compræhenditur ex dolore interpollato, cùm motu vermium.

Mobilitas dentium oritur secundum Galenum ex defectu alimenti, ùt in iis, qui utuntur inedia. Deficiente alimento, locelli fiunt ampliores, & dentes minuuntur.

Idem fit ob nimiam humiditatem nervi, qui substernitur radicibus dentium. Fit etiam ob succos, & humores abundantes acres, scilicèt calidos resolventes humiditatem, & desiccantes partes illas in quibus dentes continentur, ùt in morbo gallico.

Succus foliorum de lentisco sicut solidat scissuras labiorum, & manuum, ità, & dentes commotos confirmat, si sæpiùs in ore teneatur, & ligno ejus viridi dentes candidantùr confrigati; nigresiunt autèm, & putresiunt ab excrementiva cerebri humiditate.

Dentium mutua insertio cùm aperiendi impotentia sivè fit per contractionem musculorum, sivè &c. certùm est fieri à mate-

 ria

ria frigida, vèl tenui admodùm, quæ ad eas partes tamquam debiliores à capite violentèr exprimitur.

Dentium verò stupor, sivè congelatio habens tristem sensationem, ùt contingit masticantibus res acres, acetosa &c. curatur per salem fricatum; nam sua caliditate, & siccitate frigiditatem resolvit; & id, quod ex humiditate subtili in dentibus est impressum aùt in superficiè invisicatum.

Panis etiàm calidus hoc idem facit sua caliditate actuali, & in summa omnia calida.

Item sal præservat dentes à putredine, & gengivas astringit.

CAP. XIII.

De Scissione Labiorum.

Scissio, vel fissuræ labiorum, & eorum ulceratio, provenit à cholera in labiis recepta, quæ sui acuitate subtilitate, & levitate findit etiam manus; & si fit nigra ex gravitate, & crassitudine sua, descendit ad inferiora, findens etiàm pedes. Undè purgandi sunt humores corpori dominantes, & posteà ungenda sunt loca cùm oleo violaceo vel rosato.

Pro linguæ nigredine, & viscositate, prodest frequens ablutio concoctionis ordei, vel aquæ cum sacchаro, & tenui panno.

CAP. XIV.

De Catharacta.

Catharacta est opilatio ex aqua, visum impediens, licet alii allitèr diffiniant, dicentes, quod est macula pannicularis intrà oculum, coram pupilla, per quam visus prohibetur ex humiditate extranea in oculo existente temporis diuturnitate, & frigiditate oculi congelata. Undè catharacta propriè sumpta est opilatio aquosa prohibens transitum specierum visibilium; & ùt plurimum humor à quo pendet catharacta est phlegmaticus, vèl aquosus; raró cholericus, sanguineus, aùt melancholicus. Catharacta, non semper situatur ex opposito pupillæ, sed aliquando magis supra, vèl infrà; undè proptèr hanc causam catharatici vident medietatem inferiorem unius rei, aliquando superiorem, aliquando dexteram, aliquando sinistram &c. Inflam-

Inflammatio est calidum apostema nascens super albuginem oculorum, pelliculasque; & à medicis ophtalmia dicitur, cui nihil debet adhiberi, nisi molle, levè, nullius visciditatis, lentorisvè particeps: talia enim frequentèr adhærent affecto loco, & ità impinguantur, dùm exiccantur; ùt removeri non possint, nisi locus exacerbetur, dolor excitetur, & inflammatio augeatur. Prò sanguine in oculis,& prò dolore oculorum prodest purgato capite, lac mulieris, albumen ovi, & aqua rosata, si superponatur ipsis oculis. Diversio tamèn materiarum peccantium perficitur cùm fricationibus, pedum, lotionibus &c. Oculis valdè nocet nimius coitus; nàm per eum aufertur id quod commodum est eis, humidum scilicèt aqueum, & subtile. Jàm verò evulsis, atque evacuatis humidis, partes superiores necessario exiccantur: quo fit, ùt oculi, qui humiditate vigent à sua decedant natura, hæbetioresque fiant; est cùm apparent concavi, videnturque habère quemdam circulum nigrum, hoc provenit proptèr paucitatem spirituum, & boni sanguinis.

Itèm quia oculus ùt ait Phil. est valdè frigidus; quandò in temporibus, & locis aliquibus infrigidantur supra temperamentum, generatùr obscuritas visus, ùt patet ambulantibus in nive, vèl in glacie, vèl in mare.

Fumus cùm mordacissimus sit, nimiumque exiccet, infestissimus est oculis *ex Arist. Probl.* 22. fletus itèm immodicus retentricem oculorum facultatem imbecilliorem reddit; ideò visum vehementèr obsædit, & sanam oculorum aciem nimio plus siccando hebetat. Eadem ratione nocet ignis. Et hinc etiàm senes obtusè vident, quià in eis ùt cæterarum partium, ità oculorum cutis, & membrana rugis contrahitur, quàm ad intuendum levem, & tenuem esse oportet.

Cùm lusci,& senes parùm videant;illi obiectum visibile parùm admovent; hi aliquantulum removent. Hujus causam esse dicit Galenus, quià cum senes parum interlucidi in oculis habeant, egent externo lumine, ideòque removent objectum ùt magis illustretur: lusci verò utpote albis præditi oculis, interno abundant luminè, atque ùt externum effugiant visibile aliquantulùm à luce avocant, nè externi luminis copia visus offendatur. Qui enim habent spiritus claros, non possunt videre, nisi semiclaudant oculos, ùt quasi subumbrentur spiritus: at quando quis procul non videt quantum oportet; provenit, quia spiritus ex longo studio, & labore mentis, rationalisque discursus fuerunt resoluti, paucioresque rediti, quàm ùt sufficiant longinque visioni.

 Et

Et cùm quis dùm surgit, deteriùs videt, signum est quià plurimi in nocte vapores concepti, cùm non possint pertransire, caussant illud; sèd cùm absterguntur oculi, & mundificantur; illi vapores resolvuntur, & sic meliùs videtur.

Causa quare calor viridis, visum præ ceteris foveat est; quia habet, & continet valdè bene temperatam nigredinem, cùm albedine: undè si oculus delectatur luce illa albedinis, non tamèn dissolvitur ejus visus. Visus enim ità optat perfrui lumine, ùt per amicum suum amplificetur, nèc tamèn interim dissipetur. In quocumque alio colore plùs admodùm suæ nigredinis est quàm lucis. Unde radius visus non delectatur ad votum. Tenebras enim naturaliter ùt inimicas fugit.

Delectatur insuper visus, atque conservatur molli, ac teneri qualitate sicùt aqua, quæ radiis oculorum absque offensione resistit; & specularia corpora, quæ soliditatem aliquam habent levemque simul equalitatem visui conferunt, quià nec ipsa quidem frangunt, nec longiùs disperdi permictunt.

Traditum est in Libris antiquorum, serpentem, annuam senectutem fæniculi degustatione deponere; oculorumque caligines succum ejus exprimere: unde intelligi datum est easdem virtutes etiam humanis corporibus utiles esse, ùt certa postmodum experimenta docuerunt sic esse.

CAP: XV.

De Sonitu; & Tinnitu Aurium.

MEdici docent hoc provenire ex dispositione foraminis; sicùt quandò foramen auris est nimis largum, aùt non debitè tortuosum; si hæc sunt à generatione, ei non est cura. Foramine enìm auris existente lato, aùt non debitè tortuoso, quælibet minima inundatio aeris extrinseci communicatur aeri intriseco existenti in concavitate nervi auditorii: aùt quià miringa auditus est nimis tenuis, ac subtilis: & quando nervus auditivus est texturæ nimis tenuis, naturali humiditate, sivè convenienti privatus; patitur à qualibet inundatione aeris extrinseci, ideoque sequitur sibilus: aùt quia aer est tenuis, & subtilis: undè facilè à quocumque vapore movetur; sicùt frequentèr accidit convalescentibus, & iis qui nimis abstinent; humido resoluto, & aere intrinseco subtiliato. Quà proptèr nervus auditorius factus debilis patitur à

qua-

quacunque minima inundatione aeris intrinseci; sicùt patitur debilis calorem, & frigus à quacunque minima causa calefaciente, & infrigidante. Sibilus autèm etiàm provenit ab humoribus, & spiritibus simùl, qui vehementiore, atque inordinato corporis motu concitati, crassos, ventososque generant flatus; quibus sursum urgentibus, cùm facilis non pateat exitus, tinnitus excitatur. Quando etiám vapor crassus, & viscosus agitatus à calido, non ità facilè resoluitur, strepitum facit; quemadmodùm vapor venti propulsus in aere.

Fel Bovis tinnitibus, & auris sonitui medetur, si cùm bombace supponatur.

Itèm vapor aceti, sivè fumus aceti, & succus foliorum capparorum (intèr alia) sonitui prosunt. Sed advertendum, quod id, quod in aurem proiicitur, non sit calidum, vèl frigidum, sed tepidum, & in parva quantitate, & quod locus sit auriscalpio mundificatus.

Auditus obtusus fit cùm ex inconcoctis, & crudis in ventriculo cibis, viscosi, & flatuosi suscitantur fumi; qui in caput sublati auditorios obruunt meatus, auditumque gravant.

CAP. XVI.

De Balbuzie, Raucedine vocis, & Squinantia.

GAlenus dicit, quod Balbuties linguæ est vitium non vocis; quia aliundè accidere potest. Id vitii accidere potest, vèl quià lingua sit quodammodò brevior, quàm convenit, vèl quià molliore, & humidiore sit temperamento: quam ob causam pueri balbutiunt. Haùd dissimile in ipsius eventu, atque ambulando fit. Nàm ex iis nonnulli, nullo pacto incedunt, alii verò in incessu sunt parum firmi tibiis præ multitudine titubantibus, & vacillantibus.

Cognitis hujusmodi causis balbutiei, sapientibus facile erit intelligere, an talis defectus sit curabilis, & quomodò.

Vox secundum Medicos dividitur in gravem, acutam, & raucam. Tardè agitatus aer est causa gravis vocis; sicùt acutæ vocis causa immediata est aer velocitèr impulsus; Undè instrumenti angustia, ùt in pueris, est causa vocis acutę; eò quod aer velocitèr impellitur. At in pubertatę instrumenta fiunt ampliora, ideò vox mu-

tatur,

tatur. In mulieribus acutà est vox proptèr frigus coangustās poros.

Itèm mutatio vocis fit etiàm ex seminis generatione; quià spiritus vitales in testes decumbunt, minorque copia ad reliquas corporis partes defertur; sicque aer minori impetu agitatur &c. Undè juvenes incipiunt vocem mutare, si incipiant spumescere, idest coire.

Raucedo vocis provenit, & ex nimia siccitate, & ex nimia humiditate. Hinc nux cùm vehementèr exiccet, vocem exasperat; & oleum in biliosis corporibus, quià promptè accenditur, vocalem sæpè arteriam exasperat, raucedinemque parit: at si fit præcipuè ex immaturis olivis, glutinosa sua qualitate, arteriæ diutuę inhærendo ipsam stringit, atque exasperat, & similitèr raucedinem parit. Frigus etiam capitis, quod caput comprimit, stringitquæ humores, qui sunt in cerebro, facit ùt deorsum ad asperam arteriam defluant, eamque immodicè humectando, raucedinem excitat: quod etiàm provenit à pituita, quæ ex sui natura frigidissima est.

Raucedini, atque suffocationi, causatis ex morbillis, si corpus satis evacuatum fuerit, prosunt ea, quæ repellendi vim habent, ùt aqua ordei cùm syrupo rosato, obleniunt etiàm exasperatum guttur, & facilęm expulsionem præstant syrupus violarum, granatorum dulcium, de prunis Damascenis cùm saccharo &c.

Vox magna fit ex multa caliditate, forti virtute, & dilatatione vasorum, quæ sunt vocis Instrumenta, scilicèt pectus, canna, pulmo.

Squinantia est apostema in gutture anhelitum impediens, vèl deglutionem, aùt utrumque.

Guttur est spatium in quo sunt meatus anhelitus cibi, & fluidius est canalis, scilicèt via ab ore ad stomachum. Undè duæ sunt fistulæ in homine, spiritualis una, cibalis altera; illa quæ interior est, appellatur aspera arteria, ad pulmonem, & cor pertinens, qua spiritus à pulmone ad eos transmittitur exterior verò dicitùr gula, qua cibus, & potus devoratur, & glutitur tendens ad stomachum, hujus gulæ summum: fauces dicuntur, atque etiam guttur nuncupatur.

Gurgulio propriè est pars gutturis à naribus ad pulmonem.

In cura gurguglionis gargarismi fiant, ex decocto ficuum cùm aqua calida; sed si ampliùs augescat malum, & principium suffocationis suspectum sit; alvus forti clysteri subducatur.

Strangulatio est subitus ob inspirationis defectum interitus; qui fit ex angustia alicu us instrumenti ex iis, quæ serviunt inspirationi

rationi; strangulatio fit, cùm hieme vereque fluxio multa, atque viscosa, & ad venas jugulares, idèst vicinas gutturi defluxerit, faucium venis tales impacti fuerint humores.

CAP. XVII.

De Siti, & ejus Cura.

Sitis ex Aristotelis, & Galeni sententia est appetitus frigidi, & humidi: quo dato, & concesso, aqua in universum est melior quià frigida, & humida: tamèn in cibi permixtione, & ejusdem ad omnes corporis partes dilatione, vinum præstantiùs habetur. Siquidem faciliùs tùm proptèr substantiæ tenuitatem, tùm actionis celeritate cibis permiscetur. Tùm quià etiàm natura eò magis delectatur, undè concoctionem adjuvat sua caliditate, quàm impedit aqua sua frigiditate. Insupèr in aqua non invenitur virtus incisiva, sicùt in aceto; neque calefactiva, sicùt in melle; calefactione sua abstergens, & incidens; & proptèr hanc causam oportet, ùt fit aqua tota tardè penetrationis, difficilis digestionis, & difficilis discensionis; etsi tamèn ex parte alia laudabilis sit. Tamèn ab exercitatione vehementiori, aùt statim à coitu, vèl balneo non sumatur; quià tunc pori corporis aperti, ac robur, non nihil dissolutum est, & in profundum penetrans; aùt calorem innatum extinguit, aùt certè deteriorem reddit.

Et nota, quod quando adest Diabetes; quæ est quædam renum affectio, in qua potio statim qualis assumpta est, per urinam rejicitur; proveniens à facultatis attractoriæ vehementia, vèl vehementi renum calore, quæ humiditates, membra irrorantes attrahit, fit sitis vehemens, quæ potu non sedatur.

Diabetes secundum Avicennam, ùt plurimùm accidit, ex caliditate ignea, qua proptèr plurimùm curationis ejus est infrigidatio, & humectatio.

Ad curandum verò sitim, utile erit si aperto ore patiens super aquam recentèr austam anhelat; & etiam divertitur sitis, si fricationes fiant per universum corpus, quibus fumi calidi ad stomachum ascendentes divertuntur.

Hippocrates in lib. de Salubri dieta ait. Qui sitiunt, debeant se abstinere à laboribus, & vinum bibere aquosum, & frigidissimum.

Quem locum exponens Galenus docet meliùs esse præceptum

de

de vino ad extinguendum sitim, quàm præceptum de aqua. Quia vinum facit aquam citiùs penetrare, undè humectando sitis citiùs finitur.

Aqua insuper potest propinari ad potum in magna quantitate ratione medicamenti, data enim ad satietatem, & siti, & febri confert. Undè experientia compertum est febrem extingui subitò per potum aque frigidæ. Dicunt enim Medici, quod quando accidit febris sola, præter quàm cùm ea sit indispositio alia; cui sit possibile evenire ex potu aquæ frigidæ nocumentum; tunc si aliquis febricitans utitur aqua frigida, non solùm est impossibile, ùt noceat, sed juvamentum est ejus magnum, si bibatur cùm mensura, qua possibile est, ùt satiet eum.

Sitim extinguunt pruna damascena, quæ si fuerint sicca, infundantur in aqua tepida, & trito saccharo conspergantur, & quæcunque humectant mitigant sitim, sed somnus penitùs eam aufert: sitienti ultrà quantitatem naturalem prodest lactuca, paucus cibus, quies, & taciturnitas.

Sal famem, & sitim compescit. Cardanus cùm historia Caroli V. p. 22. de sanitate tuenda.

Exteriùs ad sitim extinguendam applicantur unguenta refrigerantia, & humectantia, qualia sunt oleum rosaceum, & violatum.

Cùr metuentes sitis invadat causa est; quia collecto introrsum calore, ardent viscera, humidumque absumitur, ex quo frigidi, & humidi appetitio, quæ sitis est.

Cùr vehementer illi sitiant, quorum ventrem inferiorem fluxus exercet; quià humoribus deorsum collapsis, stomachus resiccatur; sitim autèm oriri, non nisi per siccitatem solita est.

Cùr assiduè sitiant, qui aqua inter cutem laborant, & abundant, cùm ea sint pleni. Quoniam humor, qui in hidropicis non digeritur, corrumpitur, & salsus efficitur, stomachumque resiccare valet, undè tristis sensatio, & sitis.

Qui se vario, & multo cibo ingurgitant sitiunt. Quoniam ubi stomacus laborat, & æstuat in digerendo cibo, calor nativus turbatur, & à sua temperie decedit, hinc augetur, & auctus mittit vapores siccos in os ventriculi, qui exugentes humidum alimentale, sitim inducunt.

CAP.

CAP. XVIII.

De Asthma.

Asthma, videlicèt anhelitus difficultas dicitur, & Asthma est affectus, qui respirandi difficultatem cùm magno conamine præsefert.

Per fauces intelligimus internum oris locum, ubi simul conveniunt, & gulæ, & gutturis partes, hæ interdum tumescunt, & inflamantur à calida flussione biliosa à capite, & interdum à flussione pituitosa, ex crassis, viscosisque humoribus, & talis tumor prætèr naturam, & inflammatio dicitùr angina, & causatur à fluxione calida, atque frigida.

Respiratio secundùm naturam est motus dilationis, & compressionis pulmonis prò cordis caloris conservatione. Sunt autèm respirationis partes duæ, respiratio scilicèt ac expiratio, quarum alteriùs munus est refrigerare, alteriùs verò fuliginosum expellere.

Interdùm à materia crassa inhærente facta, interdùm ab odore rerum pectus constringentium proveniens; & interdum provenit à mala intemperie frigida coarctante, vèl obstruente, vèl à materia, ùt plurimùm pituitosa in pulmone, vèl ejus brachiis inhærente.

Et quandoque provenit à ventositate contracta in membranis anhelitus.

Conferunt ashmæ allium coctum, & bettonica.

Rasis inquit, quod Ashma est veraciter, cùm in canalibus pulmonis habet humiditates multas viscosas, prohibentes ex ipsarum viscositate, ne aer trahatur quantitate opportuna.

Quando pulmo proptèr imbibitos crassos, viscidosque humores dilatari, & contrhai nequit, necessarium est, ùt quod robori deest id frequentia compenset. Undè sunt illæ anhelationes crebræ indè ea angustia pectoris, & quasi quædam ansietas, indè illud pondus, quod continuè in tali parte sentitur.

Quando diaphragma comprimitur, & impeditur in dilatatione, adestque difficultas anhelitus, si flatus sunt in causa, dolor non multum durat, quià flatus citò discutiuntur, secùs si ex abundantia materiæ proveniat.

CAP. XIX.

De Pulsibus.

Pulsus est motus dilationis, ac contractionis arteriarum: vèl pulsus est cordis, arteriarumque dilatatio, ac contractio.

Arteriæ sunt organa concava in longitudine extensa nervorum, per quas cor eventatur à suis fumis; & respirat calor naturalis; distribuuntur spiritus membris, quæ sunt post ipsum. Undè vocantur venæ, quæ calorem naturalem à corde ad omnia deferunt.

Pulsus causa efficiens est vitalis virtus, & cor ad ipsius aeris attractionem, ac ejus inutilis expulsionem. Finalis est ad cordis, & arteriarum refrigerium, & fumorum expulsionem, ne spiritui, & calori accidit suffocatio; quemadmodùm candelam accensam à fumo circumvolutam, & aeri libero non expositam suffocari contingit. Undè hæc tria pulsum constituunt, scilicèt virtus vitalis, Instrumentum, vèl arteriæ, & necessitas eventandi, & mundificandi.

Expulsio vaporum, & fuliginum fit per constrictionem in pulsu, attractio verò fit per dilatationem ad attrahendum novum aerem, ad refrigerandum calorem &c.

Pulsus velocitatis causa est multitudo necessitatis eventandi, tardus pulsus magno perficitur tempore, proptèr defectum humiditatis naturalis arteriarum, aùt qui diminuta sit necessitas &c.

Spissitudinis causa est debilitas virtutis, aùt multa necessitas, aùt multa caliditas. Spissitudo enim restaurat id, quod deficit ex magnitudine; sicuti, cùm homini necesse est rem ferre ponderosam, quam si poterit, totam una vice feret, si verò non, dividet in duas partes, & festinabit; & si non poterit, in multas partes dividet, & feret quamcunque partem, cùm velocitate.

Raritatis pulsus plures assignantur causæ; prima e st ortitudo virtutis, & necessitas parva; nàm virtus fortis magnificandò pulsum necessitatem superat; una etenim vice plùs de aere attrahit, quàm sit prò refrigerio debito necessarium. Undè quià necessitatem non habet, magnam interponit quietem; sicquè ractificatur pulsus. Sed advertendum, quod cùm mors appropinquat, pulsus ex frequenti fit rarus ex debilitate virtutis.

Pulsus tremulus provenit à fortitudine virtutis, & à duritie Instru-

Instrumenti, ac necessitate aucta. Nàm tremor est motus compositus ex motu deorsum, in quo nec virtus est totalitèr potens suprà resistentiam, sivè membri gravitatem, nec totalitèr impotens suprà resistentiam, & si necessitas non esset acuta, virtus suum conatum contrà duritiem non faceret.

CAP. XX.

De Febribus.

FEbris natura ignea est, utpotè quia corpus febricitans ardet, & fervet more ignis, undè à Latinis proptèr fervorem febris dicitur.

A' fervore caloris accidentalis accensi in corde, qui cùm spiritu, & sanguine per arterias venas in totum corpus diffunditur.

Calor naturalis, & accidentalis sunt idem subjecto, sed differunt, quia calor naturalis bonis alitur humoribus, accidentalis verò à putredine, vèl malis qualitatibus humorum, & membrorum procreatur.

Febris dividitur in ephimeram, humoralem, & Ethicam, Humoralis autèm, aùt est sanguinea, aùt cholerica, aùt phlegmatica, aùt melancholica. Humores putrefiunt proptèr prohibitam transpirationem, & transpiratio vaporum prohibetur ab oppilationibus, & oppilationes fiunt ex multitudine, & crassitie humorum, & à frigore. Undè febris accidit illis, qui post laboriosum exercitium fessi, & calidi requiescunt in loco frigido, aùt aqua frigida abluuntur, vèl liberiùs potant.

Licèt pituita, & melancholia sint humores frigidi, tamèn quando putrescunt acquirunt caliditatem per accidens, scilicèt per putredinem.

Febricitans ex labore quieti, & suavitati studeat cùm fricationibus suavitèr, cùm oleo violaceo, sivè rosaceo. Quando febris incipit cùm frigore conferunt frictiones manuum, & pedum cùm aquavite.

Prò sedatione caloris febrilis in æstate, prodest lavare manus, faciem, & pedes cùm aqua rosata modicò aceto mixta. Seù liniantur tempora, frons, & manus cùm unguento rosato: sed non in accensione paroxismorum, ne distrahatur natura à pugna; quià linimenta frigida magis oppilant, & prohibent resolutionem.

Itèm somnus in principio paroxismorum est malus, prohibet enim transpirationem vaporum.

In principio Febris, quæ cùm pedum refigeratione accidere solet antè accensionem, ipsi pedes maximè calefaciendi sunt; ùt calor extraneus, calorem internum ad se trahat, & nè major fiat retractio caloris ad intentiora. Et ordinarie pedes convenit servare calidos, siccosque, & præstet calefacere motu non igne, maximè enim naturalis calor, qui motu moderato excitatur: nervi quoque exercentur, emolliunturque, congelata sunt, & scernitur, quod deteriùs est, atque crassior pars sanguinis attenuatur.

Febris sine rigore est, quandò humores sunt mites ac faciles: quando verò tales non sunt, cùm rigore est; solentque isti finire cùm sudore, in quem convertuntur humiditas, & putredo humorum, aùt etiàm insensibiliter exhalant. Febres autèm continuæ non incipiunt cùm horripilatione, neque frigore; quià earum humores sunt calidiores, cùm contineantur in venis, nèc faciunt sudorem; quia putrida humiditas ob duritiem, densamquè textaturam venarum non potest exire, & nisi per sudorem resolvi.

Quartana præcipuè oritur ab humore frigido, & multo: nàm ex multo humore in corporibus hominum calor debilitatur, suffocatur, ideò dum accenditur, debilis febris generatur, quæ non potest consumere multum humorem, qui in corpore stabulatur: ideò arte febris eadem augenda est, ùt victu Theriaca veteri, vino meraco, & similibus. Auctus enim calor in febre quartana humores multos atque frigidos consumit; quemadmodùm in lucernula accidit, ubi multus ignis perflagrat, oleum citò consumitur, & flamma extinguitur. Ergò multus ignis accendendus in corpore est, ùt quod exiguum febris continet, extinguatur quartana, prò qua etiam exercitatio prodest ea ratione, nàm exercitatio exiccat, & corpus robustum facit.

Ignis definitur à Philosopho, quod sit superabundantia caliditatis, & sicùt ignis urit, & incinerat, sic etiàm febris, cùm maximum progressum fecerit.

Galenus febrem esse mutationem nativæ caliditatis quæ ad igneam naturam definit, vèl totius animalis immodicum calorem.

Avicènna item, quod sit calor extraneus accensus in corde, & missus in totum corpus per arterias, & venas, cùm lęsione naturalium operationum affirmat. Et sic concluditur à Medicis, quod febris est calor innaturalis à corde exiens, & per totum corpus se diffundens, ipsiùs corporis actiones impediens, atque turbans: & quia in corporibus humanis tria sunt, scilicèt quædam subtilia

sicùti

ficuti funt fpiritus ; qui funt partes fubtiliores fanguinis: quædam liquida, ficuti funt humores, & quædam folida ficuti funt membra: ideò triplex febris in corpore generatur, una quæ fit ex calefactione, diffolutione fpirituum, quæ dicitur Ephemera à belua marina, quæ Ephemera vocatur; quæ eadèm die qua nafcitur, etiàm moritur: fic ifta febris non durat ultrà diem; aùt enim ex toto deficit, aùt in putridam, & ethicam convertitur. Quidam tamèn Medici docent eàm poffe durare, etiàm per tres dies. Putrida, quæ fit per corruptionem membrorum.

Galenus primam febrem comparat vento calido à quo locus in quo fuerit, incalefcit. Putridam fimilem effe dicit aquæ calidæ, quæ pofita in vafo frigido, ipfum facit calefieri. Ethicam verò comparat vafi calido, quod aquam frigidam immiffam calefacit, membra calefaciunt cor, cor fpiritus, & humores in Ethica.

Spiritus generatur ex fubtiliori parte fanguinis, & dividitur in animalem, naturalem, & vitalem. Vitalis generatur in corde, animalis in cerebrò, & naturalis in hepate.

Febres dividuntur in continuas, & interpollatas; fi humores intrà venas putrefiant, faciunt continuas; fi verò extrà faciunt interppollatas: Docent tamèn Medici, quod non inconvenit aliquam materiam intrà vafa contentam facere interpollatam febrem, proptèr paucitatem ejus, ità quod interponet tempus, donec aggreget tantam quantitatem, quæ fufficiat de novo ad febrem caufandam.

Et ità fimilitèr non inconvenit materiam ad extrà vafa exiftentem aliam à fanguine, in loco, fcilicèt propinquo cordi, facere cor continuè febrire.

Galenus caufam intermiffionis, & continuitatis febris ad locum refert dicens: quod fi humores putrefiant intrà venas &c.

Quàm fententiam confirmat Avicenna multis modis, & primo; cùm humores funt intrà venas, fumum, feù vaporem putrem continuata alteratione ad cor tranfmittunt, nám foras tranfmittere non poffunt proptèr obftructionem; at cùm funt extrà venas non neceffario petunt cor, fed aliis pluribus viis poffunt infenfibilitèr tranfpirare; ficùti v.g. fumi intrà caminum exiftentes neceffitate quadam camini columen ferire debent, extrà caminum verò pofiti nequaquam. Secundò humores intrà venas exiftentes, intèr fe, vèl funt continui, vèl fumma vicinitate conjuncti, ac propterea ex unius corruptela, facilè putredinem concepit reliquus, atque ità continuatim ufque ad cor. Tertio humores intrà venas exiftentes, multò ferò perfunduntur, ratione cujus copiofum fumum ad

cor

cor emittere valent; quòd satis patet exemplo lignorum aqua ma-
defactorum. Secùs humores existentes in habitu corporis.

Tamèn etiàm ex materia existente extra venas possunt excitari febres continuæ: si v. g. humor sit copiosus, & per cutim transpirare non possit, & cor versus nullum impedimentum habeat.

Sanguis potest duplicitèr peccare, scilicèt in quanto, & in quali.

In quanto quidem; cùm venæ sunt adeò repletæ naturali sanguine, itaut respiratio debita prohibeatur proptèr quod sanguis ebullit, & inflammatur, & febris indè generatur. In quali verò cùm non fuerit debitæ qualitatis: in eo enim putrefactio interdùm accidit proptèr humoris admixtionem, ùt puta choleræ, & tunc redditur debito subtilior, aùt phlegmatis grossi; & tunc debito grassior.

Constrictio, sivè obstructio ex quacunque istarum causarum excitetur; sivè humor sit crassus, qualis propriè est melancholia, sivè viscidus, ùt pituita, sivè copiosus, ùt sæpè contingit in bile, & sanguine; cohibita transpiratio febrem excitat, eò prorsùs modo, quò cubicula calidiora redduntur, si foramina obstructa fuerint, teste Galeno. Et sciendum, quod retrocessus caloris ad intrà potest fieri duplicitèr, scilicèt affatim, & subitò, lentè, & paulatim: si fiat primo modo, ùt si quis in pratisdormiat, & in aqua frigida emergatur, protinùs febricitabit.

Febris licet ex sua natura, & per se noceat, tamèn aliquando opem ferrè potest; ùt quando suo calore humores crassos, ac viscidos dissipat.

Docent etiàm Medicinæ professores, quod sicùt aliis humoribus à sanguine, inest per eorum intrinsecam naturam habere periodos, ùt choleræ de tertio in tertium phlegmati de die in diem melancholiæ de quarto in quartum, ità sanguini inest continuè affligere. Nàm cùm sit thesaurus vitæ, & à natura maximè dilectus: non quiescit natura in movendo, & agitando eum, ùt ipsum rectificet, & ipsum sic conservet; quam sollicitudinem non habet de aliis humoribus. Undè ex bile, tertiana, ex melancholia quartana, ex pituita, quotidiana excitatur, ex sanguine verò continua.

Phlegma febrim excitat, quæ singulis diebus accenditur; tùm suæ quantitatis in corpore multitudine; tùm putrefactionis acceleratione, humiditatis causa; tùm etiàm evacuationis mora, proptèr suam viscositatem. Cholera verò nigra febrem facit, quæ uno die accenditur ex duobus; non eo, quod tardè adunetur,

pro-

proptèr quantitatis suæ paucitatem, & difficilè putrescit, proptèr suam siccitatem; celeris autèm evacuationis est, quia minimè viscosa est.

Periodus significat ordinatam repetitionem de die in diem; de tertio in tertium, de quarto in quartum &c.

De causa humoris periodorum maxima est intèr medicos controversia.

Trallianus causam assignat humorum abundantiæ hoc ordine: quod cùm major sit in nostro corpore sanguinis copia, quàm aliorum humorum ex eo fit synoca, quæ nullum habet periodum. Post sanguinem abundantissimam esse ait pituitam; & propterea hæc parum intermittit, & facit febrem de die in diem: & Avicenna *in cap. de humorib.* dicit, quod phlegma nullum proprium habens receptaculum intèr venas, sanguinem concomitatur, ùt necessitatis tempore in sanguinem convertatur, cùm sit sanguis diminutè decoctus, & cùm hoc ùt humectet juncturas, & membra, quæ multæ existunt motionis. Post pituitam bilis, & hæc paulò magis intermittens, de tertio in tertium. Ultimum locum tenet melancholia, quæ adhùc magis intermittens febrem excitat quartanam, quæ repetit de quarto in quartum.

Avezoar, quem sequuntur ferè omnes Arabes, causam periodorum aptitudini humorum assignat ad putrescendum ea ratione, ùt qui naturalitèr sunt humidiores ad putrescendum sint faciliores; & quia omnium humidissima est pituita de die in diem accenditur. Siccissima verò melancholia non nisi de quarto in quartum. Bilis verò, quià medium locum tenet de tertio in tertium periodum facit. Avicenna adscribit hoc proprietati occulti humorum.

Et sciendum, quod proprietas occulta non est aliùd, quàm intrinseca quædàm inclinatio unius rei ad unum effectum, potiùs quàm ad alium.

Item, est notandum, quod sicùt nimiùs motus est causa febris, ità etiàm nimia quies ex Galeno. Siquidem nimia segnitiæ retinentur excrementa in corpore, quæ meatus obstruentia febrem excitant.

Idem Galenus deficientes cibos febrem excitare docet, quando asserit inedia bilem confluere in ventriculum, & ex hoc confluxu incendi spiritus, & consequentèr febres fieri.

Principium febris judicatur à frigore extremorum, pedum, manuum, narium &c. Undè Galenus rigorem proprium esse asserit tertianæ horrorem quartanæ, & frigefactionem quotidianæ.

Rigor

Rigor eſt injucundi frigoris ſenſus; cùm inequali totiùs corporis concuſſione, qui fit dùm humor moleſtus celerrimè defertur per corpus, & tali rigore ſuperveniente ſignificatur materiam peccantem extrà venas impetuosè, & velocitèr expelli, qui ſuper muſculos repulſa, rigorem cauſat, & eſt ſignum dominii virtutis ſupèr materiam.

Horror definiri poteſt, quod ſit injucundi frigoris ſenſus, cùm ſolius cutis inequali frigiditate, undè videntur pili erigi.

Humores, qui horrorem faciunt craſſiunculi ſunt, hinc, cùm nec per membra deambulare poſſint, nec per cutim tranſpirare, vèl conſiſtunt juxta oſſa, vèl lentè agitantur intèr utramque cutim, undè poſt horrorem ſentitur ab ægro, veluti ſi oſſa, eſſent perfracta, & ex confricatione cutis maximùs dolor adeſt. Et quemadmodùm ſi ſuper corpus fundatur aqua frigida, vèl cadat ſuper ipſum ignis ſcintilla, corpus horret, atque reducitur ità &c.

Frigefactio fit per humorem frigidum veluti eſt humor melancholicus, qui eſt craſſus, feculentus, frigidus, & mordax, & adſtringens ſicùt acerba, quæ Arabes poatica dicunt. Cùm ergo humor iſte ab interioribus ad æxteriora movetur, facit frigus magnum, quod præcipuè experiuntur juvenes, in quibus natura fortis repellit materiam ad exteriora, ideò frigus inſignè ſentiunt ùt indigeant plurimis operimentis quando febricitanr.

Principium ægritudinis ſecundum Medicos eſt, quando ægritudo incipit, ſcilicèt calor ſuffocatur à materia, ſicùt debilis flamma à lignis viridibus. Augmenti verò eſt tempus, quo calor naturalis movetur ad reſiſtendum materiei. Status verò, quo tempore eſt fortis pugna inter naturam, & humorem. Cùm autèm materia expellitur, quo tempore eſt natura perfecte vincens: tunc eſt declinatio.

Alii dicunt, quod inceptio paroxiſmorum eſt in hora in qua aggregatur caliditas, quæ eſt in corpore, & trahitur verſus cor, & pectus, ſed augmentum eſt quando expanditur caliditas paulatim verſùs extrema corporis. Horà verò ſtatus eſt, quando caliditas expanditur in toto corpore &c. Hac doctrina notanda eſt prò cibandis febricitantibus, ùt inferiùs dicetur.

Et quoniam in principio hujus capitis facta eſt mentio de venis, & arteriis; ideò ſciendùm, quod venæ, & arteriæ differunt inter ſe origine, officio, & constructione. Origine, quia venæ ab hepate, & arteriæ verò à corde originem habent. Officio, quia venæ craſſiorem ſanguinem ad nutritionem deſtinatum continent ſpiritioſorem arteriæ, ad vivificandum accomodate.

Conſtru-

Constructione, quia arteriæ duplici contextæ fuerunt tunica, simplicem verò à natura habuerunt venæ, eo quia crassiorem asservare sanguinem habebant.

Et quia hic est tractandum de pulsuum significationibus, ideò est notare, quod pulsus, qui continuè sentitur calidus, significat febrem continuam; qui interpollate, interpollatam.

Pulsus frigidus significat caloris naturalis extinctionem, & mortificationem, & si continuus fuerit, & sint alia signa deficientis virtutis, tunc fugiant medici, & accedant clerici.

Pulsus inæqualitas provenit, quia cum cor dilatatur, ùt refrigeretur, subintrant fumositates, vel fuligines fæbris, quæ nè cordi officiant, statim cor restringitur, & sic pulsus tardius elevatur, & citiùs deprimitur. Undè elevatio pulsus est parva, & tarda, & ejus depressio, scilicèt constrictio est magna.

Considera anhelitum in sua restrictione, & sic manifestabitur ea, quæ est arteriæ, quoniam anhelitus currit cursu pulsus.

Pulsus, & anhelitus, cujus constrictio est velox, est signum proprium febris putridæ, & maxima cognitio dictæ febris est caloris ejus qualitas, quia est mordax, quo corrodit tactum, sicùt fumus; oculos, & nares, & anhelitus est cùm fetore, cujus causa est summa putredo.

Si in acuta, & continua febre pulsu existente magno, veloci, & frequenti, subito pulsus rarus fiat sine patientis alleviatione mortem significat; quià ex hoc compræhenditur virtutem in ultimo debilitari.

CAP. XXI.

De Febri Tertiana, duplici; Quartana, Ethica.

Hippocrates docet, quod febris quocumque modò intermiserit periculum abesse significatur. Et ad faciendam febrem intermittentem, tria requiruntur, humoris videlicet tenuitas, viarum aperitio, & venarum robusta expulsio. Et ad continuam generandam imbecillitas venarum humoris crassities, & viarum adstrictio.

Quando peccat bilis sincera, vel intrà, vel extra vasa, tunc oritur febris tertiana exquisita, ac legitima, quando vero non sin-

cera putrescit, sed mista simùl cum aliis humoribus, tùnc fit febris tertiana nota, quæ vocatur etiam spuria.

Natantes, & hi qui dormiunt in aere frigido facilè corripiuntur febribus putridis, nàm ab externo frigore occluduntur pori cutis, quibus occlusis detinentur fuliginosa excrementa, quæ continuæ per transpirationem ex ipsis poris expelluntur, & sic accenditur putredo, undè oritur febris putrida.

Tertiana ùt plurimùm terminatur sudore per totum corpus fluente, vèl vomitu, juxtà illud Galeni. Tertiana vomitibus, & excrementis biliosis, & sudoribus toto corpore fluentibus finiri debet. Quia humor tenuissimus si modò ascendit, vomitum irritat, si descendit, alvum movet, si ad meatus cutis, sudorem copiosum ob sui tenuitatem elicit.

Crisis dicitur vehemens motus morbi, cùm infirmus ad mortem, vèl ad salutem deducitur.

Crisis indicatio dicitur ab Hippocrate, ùt cùm morbus judicatur an sit lætalis, vèl non. Undè quidam dixere, quod crisis est subita mutatio ad bonum, vèl malum, vèl ad melius, vèl ad deteriùs.

Tertiana tollitur sublata putredine à qua pendet, humore scilicèt bilioso obstruente, qui non crassitie, neque viscíditate obstruit, sed multitudine. Et prò victu in ejus cura cibaria debent esse, quæ refrigerent, & humectent, ut lactuca, endivia, aqua ordeacea, & similia, & vinum tenuè aquosum quod sit concedendum.

Laborantibus tertiana febre prodest sumere quotidiè micam panis lotam in aqua, cum saccharo, & cibus detur tribus aùt quatuor horis antè accessionem, dentur etiàm de oleribus, lactuca cù m aceto, & cibi frigidi, & temperati.

Tertiana febris dupla fit, quando cholera est in duobus locis distinctis putrefacta, quando cholera, & phlegma sint in diversis locis locata, & simùl, vèl successivè putrent. Hinc febri prosunt lac mulieris, & tantundem olei rosati, cùm modicò aceto mixtum dorso, & circum tempora linitum. Item unguentum rosatum circà tempora, & super epar linitum.

Prò febre sinocha de putrefacto sanguine facta prodest manè, & serò fomentare pedes, & crura in aqua calida, in qua coctæ sint violæ, rosæ, lactuchæ, malvæ, & ordeum, & posteà ungantur plantæ pedum, & præcordia ex oleo rosato.

Cúm febris fuerit pestilens, & sinè maculis sanguineis, tùnc nullo pacto est sanguis mictendus, quià venenum si sanguis mittitur intrà magis trahitur, & de facili languens interficitur. Si verò

rò febris fuerit cùm infectione maxæ ſanguineæ, quod cognoſcitur ex ſymptomatibus, ùt ſi ſuperveniat bubo, poteſt ſecari vena ad minorandam materiam, qua minorata, & exonerata natura, poterit meliùs pugnare contrarium venenum, & malignitatem. Cùm autèm febris fuerit maligna ab interna, & venenata putredine, tùnc ſemper, ſivè fuerit cùm maculis, ſivè ſinè maculis, eſt ſecanda vena, quià arguit infectam eſſe aliquo pacto maxam ſanguineam. Ità Hieronymus Pulverinus.

Galenus facit differentiam intèr duas tertianas, & duplicem tertianam. Nam duplicis tertianæ cauſa ab una tantùm minera provenit, ſed duarum tertianarum cauſa à duabus mineris loco diſtinctis efficitur.

Cùm duplex ſit genus febrium ſanguinis alterùm à putrefacto ſanguine, alterùm à non putrefacto, ambò ſub uno tantùm nomine ſinochii continentur.

Undè dicimus ſinochium eſſe febrem acutam continuam ex ſanguine in venis putrefacto ortam, alteram verò eſſe febrem acutam ex ſanguine in venis non putrefacto, ſed in multa copia peccante.

Cauſæ ſanguinearum febrium ſunt, obſtructio, repletio, multitudo exercitii non conſueti laborioſi, conſuetæ evacuationis, retentio humoris craſſi, & crudi copia ſanguine admixta.

Senibus non acutæ febres accidunt, & ſi quandò accidat talis febris qualis juvenibus, omninò hæc ad ægrotantis interitum terminatur; quoniam indicium eſt immenſam quandam eſſe cauſæ febrem facientis magnitudinem, ità Avicenna cùm Galeno.

Quartana febris generatur ab humore melancholico, vèl ſucco melancholico, nigro hoc eſt fece ſanguinis frigida, & ſicca. Curatur calefacientibus, & humectantibus. Quartana ſimiliter, quæ ab humore aduſto, vèl bile aliqua aſſata, & vèl ſanguine ſuper aſſato genita fuerit, refrigerantibus, & humectantibus evincitur.

Febris ethica in corde principaliter, & in omnibus membris eſt fixa, & dicitur ethica, ideſt habitualis, quia de difficili eſt removibilis, ſicùt habitus, qui eſt de difficili mobilis.

Corporibus colericis, & quæ exuberantèr ſunt ſicca, macra, & viventia in multò exercitio, & vigilia exhibendus eſt cibus in paroxiſmo, & antè, & quacumque hora occurrit medicus, ſi non ſunt cibata, aliàs accidit eis ſincopa, & moriuntur ſubitò in ipſo paroxiſmo; vèl ſi ſint fortes, & apti reſiſtere ſincopæ cadunt in ethicam. Et ſicùt in calce non extincta non apparet notabilis calor, & tamèn ſi ſupèr fundatur aqua ebullit, & ardet eccidentiſſimè,

 eodem

eodem modò in ethico caliditas ficca habituata in radicalibus fupervenìente nutrimento frigido , & humido , actualitèr fit fenfibilis , & ebullit , & apparet major .

Ofcitant antè febres ægrotantes . Nàm quemadmodum excacabis vapor elevatur multus , fervente in ipfis, & ebulliente aqua , ità ex eis , quæ in corpore afcendens vapor , & excitat , & contorquet corporis mafculos , atque ità hiatus , & ofcitationes fiunt .

Et quià per aerem frigidum prohibentur vapores groffi à fua refolutione , & fit opilatio in poros cutis , fit converfio eorum ad intrà , & fic augetùr febris in febricitantibus .

Hippocrates *Aphorifm.* 28. dicit malum effe , fi faciès egri citò confumatur plufquam oportet , vèl nihil confumatur , quoniàm alterùm mortem , alterùm indicat morbi longitudinem . Itèm fi bilis prædominabitur acutum effe morbum , & citò terminaturum , docet Galenus . Contrà fore morbum longum oftendit craffities, & tenacitas materiæ pituitofæ fcilicèt,vèl melancholicę. A' viribus ultimo defumitur cognitio fpecici morbi , quià fi vires fubitò collabuntur , fignum eft febrem acutiffimam effe , fi vires morbo durent validè , morbum forè diuturnum fignificat .

Itèm pulfus magni celeres frequentefque acutam effe febrem oftendunt, tardi verò , & rari longam , & cronicam . Et fi qui febre laborant denfa textatura fuerint , & meatus anguftos habuerint , ii profectò , non de facili à febre, & citò liberabuntur ; ratio eft quià conclufus calor , qui non poteft expirare , diù durat , & excrementa non habent viam, per quam effundi poffint .

Modò affignanda eft caufa anticipationis , & poftpofitionis febris , prò quo fciendum , quod materia morbi quandoque eft uniformis , fcilicèt quando eft æqualiter groffa , feù vifcofa , vèl fubtilis , & æqualitèr frigida , vèl calida ; & quandoque eft difformis ; fcilicèt una pars eft fubtilis , & alià groffa , vèl una pars eft vifcofa , & alia non, aùt una pats eft calida , & alia frigida . In materia uniformi paroxifmorum anticipatio fignificat augmentum , fed fi fiat poftpofitio,fignificat declinationem, quia paucitas materiæ eft caufa elongationis periodi,& quià materia pauca ferè relinquitur à natura , & poftpofitionem facit .

Et ità dicendum eft de materia calida , refpectu frigidæ . Quia fi materia frigida &c. Univerfaliter tandèm docent medici , quòd anticipatio febris denotat materiam febrilem concoctam , & per confequens magis , & priùs mobilem , & purum durabilem , & fic eft bonum fignum ; quandò verò poftponit , vèl variat , denotat hoc provenire ex humoribus , qui duriores , graffiores , & condenden-

densiores sunt, & magis frigidi, qui non ità de facilí moventur & sic febris plus durat.

Quandò febris nullam quietem habet, & infirmum nutrire necessè sit, eligenda est hora, in qua sanus comedere solebat, & conveniens dici tempus frigidum, utpote aurora in qua aer est subtilis, & clarus. Quia frigida aurora calori febris repugnat.

CAP. XXII.

De Febri Pestilenti, & Peste.

Febris pestilens definiri potest, quod sit calor accensus in corde, & diffusus per universum corpus ab uno, vèl pluribus, vel omnibus humoribus putrescentibus, intrà venas continuè, malignè, & contagiosè.

Pestilentialis febris sæpè tertianarum ordinem tenet, corrupta scilicèt bile. Sæpe quartanarum corrupta melancholia: quotidianarum, corrupta pituita, & synocarum, corruptis indifferentèr humoribus omnibus. Prima conditio pestilentiæ est malignitas. Malignum autèm dicitur à Galeno, quod vitæ periculum inducit. In quibusdam enim febribus maxima est fraudolentia, quod dùm mites esse videntur, læthalia nocumenta apportant.

Seneca causas lucentissimè explicat, quare post terremotus, & ejusdem terræ aperturas, fiant pestes. Una est; quiá aer diù cohibitus intèr latebras terræ corrumpitur, qui post terremotum exiens, necessariò aerem inficit.

Quod aer diù cohibitus venenosus evadat, facilè colligitur ex foveis frumentariis, ubi visi sunt homines statim interiisse, qui imprudentèr aerem illum hauserunt; dùm fovea aperiretur.

Alia causa est; quoniàm in cavernis terræ sunt frequentissima stagna, quæ longa quiete, ac desidia currumpuntur, ubi fiunt terremotus flatus venenati, & infecti exeuntes aerem vitiant. Tertia est multitudo exalationum ignitarum, quæ latent in terræ speluncis, quæ ubi postmodùm expirant aerem viciant.

Sed notandum hic pestem invehi multotiès proptèr hominum negligentiam, qui in emundandis viis, & expurgandis Plateis sunt tardiores, ùt observare licèt in quibusdam civitatibus, in quibus pestis sepè viget.

Cibi quoque, & potus sui natura faciles ad corruptelam febrem pestilentem excitant. Ave-

Avezoar inter causas externas pestis posuit Deum immortalem, & certè negari non potest, quia Deus ùt in lege veteri habetur proptèr peccata hominibus pestem immittebat.

Galenus docet, quod cùm aeris temperatura à naturali habitu ad caliditatem, & humiditatem immodicè conversa fuerit pestilentes morbi exoriuntù r velùti carbunculi &c. Valesius tamèn causã pestis inquit esse frigiditatem: frigiditas enim humores conculcat, & impedit ne malorum humorum fiant debitæ resolutiones, & cùm nos aerem cùm insigni humiditate, & caliditate trahimus tamquàm præsentaneum venenum illam carpimus.

Item intèr causas pestis recensetur Deus *Test. Gal.*, & in lege veteri plura habentur exempla, & testimonia. Ante Christi natale Anno 735. pestis quædam intèr Romanos, aliosque populos viguit, quàm Deorum ira contigisse Plutarchus refert in vita Romuli, & post Salvatoris adventum notissima est pestis tempore D. Gregorii cùm apparitione Angeli sanguinolentum ensem abstergentis. Anno rursus 260. à Christo Domino nato, Romam pestis validissima occupavit, ùt una die quinque millia hominum perempti referantur in vita Galeni Imperatoris.

De peste. Epidemia plus advenit tempore æstivo, aùt autumnali, quàm aliis temporibus, quia aere existente subtili à caliditate precedenti est magis aptus recipere omnem impressionem vaporum: & quia cùm venti multiplicentur asportant secùm malos vapores elevatos ex malis locis, remanendo in aere causam corruptionis pestilentiæ. Et quia corpora pluribus superfluitatibus multiplicantur, & virtutes naturales sunt debilitatæ, proptèr diversitatem temporum resolventium calorem naturalem &c.

Corpora quæ habent poros strictos naturaliter, & non sunt opilata, minùs læduntur tempore epidemiæ, quia paucus aer per poros attrahitur, & ille paucus pauco tempore retinetur, quia non sunt opilata, nec repleta. Corpora verò calida, & humida, quæ habent poros naturaliter latos, & opilatos magis offenduntur ex opposita ratione. Moniales, & incarcerati tempore epidemiæ magis conservantur intèr alias rationes, quia non fatigant se in aere detecto &c.

Intèr alia pestis signa connumeratur; quando mures, & alia animalia subterranea terrarum latebras fugiunt, & in superficie apparent, & ratio est, quia hoc faciunt ob quandam venenatam qualitatem, quam intrà terram sentiunt, quæ de facili aeri communicatur, & sic signum pestis est.

Mor-

Morbilli varii, cùm ſigna ſint deterrimæ putredinis, quæ ab aere fit, vèl aeri communicatur, peſtem indicant.

Aetius advertit, quod ſi aer nos ambiens peſtilens reddatur, volucrum generis prior interitus erit, ſi verò ex quavis de terra exalatione id contingat, quadrupedum animantium prior corruptio fiet. Quod ſi ex aquarum vitio id contingerit, piſces emori videbuntur. Cæterùm ſi neutrum adfuerit judicari poteſt ob hominum alimenta, vèl contagioſas veſtes id morbum accreſcere. Et quando ros, quæ è cœlo deſcendit, ſi in pane, vèl aliquo alio obſonio, cani offeratur, eo comeſto moriatur, ſignum eſt peſtem adeſſe.

Aliùd ſignum eſt, ſi hominum corpora præter conſuetudinem ignavia ſint, & pigra, quia cùm aer peſtilens ea ingreditur labefacit vires, undè docent Medici, quod quando grandis in corde fuerit infectio, ùt in febri peſtilentiali, natura præterita, in nullo tentat inſurgere contrà morbum, ſed corpus velut in ſanitate gubernare conatur. Et ideò urina ſæpè apparet bona, & pulſus bonus, & infirmus velocitèr moritur. Galenus docet, quod cùm partes corporis ſolidiores, ignitiores evadunt, febres ethicas nominamus.

Intèr cauſas febris ethicæ connumerantur errores medicorum, qui victum nimis tenuem inſtituunt, aùt aquam frigidam in inflammatione diaphragmatis prohibent &c.

In curatione hethicæ victus ſit humidus, & frigidus, qualis eſt piſana hordei, carnes caponum, ova ſorbilia, caſeus recens &c. Potus ſit aqua hordeacea, vèl vinum album. Abſint motus, vigiliæ, ſuperflua repletio, & jejunium.

Hethica in principio eſt difficilis cognitionis, quia parum, vèl nihil à ſua naturali diſpoſitione corpus permutatur, ſed eſt facilis curationis, quoniam virtutis robur vehementer tollerat refrigerationem, at cùm exquiſitè conſiſtit, non modò eam curare eſt difficile, ſed etiàm impoſſibile, dicit Galenus, tùm ob nimiam conſumptionem, tùm ob eorum imbecillimam virtutem.

CAP.

CAP. XXIII.

De Hora, & Modo Cibandi Febricitantem.

ACcidentium febris quædam sunt ei essentialia, ùt dolor, inquietudo, rigor, & hujusmodi, & in his à cibo est abstinendum. Malum etenim est nimium, cùm ægrum in dolore, aùt morbi acumine positum, jus, aùt cibum accipere permittitur, etiàm si deficere videatur infirmus. Quia illa defectio est per aggravationem, & non per resolutionem, quæ dicitur vera defectio. Quædam sunt extrinseca, & quæcunque evacuatio cursum naturæ transgrediens, ùt est per sudorem, aùt secessum, aùt vomitum, & super omnia per fluxum sanguinis narium, & in his, quia accidens prosternit virtutem naturalem, vitalem, & etiàm animalem ratione resolutionis, dandus est cibus.

Hora igitur declinationis est cæteris convenientior ad cibandum, & hora principii deteriori. Nàm nocumentum ex principio cæteris temporibus communicatur, & si tùnc dabitur cibus, natura occupabitur in dirigendo eum, & prohibebitur à digestione humoris, & ejus expulsione; & sic ægritudo prolungabitur, & confirmabitur. Principium, & status ergo sunt horæ nequiores paroxismi ad cibandum.

Corpora cholerica cùm non cibantur in ipso febris principio, aùt in hora status, quæ est pravior, tùnc si sunt debilium virium supervenit sincopis, & moriuntur in paroxismo: si verò fortium virium, cadunt in extenuationem.

Attamen corpora cholerica oportet in principio cibare, aliàs accidit dolor stomachi, capitis sincopa, & hujusmodi. Et eja necesse est in principio febris cibare eos qui patiuntur ephemeram ex labore, & angustia.

Itèm quando morbus in suo vigore consisterit, tùnc victu tenuissimo utendum est, quia crassiorem natura concoquere non posset, quæ à morbo, & à victu devicta decumberet, & si à morbo, cibum assumens, quis non corroboratur, pluri alimento uti significatur.

Aphor. 10. dicit Hippocrates. Nam pura corpora quantò plus nutris, tantò magis lædis. Tamèn quæ infirmus anxiè expetit concedenda sunt, etiàm si non ità accommodata videantur.

Idem

Idem enim Hippocrates sic scriptum reliquit. Paulò deterior cibus, & potus, verum jucundior, melioribus quidem, sed injucundioribus præferendus est. Quam sententiam exponens Galen. quæcunque inquit, cùm voluptate assumuntur, ista ventriculus arctius amplexatur, & faciliùs concoquit. Quæ displicet refugit, undè nausea, & vomitus.

CAP. XXIV.

De Potu Aquæ, & Vini in Febribus.

IN Febribus de materia frigida, stante digestione, securè potest dari vinum.

Itèm & in principio putridarum phlegmaticarum, quia non timetur ex eo inflammatio, & faciet quandam suavem calefactionem digerentem materias frigidas, & dilatanrem poros.

Item in partibus Italiæ, & alibi, ubi sic est cōsuetum bibere vinum à principio nativitatis usque ad finē vitæ, liberiùs concedi potest. Undè non est sic coarctandum, vinum apud nos nostri febricitantibus, ùt faciunt Arabes suis Saracenis, qui non sunt ità vino asueti, & ideò præcepta eorum non sunt sic strictè observanda, sicut quidam austeri observant Medici. Undè Hippocrat. 2. Aphoris. Quæ ex longo tempore consueta sunt, & si deteriora sint, insuetis minùs molestare solent.

Et ideò ea præcepta, quæ nobis Saraceni tradiderunt, ùt Avicenna, nequaquam ad usum nostrum contrahi debent. Hippocrates tamèn ipse docet, quod si cùm febre capitis dolor, vèl delirium adfuerit, omninò à vino se abstineat eger, & loco vini, vinum aquosum offeratur; vinum enim præpotens, & vinosum vehementèr calefacit, & exiccat, & ea propterèa in febribus, & morbis acutis nullo modò conferat.

Febre existente intensa de materia cholerica, securè datur aqua frigida, neque est alia melior. Quia ex inflammatione febris timetur corporis arefactio, & tandèm mors. Ideò melius est exhibere, quàm non, & permittere, quod aposthema aliqualitèr augeatur, & materia incrudetur, quàm quod corpus moriatur. Undè in febribus arsivis multæ inflammationis, virtute consentiente, debet exhiberi magna quantitas aquæ frigidæ in una vice, & non pauca sæpè. Quoniam per exibitionem ipsius in mul-

ta quantitate, juvatur natura ad expellendum eradicativè subitò materiam ipsam per fluxum, sudorem, viam urinæ, ùt per vomitum, & extinguitur calor præter naturam. Pauca autèm pluriès exhibita, inflammatur, & ad naturam choleræ convertitur.

Quæ aqua omni vitio carere debet, perspecto etiám ne aliquod impedimentum adsit, ùt puta ætas senilis, pectoris angustia, & nativi caloris imbecillitas, & similia, & hora, qua eger mitiùs se habet, debet dari.

Quando in febre arsiva eger multum desiderat aquam frigidam, si medicus eam pati fecerit, fiet digestio mala proptèr nimietatem combustionis, & tùnc exhibitio aquæ frigidæ non valebit. Meliùs est ùt convertatur febris in febrem lentam, & longam, quæ curari possit, quamquod eger subito moriatur.

In quartana convenit vinum album tenuè, in vigore medium; quod habet linfari secundum exigentiam potentiæ infirmi ætatem, consuetudinem, tempus anni, & hujusmodi. Aqua cruda non competit, quià materia quartanæ magis induraretur, cùm sit humor frigidus, & siccus compactus, & sic ægritudo prolongaretur.

Decoctio aquæ partes vehementèr rarificat, donec subtilioris substantiæ fiat, ut ab ea separari possint partes graves, atque terrestres, undè remanet aqua pura, simplici propinqua, & idcò sanior efficitur prò infirmis.

CAP. XXV.

De Cibis, & Fructibus etiàm prò Febricitantibus.

QUando cùm domesticis, & virtuti familiaribus succurrere poteris tuis infirmis, nunquam ad Silvestria procedas, ùt quidam austeri faciunt medicorum, & adverte, quod austeritas in nimia cibi subtiliatione, non raro est causa conversionis putridarum in hæticam.

Cibus est qui corpus nutrit, venenum quod corrumpit, medicamentùm, quod non nutrit, sed corpus immutat.

Biscottus exteriùs, & intùs in cavitatibus marcescit, humido extracto à calore vicino, & ubi plurimus humor fuerit, & crassus maximè marcescit.

Quanto alimentum corpori alendo magis est simile, tanto minus

minus natura in assimilando laborat; & caro fit ex sanguine concreto.

Senes sepiùs sunt cibandi, qui sexagesimum annum excedunt, quia cùm eorum calor senilis parvus sit, dividere convenit cibum, ùt divisum concoquere possit, quod integrum non poterat.

Poma dulcia, & saporosa, benè matura, & cocta, attento magno appetitu ad ea, in febribus etiàm putridis dari possunt; Quià tunc stomachus ipsa benè complectitur, & avidè, & benè digerit, & ejus malitiam sic magna sui ex parte corrigit.

Poma, & pira cocta, cùm aniso, & cùm saccharo, corrigenda sunt, sic enim ponderositate sua ad fundum stomachi cibum impellunt, & ipsius os propria frigiditate condensant, & fætori, qui ab ipso stomaco provenit mirabilitèr resistunt.

Persica debent ante eorum commestionem per duos dies saltèm ad solem dimitti, ùt eorum superflua humiditas resolvatur, ratione cujus de facili recipiunt putrefactionem. Aliqui in ferventi aqua ea priùs irrorizant.

Frigida acetosa constringunt, undè vapores ad intrà clauduntur, & ingrossantur, & prohibent eorum debita expulsio, & sic patiens periculum incurrit suffocationis.

CAP. XXVI.

De Somno, & Vigilia.

SUpposita definitione somni infantibus proptèr elevationem multorum vaporũ ad caput, accidit profunditas somni. Quod intelligendum est de omnibus etiàm his, qui sunt in ætate adolescentiæ proptèr ipsos abundare multa humiditate.

Somnolentia evenit elevatis ad cerebrum copiosis vaporibus, ibique refrigeratis. Curatur excitantibus, vaporesque discutientibus, ùt clamoribus, digitis, pedum, ac manuum ligatis, aùt contorctis &c. Itèm somnus removetur cùm aceto calido naribus admoto, vèl in angulis oculorum posito, & cùm lotionibus.

Habentes capita grossa, & gracilia colla, ut dicit Phil. multum dormiunt, quia cùm amplior sit in eis locus cerebri multum ibi capitur, multusque vapor coagulatur, qui cum tàm citò non possint descendere, multum durat ligamentum sensuum.

Evenit desiderium dormiendi laborantibus, non quando actualitèr laborant, sed cessantibus eis à labore; eò quod dùm actua-

 litèr

litèr laborant, fumi ascendentes à stomacho ad cerebrum sunt valdè calidi, & subtiles, ideò sunt magis apti ad exalandum per poros apertos in labore, quàm ad occupandum cerebrum, cùm autem cessamus à labore, infrigidantur partes exteriores, & clauduntur pori, & non possunt fumi evaporare, ideò tendunt omnes ad cerebrum, & manent ibi, undè fiunt grassiores. Et consequenter possunt magis oppilare cerebrum, & ligare, itaùt non derivetur ab eo virtus ad partes sensitivas, & somnum causare.

Nonnulli ubi se somno tradiderint confestim sudant. Quia calor intro evocatus per somnum, humores diffusi per cutim elabuntur, & id maxime accidit si corpus excrementis repletum fuerit.

Undè Hippocrates, sudor multus absque causa manifesta, corpus uti pluri cibo significat, si verò cibum non accipienti hoc accidat, scire oportet, quod corpus evacuatione indiget.

Somnus senum quacunque hora diei bonus est. Longa delectatio, poma sub prunis cocta, vinum dulce, lac, lotio pedum antè cenam, vèl à pauco cibo post cenam, letus nuncius post tristitiam, & blanda verba, solent somnum parere, & ova etiam conciliant somnum.

Vigilia est familiaris senibus, non solum ob siccitatem, sed ob abundantiam cruditatum, & humorum acrium, & serosórum. Vigiliæ si sint ex cholera rubea, prodest lavare caput cum aqua, ubi papaveri, lactucæ semen, & violæ sint cocta, & cùm his ungere frontem, & tempora. Itèm, & sternutatio cùm oleo violaceo & lactucæ succo, & si vigiliæ in frenesi adsint, prodest, si pannus subtilissimus, & vetus infusus in oleo rosaceo, vèl violaceo, aceto, lacte mulieris &c. Super totum caput ponatur.

Somnus immoderatus, & profundus inducitur à vaporibus crassis phlegmaticis, qui opilant arterias capitis, & impediunt decursum spirituum, quorum privatione cerebrum congelatur, & languens moritur, nisi expergiscatur, & vigilet. Divertuntur vapores clamoribus, punctionibus, & si nares aceto abluantur. Ad provocandum verò somnum prò his, qui dormire non possunt, prodest biscotta, quæ post caseum ex aqua lactis colligitur.

Qui se multo, ac præferrim vario cibo ingurgitant somnum ægrè capescunt; quia, ùt ignis congestu lignorum obruitur, & suffocatur, sic calor à copia, & varietate ciborum tardè concoquit, & sic tardè oritur evaporatio.

Propria causa vigiliæ est quidquid exagitat nimis spiritum ani-

malem,

malem, ùt ira corporis, dolores vehementes, magna caliditas; aùt siccitas cerebri, & abundantia acrium humorum.

Ad conciliandum somnum nares, & tempora oleo violaceo inungantur.

Melancholicos, & vehementer æstuantes insomnia tenent. Alteros, quia refrigeratus humor penitus est. Alteros, quia nullus est, aùt certè minimus.

Schola salernitana docet, quod somnus meridianus est causa febris, quia acres, & fumosæ exalationes, quæ vigiliis dispergi solent somno diurno non modò retinentur, sed etiàm augentur; iis itaque retentis, ac una cum spiritibus permixtis; contingit ùt calor indè extraneus collectus, febrilis fiat.

Cum humores sint in corpore, qui ejici postulant, ùt in laborantibus tussi, & gravedine, nocebit somnus, & debilitabitur calor a materia retenta. Cæterum somnus est vita senum, recreat enim vires, lassos erigit, corpus impinguat, coctiones adiuvat, hilaritatem, & gaudium præstat.

Et pigrities ex eodem fonte manat. Grossi namque, & vaporosi spiritus plus, eoque cerebrum humectant, eo autem humectato, nervi quoque, qui à cerebro propagati per corporis partes se diffundunt plurima humiditate replentur, undè pigritia sequitur. Somnus tamèn meridianus conceditur, ùt docent alii Medici, si usitatus sit, & consuetus, & cum anteà nox fuerit in somnis, & incommodè transacta. Qui metiendus est prò natura, & etiàm prò copia cibi assumpti. Nàm certa regula præscribi nequit.

In Estate sotularibus, & caligis omninò remotis, est dormiendum. Nàm si hæc retineantur, fumi reflectuntur ad totum, proptèr quod turbatur corpus, & impeditur per sepè digestio. Et sicuti à cæna non statim confugiendũ est ad libros, nisi fortè historia sit legenda, vèl aliquid jucundum, & cognitu facile: undè spiritus non avocentùr, & concoctio impediatur, ità non nisi post saltèm unam horam somnus èst admittendus, ac tùnc aùt stando, aùt domi leniter deambulando, de jucundis rebus, ac gratis est colloquendum.

Major pars medicorum tenet, quod prius sit dormiendum super latus dexterùm, nàm melius cibus ad fundum stomachi pellitùr, cum magis versus dexterum latus declinet. Et nota quod epar existit sub stomacho, veluti ignis sub lebete. Cumque digestio fuerit quasi finita, super latere sinistro debet qui dormit jacere. Nàm tunc chilus tanta caloris intentione non indiget, & potiùs

tùnc

tùnc sub latere dextero in fumositates converteretur, sicuti in stomacho calido de re facilis digestionis contigit. Post expergefactionem resupinè jacere laudatur. Quia membra omnia meliùs quiescunt.

Pervigilium fit calefacto, & exiccato cerebro; Et quia pervigilium est coctionis ciborum impedimentum, hinc vigilanti vox asperior redditur ex cruditatibus, quæ à capite distillant.

Cùm somnus per opilationem viarum primi ventriculi cerebri fiat, cujus potissima causa est frigiditas, & humiditas appositam sibi vigiliam per deoppilationem viarum illarum, aùt aperitionem necesse est fieri. Et hujus causa generalis existit siccitas, atque caliditas, potior tamen est caliditas, quia spiritus igniendo mobiles valdè eos efficit.

Supinus cubitus est vitandus, nè peccans humor in posteriorem partem, dorsalem medullam deferatur. Ea enim pars cùm manifesto careat meatu, quo materia excernatur, periculum est, nè ad nervos penetrans convulsionem, aùt paralysim generet.

Somnus tandem concoctionem adjuvat, & cerebrum roborat, & vaporum resolutionem perficit.

CAP. XXVII.

De Fame, Siti, Appetitu Canino, & Bolismo.

ARistoteles 2. de anima docet, quod fames est appetitus calidi, & sicci.

Sitis frigidi, & humidi. Per siccum oportet intelligere solidum, per humidum liquidum.

Omne refrigerans appetitum confortat, quæ frigiditas partes sanguinis per stomachi venas coagulat, & sic exinanit omnia loca anteà plena, quæ dùm natura implere queat, appetitum replentium generat ciborum.

Calor autèm facitè contrà, cùm enim liquefaciat, & dispergendo loca impleat exinanita, necesse est fastidium faciat.

Acetosi humores, si ori stomachi dominabuntur, crescit appetitus, quia acetositate sua pungunt, & commovent stomacum, & quià cum sua frigiditate constringitur, adeò cibus, ùt in parvo stomachi loco conglobatus consistat: undè reliquis partibus vacuis existentibus natura appetit cibum, quo impleantur.

Proin-

Proindè omnes antiqui cum Galeno, & Hippocrate concordant, & dicunt. Omne acetosum appetitus est augmentatiuum, & omne untuosum, calidum, & dulce, sicùt butirum, lac, caro crassa, & similia; cito, & velociter est saturativum. Qùia venas inflat, & implet, & calore membrorum concavitates fulciuntur.

Calor etiàm cùm corpori dominatur, poros aperit, & humoribus dissolutis, corpus necesse est, ùt desiccetur, & sic appetitus canini est causa, & in tali casu prodest, si patiens ungatur ex oleo rosato, vèl violato, si quiescat, & dormiat. Si autèm proveniat proptèr defectionem contentivæ, qua cibi in stomacho non morantur prodest vinum fortè; & calefactiuum. Quia hoc vinum citò in sanguinem convertitur, & impletis ex eo venis, corpus nutritur, & confortatur.

Quatuor sunt, quæ ad corporis viventis constitutionem materialitèr concurrunt, scilicèt calidum, frigidum, siccum, & humidum. De his quatuor partibus continuò actione caloris naturalis consumitur, propterea facultas vegetativa continuò has easdem quatuor substantias reparare, & reproducere appetit, qui quidem appetitus restaurationis partium calidæ, & siccæ fames dicitur; frigidæ verò, & humidæ sitis. Si verò plùs humidi, & frigidi dictorum deperdatur, quia calor etiàm præternaturalis ad dictarum partium perditionem concurrat, tùnc appetitus restaurationis major excitatur, atque sitis præternaturalis à Medicis appellatur.

Medicorum quidam volunt, habentem appetitum corruptum appetere similia, alii verò contraria; dicunt namque primi, quod si tales appetunt sicca, humor sicccus erit in causa scilicèt melancholicus. Si appetunt acetosa, acetosū phlegma, vèl melācholia acris, sive acetosa &c. At Avicenna dicit, quod si stomachus pinguia desiderat, illic est ei stipticitas, & siccitas.. Si natura declinat ad frigida, tùnc illic est caliditas. Et si appetit res calidas, tùnc illic est frigiditas, & si appetit incisiva, acetosa, tùnc illic est humor viscosus.

Quod autèm aliqui appetunt fætida provenire potest, quia in eis quædam qualitas virtualis continetur contraria humori corrupto existenti in corpore.

Frigiditatis ventriculi causa interna est materia melancholica, materia pituitosa, materia flatulenta. Nàm hæ materiæ sua frigiditate reddere possunt ventriculum frigidum. Externa causa esse potest frigidus cibus, frigidus potus, frigida medicamenta.

Sic-

Siccitatis ventriculi causa interna est hæpar, dùm calore suo immodico sanguinèm consumit. Externa causa est dicta, sunt cibi conditi, Aromatici, cibi salati, agrumina, & similia. Causa humiditatis copiosioris est sanguinis copia peccans, pituita humidior, & similia. Externa, ùt cibi humidiores, fructus, potus aquæ &c. & ejus intemperies calida indicatur; si noceant tantum calida, & si frigida juvant.

Res grossæ, & viscosæ faciunt sitim, quià natura quærit ipsos expellere lotione, incisione, & subtiliatione, ad quæ peragènda quærit potum in auxilium.

Subita sitis ablatio sinè manifesta causa in febricitante pessima est. Quia significat virtutis sensibilis mortificationem.

Modò dicendum est de inappetentia, quæ ex multis causis generatur, aùt quià corpus non evacuatur, nec ulla fit resolutio, aùt quià omnium operationum instrumentum, nempè calor læditur, vèl quià peccatur in cibis, quantitate, qualitate, aùt condimento. In febri inappetentia fit ore ventriculi repleto, & conspurcato humiditatibus excrementitiis, vaporosis scilicèt, vèl humoralibus.

Plerique cibos concoctu facile non concoquunt, concoctu verò non difficiles valenter concoquunt. Nàm qui calore abundant naturali per coctionem eos adurunt, eò quià agens inproportionatum est passo. At verò concoctu difficiles concoquunt, eo quià calor vegetus correspondet passo.

Aliqui priusquàm cibos edant, non appetunt, quam primum autèm edere incipiunt, statim appetunt. Et exadverso alii priusquàm edant appetunt, ubi verò edere incipiunt, statim appetitus sedatur. Avicennas dicit hoc provenire, quià per cibos novitèr ingestos, abstergitur materia illa, quæ in tunicis ventriculi continebatur causa inappetentiæ; & sic appetitus insurgit. Et quia ab ingesto cibo attratrix facultas ventriculi excitatur ad operam.

Contrà autèm contingit, vèl appetitus, qui priùs aderat destruatur, vèl quia ex cibo ingesto vapores elevantur, qui os ventriculi inficientes appetitum destruunt, vèl quia cibi præcipitati in fundum ventriculi humores ibi existentes, sursum attolli faciunt, & appetitum prosternunt. Quanquam etiàm potest idipsum evenire proptèr qualitates ipsorum ciborum, ùt si cibi naturæ adversæ sumantur.

Menstruata cibos fastidit, qui natura mulieris tempore menstruorum magis ad expulsionem laborat, quam digestioni vacet,

ideò

ideò ne inconcoctus remaneat cibus; provida cùm fit illud non admittit.

Maturæ ficus admodum nutriunt, quià dulcia natura sanguinis nostri, & carnis proximè congruunt, carnem tamen non compactam, nec firmam generant, ùt panis, & suilla, sed sublaxam, ut fabæ. Et quia sanguinem non admodum probrum gignunt; hinc fit, ut ipsarum usu pediculorum multitudo proveniat.

Pro terminatione hujus capitis notandum est ex schola, quod contra nauseam marinam prodest panis assatus, si ex vino aquoso, & odorato maceratus ingeratur, & omnia poma, quæ os ventriculi corroborant, & humorem sursum repentem deorsum revellunt, & per ventrem evacuant, fluentemque stomachum sistunt. Tamèn vomitionibus primum abborrentibus, nèc facile, nèc utilitèr resistitur, quæ omninò magna ex parte præsidio esse soleant contrà magnas, & vehementes ægritudines.

Appetitus Caninus, vèl fames canina est ægritudo comedendi, cujus non satiatur mens, & qui hoc morbo laborant immoderatè appetentes, tantùm sæpè sumunt, quod digerere nequeunt, ùt canes: Undè per vomitum, aùt secessum eum emittere necessè est. Quò emisso iterùm comedere appetunt.

Itèm appetitus caninus excitatur multoties ex debilitate etiam retenta in corpore, & à vermibus cibum assumptum devorantibus.

Causæ primitivæ bolismi sunt motus per loca nevosa, & frigida, vèl mala ventriculi intemperies, vèl frigiditas virtutem attractoriam, & sensibilem mortificans &c. cum morbus fit à frigore exteriori, prodest sumere panem infusum in vino odorifero. Frigiditas interior erit, vèl ab acri pituita, vèl à melancholia. Si fiat à pituita, utendum est his, quæ incidunt, ac abstergunt, & deficcant, ùt sunt dulcia, & salsa. Prosunt etiam calida pinguia, sicùt butyrum cum per brodis pinguibus.

Causæ appetitus canini plurès sunt; prima est membrorum superflua resolutio, proptèr quàm membra inanita à venis continuè attrhaunt, venæ ab hepate, hepar à stomacho, & per istos motus causatur hujusmodi appetitus. Et quando appetentibus continuè cibus afferatur, ex ipso tamèn non nutriuntur, ùt inquit *Galen.* Quia non transglutitis, sed benè digestis nutritur corpus.

Talis membrorum resolutionis causa esse potest intrinseca, & extrinseca, ùt evacuationes superfluæ, sudores superflui, su-

 per-

perfluus fluxus ventris, & ftomachi, aùt totiùs contentiva debilitas.

Itèm bolifmus bovis fames interpretatur, & *Arift.* docet, homines in frigiditate, & hieme plus bolifmum pati, quam in eftate, cujus caufa effe dicit frigiditatem, quæ diminutam efficiens caliditatem, non poteft tantum cibum immutare, quod membris fufficiat. At hoc eft intelligendum in corporibus debilis caloris, quia in robuftis, ventres hieme calidiffimi funt, & natura de cibo plus immutat, quam in eftate.

Bolifmus eft fames immoderata membrorum, cùm appetitus ceffatione. Membra enim inanita, & nutrimento carentia à venis fugunt, venæ autem à ftomacho, ftomachus autèm inanitionem non percipit, vèl fi percipit, ità debilitèr, quòd uno bolo fatiatur. Nàm ubi os ftomachi ftupidum fuerit, fuam inanitionem plus non percipit, quàm fi effet fatiatus, licèt fit inanitus.

Et intenfa membrorum, aùt ftomachi caliditas famis fyncopalis caufa effe poteft. Nàm proptèr ipfam velox fit virtutis refolutio, & nifi ftatim cibus offeratur, quò virtus ipfa refocilletur, & caliditas illa aliqualitèr remittatur, grande nocumentum præfentit, & illud cordi communicans, fyncopim inducit.

CAP. XXVIII.

De Singultu, & Syncopi.

Virtus naturalis ftomachi expulfiva aliquod nocumentum fentiens, ùt illud expellat naturalitèr infurgit, undè proptèr violentiam ipfius oris ftomachi fit quædam commotio, & quidam caufatur fonus, qui fingultus dicitur; ftomacus enim nocumentum fentiens in fe contrahitur, & ùt nocumentum à fe expellat, fe dilatat. Et fic patet, quòd in fingulta duo funt, motus contractivus, & dilatativus.

Quando in ftomachi villis, feù poris infixa, atque retenta frigiditas fuerit, fi fenfibile nocumentum effecerit, natura ad ipfum expellendum naturalitèr infurgit, & fingultum caufat.

Caliditas quoque fuperflua fingultus caufa effe poteft. Cibi quoque mordicativi, & maximè fi poft talium affumptionem boni vini parùm bibatur, quia eos in ftomachi fubftantiam infigit, & invifcat. Undè proptèr fenfibilitatem ipfius, quia nervofus facilè lædi-

læditur, & ſingultum efficit. Et generaliter, quando nervi ſtomachi calore, vèl frigore, inanitione, vèl repletione conturbantur, fundus ſtomachi elevatur, aerque exire compulſus, alteri aeri obujans, ſonus, qui ſingultus dicitùr generatur.

Valet contra ſingultum provocata ſternutatio, & ſubiti timoris incuſſio.

Syncopis animi deliquium eſt, contingens proptèr humores, vèl vapores malignè invadentes cor.

Syncopi proſunt irroratio faciei cùm aqua roſacea, acetoque mixta, vèl cùm aqua frigida, vèl vino, & admoveatur naribus muſcus, canphora, vinum odoriferum, & ſimilia. Nàm ſuaves odores contra ſyncopim plurimum valent.

Itèm confricatio extremitatum cùm provocatione ſternutationis facta cùm acri aceto prodeſt, & quia niſi citò ſuccurratur, celere periculum imminet; providetur ei mica panis calidi, in vino optimo intincta, & exhibita, vèl odorata.

Itèm ſyncopis eſt abſolute cordis defectio, vèl ſubitò virtutis vitalis defectio, & provenit à debilitate cordis, & aggregatione totius ſpiritus ad ipſum præfocante cùm interiùs. Undè omnes ſyncopis cauſas ad duas reducimus ad ſuffocationem, ſcilicèt ſpirituum à multis, & craſſis humoribus, & ad eorum diſſolutionem, ſivè deperditionem, quæ ſyncopis reſolutiva, vèl reſolutoria dicitur.

Prò ipſa ſyncopi in principio eventus paroxiſmi inſtare poteris, & debès cùm fricationibus, & aliis diverſionibus, & ſi ſyncopis proveniat à cholera ſubtili putrefacta, ac de venenoſitate participante, motus omninò vitetur, & quies pro poſſe introducatur, neque fricationes huic conveniunt, quod ſi fiant ſint leves in manibus, & pedibus ad introductionem ſomnii. Fricationes enim fortes inflammant, & divertunt calorem, & principium vitæ ſic derelinquitur.

Si videris infirmum deficere ſubtilitate ſpirituum, & humorum, qui reſolvuntur à caliditate febrili; tùnc ſtude ingroſſationi ipſorum, cum refrigerantibus, aùt flabellando, irrorando eum cùm aqua, applicando Teſticulis refrigerantia, & circa pudibunda mulieris, aquam roſaceam acetum &c.

CAP. XXIX.

De dolore Pectoris, Stomachi, & Cordis Palpitatione.

CUm pars ſubtilior, & tenuior catharri pervenit ad aliquas venas, venæ diſtenduntur, & ſic cauſatur dolor. Poſteà cùm ſequitur fluxus, ceſſat dolor, quià tùnc natura tranſmittit excrementa ad loca conſueta.

Et dolent lumbi contracta intemperie cálida, ab humoribus putreſcentibus, vèl vaporibus. Curatur refrigerantibus foris applicandis, & clyſtere immittendo. Dolor renum facillimè curatur exercitiis, & abſtinentia abundantium humorum.

Applicantur foris unguentum roſaceum, oleum roſaceum aqua roſacea, & ſimilia.

Palpitatio cordis fit, dùm cauſa morbifica cordi occurrens ità agit, ùt cor motu pravo efficiatur, & prætèr naturæ leges elevetur, ac deprimatur, & cauſa efficiens, palpitationem nihil aliud eſt, quàm flatus, ſeù materia flatulenta frigida, ſivè ſit in corde, ſivè extra, ùt Galen. docet in depalpitatione.

Conferunt cordi intèr alia, aurum, borago, acetoſa, perſica, vinum, ova, ſaccharum roſaceum, electuarium de citro, pira condita, & ſimilia.

Quid ſit dolor in genere jàm ſuperiùs dictum eſt. Hic remanet notandum, quod cauſa doloris, aùt eſt calida, acuta, & ſubtilis, & ſic facit pungitivum dolorem, ùt humor cholericus, aùt ſalſus, aùt ſanguis corruptus, aùt vermes ſuis aculeis pungentes: aùt ventoſitas in aliquo parvo loco incluſa &c. Sed gravativi cauſa eſt materia frigida, groſſa, viſcoſa in inteſtinis aggregata, ſicut humor phlegmaticus, aùt ſanguis congelatus, aùt melancholia, quæ de ſe dolorem talem faciunt intenſivum, extenſivum, aùt perforativum, ſi in aliquo loco concluduntur.

Stomachi malam complexionem frigidam, aùt humidam ſignificat paucitas ſitis irritatio acris, aùt inſipida, & conſtans appetitus ad cibum. Inflatio ſtomachi, vèl eſt de humoribus crudis, vèl de melancholicis, de crudis humoribus eſt mollis, & humida, de melancholicis eſt dura, & ſicca.

Fex autèm retenta eſt cauſa cholicæ. Item frigiditas poteſt facere dolorem, debilitando expulſivam tàm muſculorum ventris,

quàm

quàm intestinorum, aùt oppilando poros. Item frigiditas impressa in sfinctri, sicùt accidit sedentibus in terra aùt super lapides. Undè constringitur sfinctris, & expelluntur feces sursum, & retinetur urina; & proptèr hoc multiplicatur cholica in regionibus frigidis, & temporibus frigidis, & flantibus ventis frigidis.

Ventositas stomachi corpulentiam extendens, continui solutionem efficit, & per consequens dolorem extensivum.

In cholica est fortis retentio fecum, & ventositatum, & cùm educuntur, subito dolor sedatur.

Aliqui post somnum incurrunt dolorem stomachi, cujus causa est materia catharralis descendens ad stomachum in somno.

Causa quarè interdùm sumpto cibo dolor recedit, est quia cùm cholera, vèl phlegma salsum, vèl alius mordicativus humor ad stomacum, sivè ad os ejus tempore evacuitatis propellitur, sumpto cibo sedatur. Quia contingit, quod cibus sua qualitate humoribus illis contrarietur, aùt quia in illis materiebus commiscetur, cujus causa mordicatio illa remittitur. Vèl quia sumpto cibo hujusmodi humores ad fundum stomachi propelluntur, & sic prò tunc stomacho nocumentum nullum inferunt. At quia ex magna cæna stomaco fit magna pœna, ideò ùt sis nocte levis, sit tibi cæna brevis, juxta tamen corporum diversitatem major, minorque cibi copia exhibenda est.

Itèm corpora, aùt fatigantur exercitio laborioso, vehementi, & continuò, aùt non. Siquidem fatigantur, ùt sunt eorum, qui victum manibus quærunt, illis largiùs prandere, quàm cænare convenit. Expetitur enim alimentum, non tantum ùt nutriat, sèd etiam ùt humectet, & irriget membra, ne arefiant ex forti motu, & ùt resolutioni ex caloris incendio provenienti resistat. Ejusmodi enim corpora propterea, quod ità consueverint, ob exercitium à concoctionis opere non cessant. Aliis verò, qui continuè vehementi exercitio non agitantur, vèl debili tantum utuntur labore, qui utique superfluitatum copiam parit, his largiori uti cæna, quam prandio indulgendus est, licet in die superfluitates meliùs quàm in nocte expellantur proptèr poros apertos, & quià coctio diurna duplex habet calidum, internum scilicèt naturæ, & externum solis.

Hippocrates *Aphor.* 50. ait, quæ ex longo tempore consueta sunt, & si deteriora sint, insuetis minùs molestare solent. Hinc Damascenus scriptum reliquit. Mutare consuetudinem, præsertim veterem, & noxium, & pestilentissimum habetur, & Galenus. Quod consuetum est, bonum est, inconsuetum verò malum

lum est. Quàre malas, & pravas consuetudines corrigere oportet, sed paulatim, ac sensim ad meliora transferre. Undè in exhibitione copiosioris, aùt minoris cibi in prandio, quàm cæna, non nihil etiàm dandum est consuetudini. Hæc enim tùm in tuenda sanitate, tùm etiam in profligandis ægritudinibus plurimum valet.

Apostematum stomachi, quoddam est simplex, quoddam compositum. Simplex ex humore simplici generatur, quia à sanguine cholera, vèl phlegmate, vèl melancholia, compositum verò ex istorum humorum commixtione. Iterum Apostematum quoddam est calidum, quoddam frigidum, quoddam humidum, & quoddam siccum, sivè durum, & calidorum quoddam per essentiam, ùt sanguineum cholericum, & quoddam per accidens, ùt phlegma, & melancholia putrefacta per accidens est calida. Pariter apostema essentialiter calidum potest fieri per accidens frigidum: resolutis scilicèt partibus subtilibus, calidis, terrestribus, remanentibus grossis. Apostematum causæ possunt esse intrinsecæ, & extrinsecæ; Intrinsecæ si stomachus fuerit valdè calidus, quia ratione caliditatis ad se materias facile trahet, quæ posteà congestæ, apostema stomachi faciunt. Item dolores cùm prolungantur, quià natura intendens dolori succurrere spirituum, & sanguinis multitudinem ad locum dolentem transmittit, & sic materia ibidem congesta, generatur aposthema.

CAP. XXX.

De Fricationibus, & Sudore, & Colica Passione.

DE sudore hæc consideranda sunt, utrum sit calidus, aùt frigidus, multus, an paucus per universum corpus, àn circà partes quasdam, semper fluens, àn intermittens. Nàm si sudor sit calidus denuntiat humorem à natura superatum, ac paucum esse, frigidus è contrà.

Aristoti es docet propterea medicos judicare pravos sudores in febribus, frigidos, quoniam signum est tantam esse materiam, quæ cum non possit à febre calefieri, minimè quoque concoqui, ac superari potest.

Si verò calidus, & multus sit, naturam validiorem significat, quæ cunctam expelit materiam; è contrà frigidus. Si autèm & calidus, & multus, & semper effluant, copiosos esse humores vi-

victos declarat, sed non omnino excludi posse, aût virium imbecillitate, aût alio impedimento.

Quare corpus indiget auxilio medici, qui onus auferat, & humorem expellat.

Si autem frigidus sit, & multus, & continuò affluit, & virium languorem, & humoris abundantiam, & contumaciam indicat.

Sudor veniens in principio febrium, non est constringendus; multitudinem enim materiæ significat. Et quoniam caliditas vehemens calefacit, & subtiliat humores, & poros rarefacit, contentiva deficit, & non potest continere, quin fluant, & quia cùm vaporibus malis ad cutim ueniunt, etiam, & boni proptèr defectum contentivæ, undè evacuantur spiritus, & boni humores, ideò corpus debilitatur. Et sudor in quavis parte corporis frigidus, nisi infirmus sit propè mortem, significat ægritudinem longam.

Sæpè natura malos humores expellit ad superficiem corporis, ùt mundificet interiora, qui si sint subtiles, & liquidi nimium dissoluntur de cute, cum sudore, & fumo, si grossi sint permanent sub cute, & scabiem faciunt; si medioeres pruriginem generant. Prurigo illis maximè fit, qui (non lavantur) eisque sordes in corpore multiplicantur, sed de scabie, & pruritu habetur caput particulare inferiùs. Circà fricationes nota, quod faciendæ sunt, incipiendo à spatulis, trahendo versus manus; non trahendo deorsum, nè materiæ versus cor trahantur, & versus os stomachi, sed fiat fricatio lateralis, versùs brachia &c.

Ubi foret multa humiditas non competeret fricatio, quià eliquaret, & non resolveret.

Qui è domo egredi non potest, utatur fricationibus antequàm à lecto surgat, cùm panno non multum aspero &c.

Pedes abstergendi tàm vesperi, quàm manè ficciore linteo, vèl spongia, & lavandi non raró singulis saltèm quatuordecim diebus aqua salsa, in coctis rosis, & id genus similibus.

Et tandem non erit inutile notare secundum quosdam medicos, quod sudor, qui singulis noctibus prodit, non aliundè fit, quàm ex sanguine nutritioni inepto, quem natura tamquam minus idoneum nutrimentum expellit, idque in nocte, cum ob nativi caloris ad interiores partes reditum actiones suas perfectius absoluit.

Colica passio, quæ gravis quidem, ac vehementissimi doloris morbus est perindè, ac si terebro partes perforentur, aût palus infixus sit, molestare solet, & provenit ex flatuoso, & frigido spiritu in intestinis retento, è quibus quia densi, crassi, & nervosi egredi nequit, ùt Galenus docet. Itèm

Itèm retentio fecis aliquando fit ex ficcitate: ficcitas autèm fit proptèr ficcitatem ciborum, aùt proptèr paucitatem quantitatis eorum, aùt exitus urinæ multitudine, aùt multitudine laboris, aùt caliditate ipsius ventris, aùt simili de causa. Fit autem multitudo ventositatis, aùt propter cibos inflativos multæ quantitatis, aùt proptèr plurimam superfluitatem cibi, aùt proptèr caliditatis ventris debilitatem.

Intestina sunt adeò longa, ùt omnia simùl extensa sint communitèr novem cubitorum.

Cholon est intestinum grossum sic dictum, quia multas habet cellulas, in quibus stercora figuram accipiunt. Et ab hoc intestino nomen sumpsit cholica existens, dolor valdè intensus, qui frequentè proptèr duritiem fæcum generatur.

Dolor quando est in Colon, & reliquis intestinis grossis, dicitur cholicà passio, quando est in ileon, quod est intestinum valdè longum, plures habens revolutiones, & in intestinis gracilibus dicitur ileos.

Ileos apud antiquos dicta est Domine miserere, proptèr mortem crudelem, & obscenam, post multos cruciatus, & vomitum stercorum &c.

Causa ileos est intestinorum, vèl obstructio, vèl retentricis facultatis fortitudo, & attractricis. Itèm calidum apostema, vèl humór frigidus, crassus, & viscosus. Sed frequentius accidit proptèr vehementiam virtutis retentivę, cùm gracilia sunt magis ordinata ad retentionem, quam grossa; sunt enim gracilia strictiora.

Obstructio fit, vèl à tumore duro, vèl ab alio quopiam abscessu, vèl ab excrementis ficcis &c. Itèm cholica frequentius fit à ventositate phlegmate, stercore ficco, & vermibus, & similibus.

Dolor in gracilibus est intensior, quàm in grossis, quià sunt magis nervosa, & acutioris sensus, & dolor Iliacus est supra umbelicum cholicus est infra umbelicum.

Itèm signa Ilei sunt ultrà dolorem supra umbellivum; vomitus interdùm fecum, & vermium fetor oris, & totius corporis &c.

Quando dolor augetùr ex sumptione cibi, tùnc dolor est cholicus, stomachus enim cibo plenus comprimit intestinum cholon.

Ileus non juvatur à clysteribus, ac suppositoriis sicùt cholica. In curatione ileos, si veneñ sit in causa, danda erit opera, ut vomitus provocetur propinante calente aliquo jure pingui, demum thiriaca exhibeatur, vè! quidpiam aliud, proùt species veneni magis requirit.

Causæ

Causæ punctionis ſtomachi ſunt cibi acuti, ſalſi, acetoſi, ventoſitas &c. aliquando cholera pungens, & mordicans, Phlegma ſalſum, melancholia aduſta, & phlegma viſcoſum, in cujus ſeparatione fit dolor. Et tandèm excoriatio, vulcus, apoſtema, & vermes. Ventoſitas cognoſcitur per rugitum, & aliquando punctionis mutationem. Itèm per eructationem, aùt exitum ventoſitatis per inferiùs, cùm quibus punctio alleviatur. Humor cholericus cognoſcitur per caliditatem in loco, ſenſatam ſitim, oris amaritudinem &c. Phlegma cognoſcitur per punctionem cùm gravitate, & ſi egrediatur inferiùs apparet album, & cùm hoc ſentitur in aluvo mordicatio, & tenaſmon. Phlegma groſſum, & viſcoſum cognoſcitur, quia cùm educitur apparet in aliqua parte ſuperficiei ejus aliquid ſanguinis adhærens. Melancholia cognoſcitur per colorem ejus fuſcum, cùm educitur. Vermes cognoſcuntur per ſigna Vermium. Apoſtema veró per duritiem, febrem, & dolorem continuum.

CAP. XXXII.

De Tuſſi, Sternutazione, & Reſpiratione.

Tuſſis ſecundum Galenum eſt vehementiſſima pulmonis efflatio, qua plurimus ſpiritus celerrimè foras erumpens im petu ſuo extendit, explodit que excrementa meatus ipſius obſtruentia. Undè tuſſis eſt quoddam aggregatum ex duobus motibus, ſcilicèt dilatatione, & conſtrictione impetuoſa pulmonis, & pectoris ad expellendum nociva.

Et cùm per tuſſim violentèr erumpat, & rejiciatur materia, & orificia venarum capillarium facilè aperiantur, ex quibus prodeat sãguis, non eſt cùm magno periculo, quia cùm tenues ſunt venæ, facile aperiuntur, & clauduntur. Et quia tuſſis eſt pectori, ſicut ſternutatio cerebro; ideò notandum, quod in pectore ſunt duo panniculi dividentes ipſum in duo media, quare fiunt in eo duæ concavitates, vel duo ventres, & proptèr hoc quando aggregatur in uno latere ejus ſanioſitas non tranſit ad latus alterum, ſcilicèt à latere dextro ad latus ſiniſtrum, vel à latere ſiniſtro ad latus dexterum.

Intèr cauſas tuſſis ſunt vapores acuti ſicùt piperis, & ſimilium, qui mordicant pulmonem. Et ſimilitèr ſapor cibi acuti, acris, aùt acetoſi valdè. Materia quoque contenta in venis pulmo-

nis, ſua acuitate, aut multitudine ſtimulando, facit tuſſim ſiccam. Et quandoque tuſſis ſiccæ cauſa eſt debilitas virtutis expellentis.

Tuſſis cùm difficultate accidit proptèr exiccationem pectoris ab humore exiccante, conſtringente &c.

Tuſſis cognoſcitur provenire à cauſa calida, quando eſt cùm aſperitate ſicca, & ſine ſputo: à phlegmate, cùm tuſſi affuerit ſputum multum, & non facilè poteſt expui proptèr groſſitiem, & viſcoſitatem ſuam. Galen. ait *Aphor.* 15. dominante vento frigido tuſſim fieri, nam aer frigidus attractus moleſtans cauſa eſt tuſſis.

Ex ferculis prò tuſſi conveniunt brodium cicerum, vitelli, ovorum ſorbilium, carnes teneræ, & vinum dulce; comeſtio ficum cùm nucibus abſcindit tuſſim, quæ eſt antiqua. Pulvis ſinapis naribus appoſitus ſternutationem provocat, & cerebrum à ſuperfluitate phlegmatica mundificat.

Poteſt vetari ſternutatio, ſi oculi parum fricentur ſternutatione, caput purgatur à malis vaporibus, ut Domus à fumo, quando expellitur à vento.

Sol, & calor qualiſcumque, diſsolvunt in capite omnia excrementa humida, & colliquant ea. Hinc fit, ut ſtatim, ac quis, cui caput humidum eſt, vel vaporum plenum in ſolem prodierit, ſternutationem elidit.

Quibuſdam etiam defluente in proximè vicinos muſculos humore in capite fuſo, motiones colli voluntariè impediuntur.

Sternutamentum eſt bonum ſignum, ſignificat enim virtutem robuſtam, undè dicit Avicenna, morti proximum non poſſe ſternutare proptèr virtutis imbecillitatem. Et eſt utile, quia caput humidum exiccat, ſupervacua expellit, & capitis gravitatem ſedat.

Reſpiratio eſt motus elevationis, & depoſitionis pulmonum, procedens à thorace cauſa vitæ. Galenus docet, tria eſſe organa principalia reſpirationis, ſcilicèt pulmonem, thoracem, & Cor. Pulmo eſt principale, & dilatatur, & comprimitur, & reſpiratio fit, ut cordis color ventilatione ſervetur.

In genere frequens reſpiratio facile cognoſcitur num fiat ratione ardoris, vel imbecillitatis, vèl potiùs ratione anguſtiæ.

Si, ob ardorem apparet thoracis calor, & faciei rubedo. Si ob imbecillatem, non adſunt ſigna ardoris, ſi ob anguſtiam celeritèr, & frequenter dilatatùr thorax.

Galen. ſuper *Aphor.* 34. Hippocratis inquit; ſuffocatio nihil aliud eſt

eſt præter reſpirationis defectum: qui quidem reſpirationis defectus fit propter anguſtiam, & coarctationem alicujus ſpiritualium inſtrumentorum. Deſit etiàm reſpiratio proptèr virtutis moventis thoracem imbecillitatem, & vitalis principii vehementem refrigerationem, ob anguſtiam verò fit omninò ſtrangulatio. Anguſtia autem fit, vèl repleta regione ea, quæ intèr thoracem, atque pulmonem eſt, vel pulmonis cavernis, & fiſtulis repletis, vèl repleto gutture.

Deus nos liberet àb hujuſmodi morbo.

CAP. XXXIII.

De Subeth, & Incubo.

SUbeth eſt ſomnus profundus, non naturalis, qui etiam vocatur carus ab ingroſſatione ſpirituum, vel forti humorum oppilatione in viis puriſſimi ventriculi cerebri proveniens. Cujus cauſa extrinſeca eſt re quælibet ſua frigiditate potens ſpiritus ingroſſare.

Ad intrà verò groſſi vapores undique reſoluti, qui ad caput veniunt, & in anteriori cellula oppilationem cauſant.

Incubus accidit, cùm viæ per quas ſpiritus à corde ad cerebrum deferuntur, & à cerebro ad membra cætera ab humiditatibus oppilantur, quo fit ùt membra debitis ſuis motibus careant, & tunc cùm pectus ad neceſſarias dimenſiones dilatari nequeat diaphragma conſtringitur, & ab ipſo pulmo, à pulmone verò cor: Qua ex cauſa cor ipſum debitè dilatari non poteſt, & tunc infirmo ſuper ſe, ùt pondus, vèl phantaſma apparet, quod vulgares demonem hominem ſuffocantem putant. Hoc ùt plurimum in ſomniis accidit, & his potiſſimè, qui reſupine dormiunt.

Quantùm ad cauſas intenſa caliditas, vèl frigiditas eſſe poteſt. Nàm frigiditas dormitanti ſuperveniens, & vias ſpirituum comprimens, incumbum efficit. Caliditas verò interdùm humores in vaporem convertit, qui poſteà vias illas oppilat. Et incubus inducitur. Accidit etiàm, cùm quis ſuper magnam repletionem dormit. Grandis enim repletio eſt incubi plerumque cauſa. Nam ſtomachus repletus comprimit diaphragma, ſcilicèt panniculum, cùm quo pulmo conjungitur, qui eſt ordinatus ad expellendum, quę ſunt expulſione digna.

CAP. XXXIV.

De Digestione , Repletione , & Evacuatione .

STomachus ùt inquit Galenus;est cellula in medio corporis posita , ùt instrumentum ad digerendos cibos ; cujus essentia in capite est nervosa , hinc frigida , & sicca ; inferiora verò stomachi sunt carnosa, in quibus fit cibi digestio , ejusque succi ad hepar expulsio .

Digestio ùt docet Galenus est concocti , ac confecti , & in sanguinem conversi alimenti, & in corporis particulas omnes attractio .

Quando cibus est superfluus , ùt benè digeri non possit convertitur ad acetosum , maximè si stomachus sit frigidus . Quandò est tàm paucæ quantitatis, ùt aduratur, corrumpitur ad fumosum in stomacho calido .

Concoctio alimenti est species elixationis cùm Aristotile . Item concoctio est perfectio, vèl in substantia, ùt cùm concoquitur sanguis evadit caro, vèl in qualitate, & cùm mustum evadit vinum . Itèm concocta dicitur materia quæcumque cùm qualitates acquisierit viventi aliquo modo utiles: nimirum dispositionem ad facilem evacuationem, remissionem activitatis præternaturalis, obedientiam naturæ , & similia .

Quatuor sunt virtutes naturales , idest appetitiva , contentiva,digestiva,& expulsiva: quæ omnibus membris parvis, & magnis insunt . Sèd tàmen stomachum , & hepar fortiùs cæteris, has habere credimus . Quià cætera corporis membra habent has virtutes ad nuttimentum sui . Stomachus verò , & hepar non solum ùt se nutriant ,. sèd ùt cæteris membris adiutorium accommodent .

Repletio superflua impedit stomachi digestionem , calorem innatum suffocando, sicùt nimia innatio ipsum paucificando. Motus quoque laboriosus post cibum minuit, aùt corrumpit digestionem, tùm cibum agitando , ùt non benè complectatur à stomaco, tum calorem trahendo ad instrumenta motus . Levis tamèn deambulatio juvat faciendo cibum ad fundum stomachi descendere .

Ventositas impedit digestionem , quia non sinit flomachi parietes sufficienter cibo adhærere ,

Nocu-

Nocumentum digeſtionis ſtomachi eſt materia ferè omnium egritudinum materialium, propterea dicitur, quod plures interfecit crapula, quam gladius.

Cùm aer nubiloſus eſt, & humidus, ſpiritus exiſtens in ambitu totius, & ſanguis ab aere nubiloſo craſſeſcunt, & non fiunt debitæ tranſpirationes, fiunt malæ concoctiones, fiunt obſtructiones, & calor naturalis obtunditur. Undè ſimptomata quàm plurima cauſantur.

Coctio conſiſtit in hoc, ùt ſeparetur quod utile eſt ab excrementoſo.

Concoctio nihil aliud eſt, niſi aſſimilatio. Familiaria melius concoquuntur, ea quæ cauſa, panis optimum præbet alimentum.

Quod materia ſit frigida apparet ex perſeverantia longa doloris, nam materia frigida, & viſcoſa eſt, & quando flatuantur proptèr extenſionem, & ſolutionem continui, dolor efficitur.

Experientia conſtat calorem per ſe ipſum poſt cibi ſumptionem, ùt eum mutet faciliùs, & concoquat, in profundum refugere.

Quando calor revocatur ad intrà, ùt fortiùs digerat, licèt ſit bonum per viam cauſæ, eſt tamen malum per viam ſigni.

Significat enim aùt parvitatem caloris, & conſequentèr debilitatem virtutis digeſtivę abſolutè; aùt in comparatione ad cibum digerendum.

Signum bonæ digeſtionis eſt non ſentire gravitatem, neque rugitum &c.

Schola docet, quod ventris onus, compreſſis natibus non eſt retinendum, ità namque indurantur feces in inteſtinis ob continuam ſuctionem venarum miſeraicarum, quæ omnem humiditatem à fęcibus exugunt, quo fit ùt illę exiccatæ, difficilioris exitus fiant, inteſtina obſtruant, oppilentque, & flatuum eductio præcludatur, & aliorum, conſequentèr fecùm, & ſic nocumenta quamplurima ſequantur.

Si natura fuerit diſtricti aluvi, præcipuum remedium erit, ſi pruna hiſpanica dulcia, numero octo, vèl decem cùm pugillo paſſularum dulcium in jure pulli, aùt carnis vitulinæ, vèl optimi caſtrati decoquuntur, & decoctum manè ſumatur antè prandium, ſinè moleſtia enim aperiet alvum, & omnes humores temperabit.

Itèm quando ventris beneficium deficit, adiuvatur uncia floris caſſiæ, & etiàm paſſulis dulcibus ante cibum linietur venter, & conferunt pectori,

Caſſia

Caſſia omnes humores evacuat, ſanguinem puriorem reddit, & univerſum corpus integrum efficit.

Evacuatio non habet fieri antè materiæ digeſtionem. Canon tamèn habet veritatem, præterquam in materia venenoſa, aùt furioſa valdè, aùt multa, de qua timetur ægri perditio. In his enim caſibus magnum periculum eſt in mora.

Omnes evacuationes particulares generalitèr præcedere debet univerſalis, quæ fit per pharmacum, vèl miſſione ſanginis. Et quià dicunt medici non evacuamus, niſi concoquamus materiam, cùm materiæ ſint diverſæ ſcilicèt, aliæ craſſæ, aliæ fluidæ, prò craſſibus debemus uti abſtergentibus, & incidentibus, ùt ſyrupo de bettonica, & conſimilibus, prò fluidis autèm craſſantibus.

Syrupus de bettonica, & cichorea benè conferunt ad concoquendam bilem, & pituitam.

Verùm quantùm temporis ſpatium detur ab aſſumpto cibo ad ſubſtantiæ animalis deperditæ reſtaurationem, tres eſſe dies teſtatur *Hipp. in lib.* 4. de morbis.

Siquidem in primo die aſſumitur cibus, in ſecundò feces exeunt, in 3. humor excrementoſus expellitur. Sanus igitur deget homo ſi cibo opportuno aſſumpto ſecunda die feces emittat, & tertia excrementitias humiditates. Et è contrà ſanus non permanet, ſi feces detineantur, humiditatesque prædictæ tertia die non expellantur. Et ſi cibi prima, aùt ſecunda die exeant, homines evadunt tenues, ac debiles.

CAP. XXXV.

De Paraliſi, Spaſmo, & Stupore, de Scabiæ, & Formicarola.

PAraliſis Grecæ; Latine dicitur relaxatio. Undè Paraliſis nihil aliud eſt, quàm membrorum relaxatio proptèr nervorum oppilationem cauſata. Sed notandum, quod Paraliſis interdum eſt cùm totali ablatione ſenſus, & motus, aliquando ſolum cùm diminutione ipſorum: undè Paraliſis propriè dicta, eſt particularis apoplexia, & apoplexia eſt Paraliſis univerſalis.

Spaſmus eſt membri patientis abbreviatio, ſivè decurtatio, & provenit, vèl ex nimia repletione, àùt evacuatione, aùt ex mala frigida complexione, aùt calido nervorum apoſtemate. Quando contingit materiam aliquam in nervis imbibi, ſic ùt eos dila-

dilatet, & accurtet: fit spasmus, quem de repletione dicimus. Defectu autem materiæ fit à quacumque causa potente humiditates nostri corporis exiccare. Et tùm in nervis non alitèr accidit, quàm quando igni coitum madefactum exponimus, ipsum enim humiditate resoluta contrahitur. Interdùm etiàm fit proptèr dolorem, aùt nocumentum aliquod cerebro communicatum. Cùm enim cerebrum tale sentit nocumentum, se contrahit, ex cujus contractione ab ipso quoque orta contrahuntur, & motui voluntario fit inobedientia. Interdùm proptèr frigus musculos congelans, membrum tensum stabit, ad nullam positionis differentiam se flectere potens. Quod etiàm ex venarum, & arteriarum repletione potest evenire.

Stupor nihil aliud est, quàm membri ablata, vèl diminuta sensatio, proptèr tactivorum spirituum paucitatem, aùt ipsorum, seù membri in debitum dispositionem ab alicujus rei mala qualitate eidem impressa causata.

Ista indispositio fit ex glutinosis humoribus, prò qua prodest lotio cùm aqua salsa marina, & juvant, quæ prosunt prò epilepsia. Mortificatio alicujus partis fit per extinctionem caloris innati, qui quidem calor innatus extinguitur tùm à summo calore, tùm à summo frigore, A' summo frigore tanquàm a contrario extinguente contrarium, vèl per antiparistesim, pellente nimirum externo frigore calorem innatum ad partes interiores. Undè accidit, ùt idem calor acutus humidum consumat, quod ejusdem caloris pabulum erat. Deficiente verò pabulo vitæ, & calore sequitur interitus.

Stuporis causa sunt omnia, quæ in originibus nervorùm, seù in nervis ipsis, per quos ad membra spiritus deferuntur, & ab extrinseco, & intrinseco oppilationem facere queunt, ùt sua nimia quantitate. Sanguis oppilans, aùt viscositate phlegma, aùt melancholia sua grossitia. Cholera verò non nisi ratione qua humoribus cæteris dat ingressum, raró, immò rarissimè fit stuporis causa.

Cùm totum corpus redundat ferventissimo sanguine, qui tanquàm alimentum ad singulas corporis partes necessario defertur, quæcumque ejus pars subtilior, acriorque est, ad cutim tanquam excrementum defertur: si posteà frigus, vèl ex aqua, vèl aere occurrerit, statim meatus condensantur, & adstringuntur. Undè introclusi spiritus illi tenues acres, & mordicantes, necessario excitant pruritum, deindè etiam dolorem multiplicat materia, & sibi invicem succedente. Undè si vèl proptèr crassitiem,

vel

vèl densitatem meatuum cutis non possunt transpirare;fit pruritus, vèl scabies.

Scabies, & pruritus, ùt plurimum generantur à materia sanguinea, cui admiscetur cholera adusta. Et scabies, quæ reddit cutim asperam, & facit disquamationes provenit à materia multa, & apud antiquos lepra dicitur. Nàm lepra morbus solius cutis est.

At pruritus ille scalpore sedatur, qui pendet à materia subtile, & pauca; calefit enim membrum, scalpendo pori dilatantur, & materia subtilitatur, undè facilè exalat. Et è contra materia existente multa, & grossa non tota resolvitur.

Cum sanguis nimis abundat, accidit pruritus, quasi ubique carnis, continuo oris dulcedo sentitur, & fiunt vesciculæ in ore, & labiis.

Cùm cholera nimis abundat,accidit in faciem color cedrinus, amaritudo in ore, sitis multa, & caput sæpè dolet.

Cùm phlegma nimis abundat, in ore accidit multitudo salivæ, idest sputus multus, oculi fiunt graves, & somnolentes, & calor albus, sivè rubeo colore.

Cùm melancholia nimis regnat, accidit multitudo appetitus canini, urina tendens aliquantulum ad viriditatem, vèl pallliditatem.

Materia crassa ex sculptura non evaporat, sed facit pustulas, & ibi putrefit. In scabie fit asperitas propter exiccationem superficiei cutis, & rubedo ex accensione sanguinis, & aliorum humorum.

Uehemens pruritus ostendit melancholicum sanginem, adustum. Is enim tàm pertinax est, ùt sæpè citius cutem, & carnem discalpes, quàm pruritum tollas.

Scabiei tandem causæ sunt quatuor. Sanguis scilicèt adustus, cholera adusta, phlegma salsum, aùt per adustionem transiens in melancholiam, & melancholia adusta.

Quando humor cholericus, qui est mordicativus, & acutus, expanditur super membra puri sensus, causat horripilationem, idest pilorum erectionem, & puncturas veluti acus, qui dicuntur formicæ,& formicarola. Itèm quandò à multitudine sanguinis obstruuntur viæ, fiunt obstructiones, & stupores illi, qui etiàm formicæ dicuntur.

CAP.

CAP. XXXVI.

De Sanguine, & Phlebotomia.

SAnguis, qui vitæ thesaurus à medicis vocatur, aliquando egreditur à venis, & arteriis, aliquando à membrorum substantia. Primo modo egreditur triplicitèr, aùt proptèr aperitionem orificiorum venarum, aùt proptèr resudationem, aùt proptèr solutionem continuatis in venis, & arteriis, sivè illę rumpantur, sivè scindantur &c. causa resudationis sanguinis à venis, aùt est subtilitas sanguinis, undècumque proveniat, aùt raritas texturæ venarum.

Cognoscitur provenire ex aperitione orificiorum venarum; quia in principio est parvus, & augendo procedit, & est sinè dolore. Et è contrà proveniens ex ruptura venorum, in principiò est multus, & deindè paucus, & cùm aliquali dolore.

Cognoscitur provenire ex apostemate, cùm sputum sanguinis succedit sputo sanici.

Interiores causæ sunt venarum corrosio, quæ fit à fluxu à capite descendente ad pulmonem,&ad pectus ex materia cholerica, aùt phlegmatica salsa. Itèm venarum aperitio interdùm fit ex repletione earum ex multis humoribus, aùt à sanguine,qui antè purgabatur per evacuationem menstruorum,aùt per emorrhoides.Plerumque verò ex mala complexione frigida, & sicca, undè aperiuntur sicut lutum cùm desiccatum fuerit.

Sanguis proveniens à venis pectoris est grossus, immò aliquando congelatus, sicùt sanguis suga. Sanguis autèm pulmonis non coagulatur proptèr multam cholerę admistionem. Itèm proveniens à stomacho, cognoscitur ex dolore stomachi, sicùt proveniens à pectore ex dolore pectoris,& sanguis proveniens à splene, est magis niger. Itèm quando sanguis egreditur à pulmone, nullus dolor adest, quia pulmo sensu caret.

Distillationes sanguinis ex naribus semper malum, propterea; quia natura desiderat extenuare,excernere,& expellere superfluitatem,nequit autèm, aùt proptèr imbecillitatem propriam, aùt proptèr grossitiem sanguinis,aùt proptèr densitatem particularum,aùt quid simile. Bene enim fluxibilem oportet sanginem esse.

Prò fluxu sanginis narium prodest albumen ovi submissum naribus, &aqua frigida super frontem sæpiùs, & circum circa collum

 con-

conspersa. Prò sanguine fluente ex incisione gladii, sagittæ, vèl similium, primum prodest superponere digitum tenendo panniculum, donec sanguis congeletur in vena, deindè superponere farinam de frumento, & similia, thus, & albumen ovi stringunt, & insuper carnem faciunt.

In phlebotomia semper priùs malus, quàm bonus sanguis effluit, ipsa enim natura sanguinem bonum sibi necessarium, tanquam charissimum sibi retinet, & propossè custodit, quoniàm in eo vita consistit, & malum spontè repellit. Sanguis bonus rubet, & lucet, & est æqualis substantiæ, sed malus est niger, saniosus &c. & viridis est omnium pessimus.

Phlebotomia stiticat, & desiccat, ideò summo mane debet præmitti clystere lenitivum, & debet fieri jejuno stomacho, & post digestionem cibi, & tempore quietis, hoc est quando febris magis remissa est.

Et advertendum, quod omnes venæ capitis, excepta vena sub mento, & omnes venæ crurum, ac pedum post commextionem sunt minuendæ.

Si sanguis exierit niger tollatur usque sit rubicundus, si spissus usquæ ad grossitiem, si aquosus usque ad grossitiem, & si non potest exire, clauso phlebotomiæ vulnere cùm digito, posteà subito cùm majore impetu exit.

Phlebotomia est universalis evacuatio omnium humorum. In utroque cubitu rectè possunt phlebotomari tres venæ, scilicèt cefalica, à qua evocatur sanguis capitis, & partium superiorum. Basilica, undè epatis sanguis proprius fluit, & partium inferiorum, & media communis est toti corpori. Salvatella est vena, quæ jacet inter annularem, & auricularem digitum, utriusque manus, & pedis, phlebotomatur ad sanguinem melancholicum, & vitia splenis.

Prò cura sputi sanguinis conveniunt caseus recens, & milium, & evitetur exercitium, atque locutio, & acetum prohibet fluxum sanguinis, si est exterius, & super eum effundatur. Avicennas dicit: Quantùm possibile est cave à missione sanginis, quià est thesaurus vitæ. Sanguis nunquam edùci debet in febribus intermittentibus cujus rationem Avicennas reddit, cum ait, cave nè ad unam duarum rerum ægrum perducas, humorum cholericorum ebullitionem, vèl frigidorum cruditatem, est enim sanguis frænum bilis, & suo temperato calore cruditates concoquit.

Galenus 3. acutorum abstinendum esse à sanguinis missione, per æstatem docet etiàm si omnes conditiones adsint, ùt puta mor-

morbus magnus, & ætas florens, viresque suppetant. Qui enim de temporum statu nihil cogitantes sanguinem abstulerunt medici, omnes interfecerunt.

Documentum Galeni, quo docet saluberrimum esse in febribus omnibus venam incidere, intelligitur de febribus continuis, & de non intermittentibus. Fit sectio venæ ob duas causas: aùt quia sanguis inutilis est, & suam qualitatem nòn servans nutrire non valet, aùt quià vires præmit, aùt venas, & arterias distendit, fiudit, & obstruit.

Quantitas extrahendi sanguinis erit quousque color mutabitur, aùt virium robur sustinebit. Et in virium imbecillitate, aùt dimittendus est, aùt partiri expediet.

Phlobotomia trahit ad intrà sanguinem in cute existentem, & ideò vituperatur in variolis, & venenis.

Sanguinis mittendi maxima est controversia. Nàm Galenus, Avicennas, & alii docent sanguinem mittendum usque ad animi deliquium, sperantes hac ratione, quod tollatur, & juguletur febris. Verùm Averroes in omnibus reprobat evidenti ratione Galeni, aliorumque opinionem dicens non debere, nos tantum moliri evacuationem, quoniàm natura quandò recte operatur, nunquam evacuat usque ad syncopim. Medici autèm naturæ imitatores esse debent. Sanguis enim est vitæ thesaurus, ideoque naturæ carissimus, quapropter in ejus eductione reservatissimi classici omnes semper videntur. Et pueris usque ad 14. annum vena incidenda non est, nec sanguis mittendus, quia ùt inquit Galenus, puerorum substantia omnium facillimè digeritur, ac dissipatur; ideò minus evacuationis præsidio eget &c.

Ad educendum sanguinem crassiorem, basilica vena est aptissima, secus saphena, si sanguis sit niger, & crassior, permittatur exire, si pulcher, clarus, lucidus, statim obstruatur. Ideo enim laudat Galenus missionem sanguinis præcæteris medicamentis per os exhibitis, quià semper reprimi potest, & vèl parùm, vèl multum educi secundum medici astantis voluntatem, quod non ità potest moderari in medicamentis per os exhibitis.

Ea hodie apud vulgum invaluit consuetudo, ut venæ jejuno, ac vacuo incidantur stomacho.

Sed hoc ipsum doctoribus quibusdam minus probatur, ut quibus conducibilius esse videatur, ùt ovum sorbile, cum hausto vini exibeatur. Natura enim stomacho existente vacuo, ne alimento destituatur, sanguinem pertinacissime retinet

 Et

Et advertendum, quod si antè phlobotomiám non fuerint feces naturalitèr eductæ, sunt artificialitèr educendæ, nè proptèr venarum inanitionem istę superfluitates ad intrà trahantur.

In ætate ad 14. usque annos vitanda sanguinis detractio est, sicùt etiàm post Annos 60. nisi quæ inevitabilis compellat necessitas. Item vena secanda non est, nisi sanguis effectus sit vitio vehementi, ùt si contingat, quod post applicatum fomentum non liniatur dolor, sed intendatur. Quia tunc hæc intensio significat corporis repletionem, & vitium sanguinis vehemens.

Is cui vena secta est, protinus à missione sanguinis cibum non sumat, sed expectet dùm humorum agitatio sedetur, nè cibus non dùm concoctus ad subveniendum membro læso cùm sanguine simùl attrahatur.

Ubi ætas, seù aliùd phlobotomiam fieri prohibet ventosæ apponi debent super nates primo, successivè in spatulis &c.

CAP: XXXVII.

De Motu, Quiete, Lassitudine, & Cicatricibus.

Labores, atque animi accidentia, si moderatæ fuerint, calorem naturalem excitabunt, concoctiones adiuvabunt si exuperabunt, calor igneus excitabitur, & naturalis diminuetur, & torpida succedet frigiditas. Ergo in omnibus excessus est evitandus.

Exercitium tunc observandum est, quando exquisitissima facta est concoctio, quod præcipuè habemus matutinis horis. Equitare, tunc optimum est, cum renes, & totum corpus fuerit expurgatum.

Exercitio superfluę humiditates resolvuntur, proptèr quod infectioni pestilentiali, & aliis ægritudinibus materialibus potentiùs humores resistunt. Undè Avicennas inquit. Ad exercitium peragendum conversi per modum suæ qualitatis, & in hora sua, nullo indigent medicamentorum, quæ materialibus necessaria sunt ægritudinibus. Undè refertur, quod in quadam peste omnes quasi fuerunt mortui, præter venatores utentes exercitio.

Et schola dicit, si vis incolumen te reddere sanum. Curas tolle graves, irasci crede prophanum, & hoc ignorandum non est, quando obesis nonnullis, quibus corpus immodicè plenum est, ac iis

etiam

etiam, qui ſpiritus admodum mobiles, ac calidos habent, interdum ut ille eſt, ſi curis timore, ac triſtitia conficiantur, quò nimirum ſpiritus calor haberetur, & nimia moles extenuetur.

Si tibi deficiant medici, hæc tria mens hilaris, requies, moderata dieta medici tibi fiant.

Plutarchus tradit Pithagoram animo pacando, ſedandoque ab effectibus, & perturbationibus muſicam adhibere ſolitum.

Unum ſingulare in delendis cicatricibus eſt balſamus, in quo pennam intingas, cùm qua ſępè cicatricem linias, proptèr hoc enim in tantum cicatrix ſubtiliabitur, ùt quaſi non apparet.

CAP. XXXVIII.

De Artetica, & Podagra.

ARtetica eſt juncturarum, quæ ſunt membrorum ligamenta, dolor cùm tumore, vèl ſinè à mala complexione humore, ſeu ventoſitate in ipſarum exiſtente concatenatiòne cauſatus.

Materiæ, quæ arteticā efficiunt, non nervis, nequę chordis, ſed in ligamentis, aùt juncturarum concavitatibus imbibuntur, & nervos, chordas, ut muſculos extendentes quandam continui ſolutionem efficiunt, & dolorem per conſequens.

Dolor item in quavis junctura factus tumore ab extra apparente nullo ut plurimum fit, moleſtior verò mitigatur. Quia matèria ad dextrà propulſa malori in ſpatioſitate continetur, & ſic non tanta fit continui ſolutio, & per conſequens non tantùm fit dolor intenſus.

Materia ad juncturas, ſeù ad juncturarum nodos propulſa proptèr ejus gipſeitatem, ſeù duritiem, interdum fit ineptiſſima reſolutioni.

Artetica interdum etiam provenit ex parte fortitudinis expulſivæ, cùm ſcilicèt epatis, & aliorum membrorum fit expulſiva fortis. Tunc enim ad debiliora membra ſuperfluitates eorum mandat, quæ deindè ſunt hujus ęgritudinis cauſa: ità Avicennas, & Galenus. Provenit etiam à debilitate virtutis nutritiuę, cujus cauſa humores crudi plurimi generantur.

Prò arteticis multum balnea commendantur, & illa potiſſimum indifferentèr membra omnia confortando ſuperfluitates ipſorum reſolvunt. Sed adverte, quod plurimi calidas valdè renes habentes proptèr ab artetica præſervare, naturalibus balneis

usi sunt, & ad urinæ ardorem devenerunt, & isto modo à podagra liberati, in crudelissimam aliam ægritudinem inciderunt, & magnis cruciatibus ad alium mundum transierunt. Cæterum nisi corpus bene purgatum fuerit, intrare balneum haudquaquam permittendum est, & posteà cibus sumatur. Qui suspecti sunt de podagra à lotione frequenti pedum abstineant, quoniam humiditates fluere faciet ad juncturas.

Rasis dicit, quod podagra præcipuè fit in iis, in quibus sunt superfluitates semicrudæ abundantèr valdè, & in corporibus cholericis.

Gutta prò cujuscunque interdùm humoris stillicidio, ad quamvis nostri corporis partem defluentis accipitur. Alio modò capitur, proùt est juncturarum dolor ab humore in ipsarum concatenatione à membris aliis defluente causatus. Quemadmodum enim membra ad se invicem escam trahunt, ità ad se invicem superfluitates deponunt. Et isto modo fit gutta, quæ per similitudinem guttæ à tectis, seù ab arboribus stillantis dicitur.

Pulegium peculiari proprietate quadam antiquam curat podagram. Crassos enim, viscosósque humores, undè podagra generari ut plurimùm solet vehementèr calefacit, decoquit, attenuat, & emolitur. Quapropter podagricis etiàm per se subvenit, impositum usque dùm rubescat locus. Ut pollere corroborandi ex bona fragrantia ejus satis liquet.

In podagra, ùt inquit Rasis, non est res utilior motu, sed ad eum gradatim patiens assuescat, & debitis horis fiat, ex hoc enim dolor omninò tolletur, verùm cùm laxari incipit, & illicò quiescendum. Nàm cùm laxatio incipit, liquefit, & superfluitates in articulis, & in musculis congregantur, sed ubi, qui exercitium facere nequeat, antè cibum faciat fieri fricationes. Omnis evacuatio, sivè per urinam, sivè per sudorem, & quando suo loco facta, dolorem avertunt omninò, nisi cùm hoc cibo, & potu infirmus repletus fuerit, quoniàm si membra vacua fuerint, & venter plenus superfluitates magis quàm solent trahent.

CAP.

CAP. XXXIX.

De Splene, & Hepate, & Pulmone:

QUando splen redditus est debilis sæpè numero intumescit; & crassior apparet, nec trahit ad se fecem sanguinis, sicùt oportet, & ità fex ista per sanguinem dispergitur, & reddit corpus nigrum, pallidum, & melancholicum. Qui enim caret sanguine laudabili, ad lividitatem tendit, & discoloratus efficitur.

Palliditatis, vèl fędi coloris oblatio fit, cùm rebus aperientibus, & urinam projicientibus, & cùm decocto apii feniculi, asparagi, petrosellini, cicerum, & similium.

Splen à natura celerrimè indurari solet, sanguine nimirum in venis obturato, & ob crassitiem, neque excerni, neque discuti facile, poteft ùt habetur ex Avicenna.

Signa obstructionis lienis sunt gravitas lateris sinistri distenctio, & dolor, signa corruptionis attractoriæ facultatis ipsius sunt totius corporis nigreties, & obstructio, signa retentricis affectæ sunt vomitus sinè febre, vèl alia occasione. Signa inflammationis lienis cognoscimus ex dolore, fervore, febre &c. iis etiàm os fetet, gingivę exeduntur &c.

Pulmonis inflammatio cognoscitur, quia tanta inducitur spirandi difficultas, tantaque angustia, ùt suffocari laborantes videantur, ac recti sedere cogantur. In tussiendo modo hoc, modo alio colore infectum expuitur, ùt rubrum, flavum, rufum, spumosum, nigrum, & lividum. Hujusmodi infirmitas si fuerit à sanguine, vèl à bile, conveniunt syrupus violaceus, & aqua ordeacea, si fuerit à pituita convenit oximel cùm syrupo violaceo. Evacuatio poteft fieri cùm manna, & cassia.

Ulcera pulmonis non modò ad curandum sunt difficiliora, sed quibusdam etiàm impossibilis videtur ejus cura. Et hoc ratione, & experientia dicit Galenus. Ratione, quia pulmo semper est in motu, & quæ sunt sananda quiete indigent. Experientia, neminem eorum ità affectorum sanatum viderim.

Ferè semper cùm caliditate hæpatis est frigiditas ventriculi, proptèr caliditatem ipsius hæpatis absumitur pinguedo, & ventriculus fit frigidus.

Quod

Quod hæpar sit calidior, & siccior, ostendit totius corporis constitutio extenuata, & macra, corpus undique hirsutum, & pilis vestitum.

Hepatis calor in declinante ætate intensior efficitur, nimirum siccior.

CAP. XXXX.

De Peste, & de Carbunculis Pestilentialibus.

PEstilentia morbus est, qui non solum civitates exhaurit assiduis funeribus, verùm etiàm totas nationes depopulatur, ac vastat. Quidam ex aere corrupto, alii ex aquis vitiatis, non nulli ex noxio terræ habitu pestilentiam exoriri autumnant. Religio tamèn sicùt terræ motum, & alia id generis mala mortalibus irrogata assignat irato numine. Undè tenet, & credit esse telum Dei, quo fontes, insontesque feriuntur. In libro Regum 2. evidens est exemplum.

Aer cognoscitur esse pestilens, cùm aves nidos relinquunt, & animalia pleraque ex putri materia generantur.

Aqua cognoscitur pestilens si sit pinguis, & tactu tepida virescens, si multiplicentur ranæ, & pisces etiam quandoque moriantur: si à terra procedat vapor pestilens, cognoscitur indè, quod terra evadit sterilis præter consuetudinem, vigent terræmotus, animalia cavernas fugiunt &c. signa corruptorum vaporum in visceribus terræ retentorum, quibus plantarum nutrimentum, vèl aer ex eorum egressu inficitur, sunt murium, talparum, serpentum, & aliorum sub terra habitantium, ultrà solitum super ipsius terræ superficiem, apparitio vermium, & aliorum ex putredine nascentium præter communem cursum excellens generatio.

Corpora naturalitèr in poris lata, ùt sanguinea, cholerica, aliis partibus sunt paratiora febrem incurrere pestiferam, quoniam illa ab aere plus lædi possunt, quæ plus de eo, & plùs de aere attrahunt. Et quia videmus tempore pestis juvenes robustos magis mori, quàm debiles, & senes, ideò concludendum, quod minimè suspecti, & boni talium infirmorum absque periculo custodes, sunt vetulæ melancholiæ.

Hippocrates circum circa Civitatem Athenarum ex lignis Quercus accendit ignem die ac nocte ardentem, quàm sic à peste libe-

liberavit, & Athenienses tunc eum in Deum habuerunt, & sibi statuam Eneam construxerunt.

Cameræ infectæ prius bene mundatæ debent irrorari cùm aqua rosacea, & aceto. Acetum enim est multum choleræ atque sanguinis fervoris extinctivum, & per consequens eorum adustionis prohibitivum, & à præservando à peste mirabilem habet efficaciam.

Aer impurus redditur purus beneficio **rosarum** aqua rosacea, & succo citri, & similium.

Carbunculus proùt febrem concomitatur pestilentialem de triplici materia generatur, scilicèt de sanguine habente putredinem, de cholera habente impetum, & acumen, & de melancholia habente diuturnitatem. Si in sanguine major fuerit putredo carbunculi rubescunt si in cholera citrinescunt; Et si magna in illis humoribus accidit ventosa corruptio omnes hi tres colores similiter apparent.

CAP. XLI.

De Venenis, & Aculeatis Ictibus.

AVicennas, & alii dixerunt, quod venenorum quoddam operatur, non quia calidum, aut frigidum, sed quia talem habet proprietatem vitæ, & sanitati contrarium.

Causa quare aliqua in veneni præsentia rorem emittere videtur est, quia venena in cibis, potibusve, vèl qualitercunque in aere præsentata aerem ipsi suo vapore, vèl alio modo alterant, seù inficiunt; qui aer sic infectus ad parasitum, seù serpentis cornum perveniens ingrossatur, & in roris modum convertitur, & tunc vulgares dicunt tali in veneni præsentia sudare. Sed hic notandum, quod in aere vehementer calido, & sicco, forsan talia rorem non emitterent. Quia tunc caliditas, & siccitas in tantum possent aeris ingrossationem prohibere, quod in modum roris converti non possent.

Sal venenis resistit, habet enim sal vim vehementer siccam, & adstringentem, undè poros per quos veneni vis in interiora corporis irruere solet, & densat, & constringit, adeoque penetrationem ejus intercipit, & excludit.

Sciendum, quod venenorum quædam interficiunt ratione nimiæ caliditatis, calorem naturalem dissolvendo; quædam ratione excessivæ frigiditatis, calorem naturalem mortificando; quædam ratione siccitatis, corrodendo intestina, & perforando, & quædam ratione nimiæ humiditatis putrefaciendo, & corrumpendo.

Cępa sub cinere decocta, & sub pedum plantas posita, venenum ad se attrahit. Ad interiora valent omnes confectiones potentes substantiam veneni resolvere, sivè sit calidum, sivè frigidum.

Cicoria commesta valet contra venenum, & cocta, & commesta valet oppilationi splenis, & epatis.

Nuces collectionem phlegmatis, quod ex frequenti piscium esu generatur caliditate, ac siccitate sua discutiunt, & dispergunt. Undè nuces thiriaca piscium, post eorum commestionem sumuntur deplumatæ in aqua rosacea. Aliqui accipiunt vinum in quo aliquantulum maneant, & deindè sacchato aspersæ sunt comedendæ. Quæ si cum uno ficu sumantur antè cibum, ab omni veneno hominem præservant illesum.

Sal cum oleo tepido super combustionem ignis, prohibet à vessicatione, & quando miscetur cùm aceto sedat pruritum, & confert quando territur, & miscetur cum aceto forti, & ponitur super locum in quo est morsura alicujus venenosi animalis.

Thiriaca qualitercumque sumpta, potest altero duorum modorum venenum corrumpere, primo vel ipsum ad se trahat, sicut magnes causa exempli attrahit ferrum, attractumque perimit sic, ùt ampliùs virtutem non habèat venenosam: secùndo ut venenum à se pellat, & expellendo corrumpat, ut sensibiliter ampliùs virtutem veneni non obtineat.

Multa animalia, ut canis, rabiem incurrunt, sicut est homo, Lupus, Simia, Equus, Mulus, Asinus &c. & talis rabies in eis provenit aut à frigore intenso, sanguinem in eis congelante, aut à nimio calore humores comburente, & sic proptèr illa eorum alteratur complexio, & fiunt melancholici, succesivè verò rabidi, utputa ex cibo corrupto, & infecto, vèl ex potu, vèl quia sunt ab alio animali rabido morsa.

Cognoscitur canis rabidus à non rabido, quia solus libentèr moratur, dominum suum non cognoscit, ejus rubent oculi, & terribilis fit aspectus cum capite demisso perambulans, linguam foris tenet, & ab ejus ore saliva spumosa manat, raucève latrat &c.

Urtica morsibus canum addito sale medetur. Canis rabiosi morsui confert hominis urina illum effusa. Item ruta, menta, simpli-

simplicia, sivè composita, cum aceto, vel melle. Malva commotiones aculeatos ictus efficacior est, & præcipuè scorpionum ac vesparum. Itèm prodest majorana pistata cum aceto, & sale, lac, ficum, vèl nuces pistatę cùm aceto.

CAP. XLII.

De Calculosa Passione.

SCiendum, generationis lapidis duas principales esse causas effectivæ, scilicèt caliditatem excessivam, & excessivam frigiditatem. Ubicumque igitur caliditas excessiva fuerit in viscosam materiam tempore notabili agens, ibidem calculus fieri potest; sed frequentius in renibus, qui renes à natura ideò facti sunt, ùt sanguinem serum ad se trahant, & ut ab excremento universum corpus expurgent.

Item calculus frequentius fit in renibus, quia eorum excessiva caliditas acquositatis quantitatem multam ab epate trahit, & cùm in eo non debito tempore manserit multum viscositatis secum habet, & sic in renibus retenta, à calore ipsorum superfluo lapis, seù calculus generatur. In vessica autem, quamvis membrum de se frigidum sit, & exangue, materia tamen ibidem diù retenta saltem calorem membrorum, & præcipuè stomachi, & epatis in lapidem convertitur. Qui proptèr diuturnam moram in vessica fit lapis renum durior, grossiorque magis.

Calculi ex quatuor humoribus possunt generari, scilicèt pituita, bile, melancholia, vèl sanguine. Crebrius tamen, & frequentius ex bile mixta cum pituita, ideo ut plurimum apparent rubei, & subcitrini, cùm aliquali albedine, qui colores bilem, pituitamque dominari attestantur. Ubi pituita bili dominantur, leviores sunt, non ita duri, neque asperi, neque periculosi.

Lapis materialiter nihil aliud est, quam arenularum coadunatio, & tandem congelatio, & potest fieri lapis in pluribus nostri corporis partibus, veluti in pulmone, stomacho, & intestinis.

Viæ per quas calculi transeunt, sunt vasa ordinaria, quæ renibus conjunguntur, per quæ, & urina, & materia hæc expellitur. Possunt autèm hæ esse vel angustæ, vel amplæ, si angustæ, in exitu calculi interdum talis causatur dolor, quod facit hominem in syncopem incidere; & aliquando mori. Nonnunquam autem contingit, quando lapis in renibus genitus mandetur ad vessi-

cam, in qua si moram traxerit, ob materiam continue defluentem augetur, adhæret enim illa lapidi ob viscositatem, ut tandem proptèr longam moram in vessica, insignis lapis procreetur.

Causa efficiens calculorum, est calor accidentalis, vèl naturalis existens in renibus. Nam proptèr laborem plurimum, cibaria calida, hepatis, & venarum caliditatem, concoquitur hujusmodi materia non alitèr, quam lapides infornace. Avicenna addit debilitatem virtutis expulsivæ, quæ si fortis esset, priusquam materia excoqueretur expelleret, atque ità calculorum generationem prohiberet.

Quando arenulæ in multa copia fluunt virtutis expulsivę fortitudinem, ac materiam subtilem, & obedientem ostendunt; si verò retineantur, periculum est nè statim generentur calculi. Et cùm tàm in sanguine, quam aliis in humoribus contingat adustionem sæpissime fieri, plerumque aliqua eorum pars incineratur, & in arenulas commutatur.

Retentionis lapidis causa triplex assignatur, ùt materiæ viscositas, viarum opilatio, sivè structura, & expulsivæ debilitas.

Prò dissipatione, & disceptione calculorum prosunt succus limonum, acetum, vinum sublimatum &c. De aceto Anibalis legitur, quod ipse rupes, & moles confregerit.

In calculosa passione, cibo sumpto minuitur dolor. Quià tùnc acquositas quædam ab hepate ad vias renum demittitur, quæ eas mollificando dilatat. Et cùm tùnc liberiùs calculus transeat, minuitur dolor.

Præservativa cura calculi prohibet omnia crassa, & viscosa, tam in cibo, quam in potu: veluti sunt panes azimi, caseus, animalium extremitates, & lacticinia. Materiam non permittit figi in renibus, sed etiam expellit, brodium ciceruni rubeorum inter alia. Calorem intensum mitigat oleum violaceum, amagdalinum dulce &c. Comminuunt lapidem origanum, radices petrosellini, asparaci, feniculi, & similia.

Extrinsecus conveniunt omnia mollificantia, qualia sunt unguenta ex oleo amigdalino dulci, pinguedine gallinæ, butyro &c. curant lapidem etiàm bettonica, ficus, semen melonum &c. & assiduus facchari rosacei usus prò renibus est salutare auxilium. Nec tamen affectibus frigidis nocet, cùm sit in omnibus qualitatibus suis temperatissimum. Ventriculum autem ab omnibus excrementis præcæteris mundum reddit, ac roborat, ipsam quoque abigit distillationem. Undè maximè probatur si quotidie mane per horam unam antè prandium de eo aliquid sumatur, & posteà lenitèr deambuletur.

CAP.

CAP. XLV.

De Matrice, Suffocatione, & Menstruis.

MAtrix est membrum à natura prò conceptione deputatum; intèr vessicam, & intestina situm, duabus cùm tunicis creatum: quarè intrinseca venosa, & extrinseca substantiæ nerveæ similis cernitur, & ab ejus intrinsecis venis congruo tempore menstrua, quæ à vulgo methaphoricè flores nuncupantur effluunt; sicùt enim floribus carentes arbores fructus non ferunt, sic non menstruantes mulieres.

Sperma mulieris menstruatæ retentum in veneni naturam mutatur, quod tamquam nocivum expellerè appetunt per coitum. Undè pluribus ex iis maximè ex assuetis ad coitum non eo euntibus suffocatio matricis accidit sepè, anhelitus quoque difficultas, syncopis, tremor cordis, aùt tale aliquid, ùt plurimæ ab hoc præfocatæ pereant. Quod si virgines fuerint barba eis nascitur, & tandem eorum formæ corrumpuntur, cumque curam non recipiunt, moriuntur.

Matricis suffocatio est ipsius versus diaphragma proptèr fumos, ac ventosos vapores in ea corruptos, ascensus, quo fit, ùt pulmone, & corde compressis prò spirituum eventatione necessaria à debita dilatatione impediuntur, cujus ex causa mulier perfocata manet, & nonnunquam suffocata periit.

Causa suffocationis matricis, multitudo est spermatis, vèl corruptio ejus, abundanti enim in ea sperma, frigidus fumus ascēdit ad diaphragma, quia diaphragma, & vulva sunt juncta etiam diaphragma est juncta cum gula, & instrumentis vocis, undè suffocatio indè contingit.

Pro prurigine vulvæ, valent albumen ovi, oleum rosaceum, & conphora.

Suffocatio matricis non fit, quia matrix corporaliter moveatur, usque ad collum, gulam, & pulmonem, quia hoc est impossibile: sed hoc contingit, sivè accidit, quia ipsa non potens expellere vapores per partem inferiorem expellit ad superiora, & tùnc mulieres dicunt, quod habeant matricem in stomacho, & in gula &c.

Fumi putridi matricis ad caput euntes dolorem ipsius, & vertiginem.

tiginem inducunt, qui si spiritibus misceantur, rationem, & intellectum perturbant omnem. Quibus ex omnibus animali virtute debilitata, pigritia, ac debilitas accidit in toto, & in cruribus, quam maximè proptèr distantiam à fonte caloris maximam, & tunc matricem in caput devenisse mulieres non dubitant, cujus oppositum si dixeris, te medicum stolidum prædicabunt.

Cùm pauperculam suffocatam inveneris, ne sic rudeliter pereat, succursum statim adhibe. Et primum cum aceto, & sale, circa extrema fricationes aspræ fiant, deindè odoratu horribilia naribus applica. Horribilis enim odor animalem spiritum sopitum concutit, & sic virtutem motivam in eo evigilat.

Supra suffocatæ pectus phialam aqua plenam, vèl ciatum pone, & si viva fuerit agitari, & commoveri aquam oportet. Vèl ad os, aùt nares speculum bene tersum, vèl politum appones, quod si vivit, necessè est anhelitum emitti, quò fit ùt speculum inficiatur.

Ex hoc intèr cætera certissimum experimentum est.

In puellis antè decimum tertium annum sanguis menstrualis non ægreditur, quia non generatur superfluus in hac ætate. Accidit etiàm, quod fæminæ, usque ad hanc ætatem, vèl tempus egent copioso sanguine ob augmentum. Post 50. annum non fluit, quia calor tùnc ità languet, ùt sanguis exuperare nequeat. Egreditur autem secundum leges naturæ quolibet mense per tres dies, quamvis fæminę etiàm sanæ per pauciores interdum dies purgentur prò copia, & qualitate sanguinis. Calidior tenujor paucioribus diebus effluit, e contrà frigidior, & crassior.

Quando fluxus talis erit cum tolerantia, & cum sequitur levitas, jucunditas, ac quies ex virtutis fortitudine hoc provenire nuntia. Quo in casu minime restringendus erit, si vero fluxus talis non erit cum tolerantia; nisi restringatur ad febres cholericas intensivas ducit sæpiissimè. Quod sit, quia evacuato sanguine ebullit, ac effrenitat cholera, quæ sanguinis frenum existit. Cumque calor naturalis sanguine pabuletur si fluxus superfluat, calor ipse consumitur, & totius infrigidatio, ac membrorum omnium virtutis naturalis debiiitatio sequitur.

Menstrua supprimuntur secundum Galenum obstructis venis, quæ ad uterum descendant, & hoc, vèl ratione caloris desiccantis, vèl ob copiam humorum crassorum. Sistuntur etiàm menses, si ad alia loca sanguis transferatur, & ex vasorum uteri compressione, cum immodicè corpus crassescit.

Si causa suppressionis menstruorum fuerit vehementissimus calor,

calor, tùnc provocare ea non licet, cùm sat sit ab hoc calore superfluitates absumi. Itèm nec provocanda sunt cùm corpus potiùs reficientibus, quam evacuantibus indigeat; si vero causa fuerit materia pituitosa: tùnc opus est eam evacuare crassa attenuando, & obstructa aperiendo cum oximelle cum aquis feniculi &c. si causa fuerit pinguedo, tùnc adhibitis resolventibus curabitur cum exercitiis jejuniis &c.

Hic etiam nota, quod matricis præcipitatio est ipsius matricis à suo naturali loco in alium quempiam locum descensus, & digressio: quod contingit præcipuè proptèr humiditatem nimiam, ligamenta ipsius putrefacientem. Et intèr causas externas connumeratur magni ponderis elevatio, & super terram gelidam, vèl pavimentum frigidum diuturna sessio. Itèm internæ causæ sunt menstruorum longa retentio, quorum pondere matrix degravata, ruptis sæpè ligamentis, in præceps descendit &c.

Si matrix sursum diaphragma versus vergat, dolores, & gravedines supra umbellium sentire massam rotundam in ventre tangere, & cita suspiria in muliere observare licebit. Ad inferiora autèm si se præcipitem dederit, tùnc dolores plurimi circa renes, lumbos, & pudenda erunt, & vessica, & rectum intestinum ità comprimuntur, ùt, & urinam, & excrementa difficile sit excernere.

Naturalis mensium fluxus est à tertio, aùt à quarto die post novilunium usque ad octavum, licet multa sint discrimina ætatum complexionum, & habitudinis corporum. Non naturalis fluxus dicitur si dictum tempus excesserit.

Biliosis proptèr caliditatem nimiam humores exiccantur, eoque menstrua retinentur. Melancholicis autèm proptèr nimiam frigiditatem, & siccitatem idem contingit.

In hoc capite nota tamquam deserviens huic tractatui, quod desiderium est duplex, scilicèt animale, quod in concupiscentia invenitur, & naturale ex repletione spermatis, quod evacuare intendit natura.

Lactuca frigida, & humida est, idèo tollit sitim, & semen ejus fluxum spermatis cohibet.

CAP.

CAP. XLVI.

De Priapiſmo, Semine; *& Pruritu.*

PRiapiſmus ſecundum Galenum eſt penis, vèl colis prætèr voluntatem erectio, & hujuſmodi erectio virgæ invita provenit, tùm à ſpiritu, tùm à flatu, & eſt ſinè deſiderio libidinis, vèl cùm deſiderio, nobis tamen invitis.

Priapiſmus provenit, vel ob ſeminis copiam, vèl ob ejuſdem acrimoniam, vèl ob flatus, impetu quodam in illas partes erumpentes; vèl à materia flatulenta, quæ genita fuit in pene, & tunc adeſt palpitatio, & juvatur à calidis flatus diſſolventibus.

Gomorrhea eſt invita, ac præter voluntatem ſeminis excretio. Et cauſæ ſunt ſecundum Galenum, vèl ſpermatis copia, vèl ejus tenuitas, & acrimonia, vèl imbecillitas, retentricis, aut virtutis expulſivæ fortitudo. Contingere etiam poteſt á nimio coitus deſi derio, aùt à multitudine coitus, aut ejus cogitatione; quod proveniat ex multitudine ſeminis, ſigna ſunt quia ad copiam coitus, nulla corporis imbecillitas, ſivè diminutio ſequitur. Signa mordacitatis ſeminis ſunt, quia in exitu dolor percipitur, & adeſt ardor urinæ. Signa imbecillitatis retentricis, quia ſinè erectione virgæ ſemen egreditur, ſi à convulſione hoc malum proveniat, aderit erectio. Signa tenuitatis ſeminis ſunt manifeſta inſpicientibus ſperma.

Humor melancholicus, & humor crudus aptiſſimi ſunt ad generationem flatuum ratione, quorum multa fit erectio, & inflatio.

In muliere priapiſmus nihil aliud eſt, quàm immoderatus cocundi appetitus à cauſis pruritus in muliere cauſatus. Qui pruritus mulieris, & matricis ejus eſt ſtimulus quidam ſcalpellandi, ſeù confricandi locum in quo eſt, qui ab humore cholerico, ſeù aduſto in ea prætèr naturam congeſto provenit. Frigiditas per antipariſtiſim caliditatem cōcludens, ac accentrans, hoc etiam efficere poſſet. Et tandem res quęlibet non naturalis ſuperfluam caliditatem in humoribus valens inducere hoc efficere poteſt. Verùm ex confricatione humor continuè magis acuitur, & ad confricatum locum majori in quantitate confluit: undè coeundi appetitus continuè exurgit major, & ob hanc cauſam, coitu plerumque non ſatia-

satiatur, imò interdum tantùm augetur, ut virtus prosternatur.

Hippocratis est sententia, unciam seminis importune ejecti, plùs afferri detrimenti, quam sanguinis quadraginta. Idque non tantum renibus, sed capiti quoque, ac membris omnibus maxime est noxium. Nam testes ùt inquit Galenus lib. 1. de semine ex venis seminarium humorem trahunt, eo violenter per testiculos detracto, venæ ipsæ rursus à suprapositis revellunt, hæ verò ab his, quæ deinceps sitæ sunt, deinde hæ rursus à vicinis, adeo ùt omnes totius animalis partes proprio alimento evacuentur; quare nihil mirum est, si immoderato coitu utentes, imbecilliores reddantur, quod sciendum, quod si eveniat, & seminis portio melior attineat ad hepar, & minus probus ad ventriculum fit, ùt fetus meliùs formetur secundum hepar, quam secundum ventriculum &c.

Seminis fluxus vel provenit ob immodicam apertionem, vèl amplitudinem vasorum seminalium, sivè fiat ex immodico coitu, sivè ex immodico exercitio, & motu, sivè quia semen est calidus, mordax &c. sivè tale sit à jecore calidiore, sive ab assumptis acribus, & calidis, & similibus. Et si semen sit in Causa, quia copiosum, & abbundans exit semen non infectum, non juxto liquidius, non mali odoris, sinè acrimonia. Si vitium sit in qualitate, dùm calidius est, non exit citrà dolorem.

Semen generatur ex optima parte sanguinis.

CAP. XLVII.

De Conceptione, Generatione, Sterilitate, & Abortu.

ISti tres termini, conceptio, generatio embrionis, & impregnatio, synonimi sæpè sunt, propriè tamèn sumpti differunt multum. Nam conceptio est attracti ad matricem seminis in sanguinis menstrui puriori parte commistio. Embrionis verò generatio est humanæ formæ susceptio.

Impregnatio verò tantummodò mulieris ex parte se tenet. Conceptione etenim, & embrionis generatione facta, mulierem tunc, & non antè prægnantem dicimus.

In fæmina non apparent nisi duo obtusi anguli, undè interdum separatur semen, & multiplicatur fetus.

Mas producitur dum fit conceptio in dextera matricis, & dum

dum mas est robustior secundùm dexterum testem, quia in parte dextera est major caliditas, & producitur semen robustius. In dextero enim latere positum est jecur, & propterea in illa parte venæ laxiores, & completiores deducuntur. Fæmina autèm generatur in sinistro latere matricis.

Cùr autèm gemelli modo sunt mares, modò fæminæ, modo mas, & fæmina, ratio est semen. Si enim semen maris, & fæminæ sit robustum, uterquæ fætus erit masculus. Si amborum semen sit imbecillum, uterquę erit fæmina. Si autèm maris semen sit robustum, fæminæ imbecillum, unus erit masculus, altèr fæmina; si fæminæ semen sit robustius, fætus magis similis erit matri; si è contrà Patri.

Articulatio contingit in femella, in diebus 42. in masculo in 30. Ita Hippocrates *in lib. de natura pueri*. Quod autèm femella posteriùs conformetur, & articuletur, causa est, quia genitura feminea debilior est, ac humidior.

Si fæmina generet masculum cognoscitur à calore etiam, quia virtus caliditatis maris totum fæminæ corpus incalescit, & benè coloratum facit. Hilarior quoque est mulier, & ad omnia magis prompta. Hoc tamen signum fallax est si masculus sit imbecillis.

Sterilitas aliquando provenit ex parte viri quia frigidæ sit naturæ, & tunc suum semen est ineptum generationi, vèl quia semen ejus est aquosum, & statim à matrice fluit, non faciens ibi moram. Vèl proptèr brevitatem virgæ virilis, quia tunc semen non projicitur ad locum debitum. Vèl quia semen viri, & mulieris sunt indisposita, ac si vir melancholicus esset, & mulier phlegmatica.

Mulieres pingues non concipiunt, quia habent matricem lubricam, à qua semen receptum elabitur, neç retinetur. Vèl quia mulieres pingues habent orificium matricis valdè strictum, quod semen impedit intrare, & cùm intrat, tardè intrat, ità quod eo tempore infrigidatur, & ineptum fit generationi. Mulieres valdè calidæ raro concipiunt, quia semen extinguitur in eis, & consumitur, ac si pauca aqua ad magnũ ignem funderetur. Mulieres juvenes ex vapore fulminis abortum faciunt, non antiquæ, quia corpora juvenum mulierum sunt magis porosa, & rara, sed mulieres vetulæ sunt compactę.

Moniales, vèl viduæ jejuniis, curis, ac sollicitudinibus huic affectioni occurrere possunt. Cætera enim remedia, quæ semen evacuant, minimè à sacris canonibus permittentur. Molæ conceptus causa, ùt habetur ex Hippocrate, & Aristotelę est caloris debi-

debilitas, cùm modico femine, atque morbofo, undè fruftratur formatrix facultas, ob caloris defectum, fpirituumque inopiam in ipfo femine, tùm modico, tùm morbofo.

Quoad fterilitatem, & abortum fciendum eft, quod longitudo virgæ, ac brevitas, foraminis tortuofitas, vulcus, & fimilia fterilitatis caufa effe poffunt. Nam ùt ait Avicennas fperma ex membro quolibet defluit, & ex fano fanum, & ex infirmo infirmum.

In aliquibus calor naturalis eft ità fortis,ùt totum fuperfluum ultimi alimenti in fumum refolvat, vèl in membrorum fubftantiam convertat, fivè pilorum materiam. In quibufdam etiam tale fuperfluum in pinguedinem transmutatur. Et ob hoc fteriles fiunt, ideò homines pingues, nullius, aùt pauciffimi feminis funt generativi, & raro coeunt. In mulieribus verò fterilitas accidit non minus etiam membrorum principalium, vèl nobilium vitio, quam in viris;verùm ob nimiam matricis ftricturam,vèl amplitudinem. Undè Hippocrates. Quæcunque inquit præter naturam craffæ non concipiunt. His enim pinguedo os matricis obturat.

Paralitica quoque matrix mulierem fterilem efficit.

Extrinfecæ verò caufæ tàm viris, quàm mulieribus communes funt. Ut nimia aeris caliditas generationis materiam refolvens, aut frigiditas mortificans &c.His enim non aliter, quam aliis feminibus accidit.Nam fi eftus tempore aliquid feminare ab intenfa aeris caliditate feminis humiditas refolveretur. Si tempore hiemis, aùt in locis frigidis mortificaretur. In paludofis, & humidis fuffocaretur, & in ficcis arefceret.

Mulieres prægnantes citiùs ob quietem abortum patiuntur, quia proptèr hoc accidit eis mala difpofitio, dùm in eis multa fuperfluitas congregatur, in laborantibus autem non fic, quia labor multum facit evaporare de fuperfluo.

Partus facilis erit,fi mulier eo tempore anhelitum retinebit.

Abortus Caufæ internæ funt morbi, quibus expultrix ad expellendum irritatur,ùt febris &c. Inter caufas externas computantur cibi parvitas,vèl pravitas, dùm enim fetus alimento deftituitur, perditur.

CAP. XLVIII.

De Ventositate, & Difficultate Urinæ.

CAusa efficiens ventositatem est caliditas diminuta. Ventositas enim generatur à calido diminuto respectu materiæ in quam agit. Frigiditas enim non movet materiam à sua natura, & sic omnimoda frigiditas non facit ventum, neque omnimoda caliditas nàm cum fortis sit resoluit, undè sicùt in fortissimis caloribus, & frigoribus non apparet ventus, ità in corpore nostro, nec in forti frigore prohibente materiæ grossæ subtiliationem, nec in forti calore proptèr resolutionem insensibilem, vapor, aut ventositas generabitur.

Et verè ventositas dicitur causari, à calore diminuto, impotente scilicèt benè digerere, & consequentèr generante multas superfluitates. Et nota, quod materia ventositatis est humor frigidus, phlegmaticus, & talis non potest in ventositatem mutari, nisi caliditate: quoniam frigiditas non subtiliat, sed ingrossat. Et quia ex uno pugillo aquæ generantur decem aeris per resolutionem, qui dilatati non possunt contineri in eodem spatio, in quo priùs; hinc sequuntur flatus, qui exeunt impetu, ut locum proportionatum inveniant.

Ventositas, si à stomaco per os expellatur sequitur eructatio. Si verò ab intestinis per anum sequitur trulla; & gravis est sonus, cùm est in loco amplo, sicut in stomacho, aùt in intestinis grossis, et est acutus, cùm est in intestinis gracilibus. Itèm aliquando est clarus, cùm ventositati non permiscetur humiditas. Et si ex opposita causa redditur non clarus. Quapropter claritas sonitus in intestinis significat mundificationem intestinorum, aut, exiccationem fecis.

Ventositas quæ egreditur cum voce significat proculdubio, aùt multitudinem ventositatis grossæ vaporosæ, aùt stricturam intestinorum, in quibus penetrat. Cum ergo non fuerit ventositas multa, & instrumenta, à quibus egreditur ampla; tunc exitus ventositatis est absque voce.

Urina sic dicitur quasi urens, & desiccans, sivè mordens; quando cùm urina commiscetur plurimum sanguinis, aùt choleræ, tunc redditur colorata.

Citri-

Citrinus color communitèr dicitur, qui est similis colori citri maturi, Flavus assimilatur colori castanearum mundatarum. Croceus, qui colori zaffarani assimilatur. Rubeus roseus, qui assimilatur rosæ rubeæ, cum tendentia ad obscurum, & ejusmodi est color, qui dicitur cremesino. Et nota, quod si urina sit alba, significat frigidam, & humidam complexionem corporis, & membrorum, & si sit in substantia tenuis, significat siccam complexionem. Calidi enim est colorare, frigidi verò discolorare, humidi verò est ingrossare, sicci verò subtiliare.

In pueris multa superfluitas phlegmatica generatur proptèr indigestiones, quas incurrunt ex frequenti commestione, quarè cùm ex ipsa maxima pars per urinam evacuetur, hinc videmus eos frequentissimè mingere, & multum.

Lotium est sanguinis, aliorumque humorum aquæ à quædam colatura, & redundantia.

Avicennas vult, quod incontinentia urinæ, ut plurimum proveniat proptèr superfluitatem frigoris, & mollificationem lacerti, & proptèr caliditatem plurimam attrahentem à vessica, resudationem à corpore.

Sicùt aqua viscosa secum trahens aerem in rotundum elevatur per subinclusionem aeris petentis exitum, & proptèr ipsam prohibentem sua grossa viscositate ipsum exhalare, ità quandoin homine reperiuntur humores crudi, viscosi, & expelluntur per vias urinæ, ventositas grossa petit exitum, & humor sua viscositate exitum talem prohibens est causa, ùt inde ampulla generetur: spuma enim non est aliud, quam multarum ampullarum aggregatio. Sed insuper nota, quod caliditas in humoribus ebullitionem inducens, & magnam partem in vaporem convertens, est causa factivæ spumę, & ampullarum in illis vaporibus inclusarum.

Sanguis in urina apparens, si est ab hepate, ibi est dolor, & gravitas, & sanguis est purus in multa quantitate, si à vessica tunc est grossus, quasi fœtidus, & est nigri coloris proptèr frigiditatem ipsius membri, & est paucus, quià est membrum pauci sanguinis, & circà pectimen sentitur dolor. Si est à lumbis, dolor sentitur circà renes, & lumbos, & dolor, & gravitas in renibus sentitur.

Quando spuma adhæret urinæ, signum est calorem esse diminutum, quod non possit materiam illam dissolvere. Urina habens arenulas rubeas indicat adustionem, & excrementa per alvum nigra sunt.

Pauca

Pauca urina fit, vèl cùm quis parum bibit, vèl ex ficcitate, & caliditate multa, vèl ex obstructione in vasis urinariis.

Inter alias causas difficultatis urinæ, sivè impedimenti emissionis urinæ, una est retentio urinæ longo tempore, nàm vessica extenditur, & meatus urinæ oppilantur, & etiam quia proptèr extensionem villi latitudinales facti debiles, non possunt se contrahere, & constringere vessicam, ità, & urina expellatur. Secundo est vulcus, aùt scabies in meatu urinæ existens, ex quibus natura sentiens mordicationem, tenetur ab expulsione urinæ per meatum illum, & cùm in lacertis latitudinalibus ventris est paralisis, non possunt se contrahere prò urina expellenda. Si autèm in lacerto collis vessicæ est paralisis, tunc fit potiùs distillatio urinæ, quàm difficultas. Itèm retentio urinæ fit proptèr crassos, & viscosos humores collum vissicæ obstruentes, & impedientes transitum urinæ, qui tamen, & per urinam, per ventrem, per vomitum, & per sudorem possunt educi. Facile est tamen per sudorem evacuare, si congruè exerceatur.

Erodentes urinæ sunt causa, ùt non possit retineri urina, quia stimulant virtutem expultricem, undè perpetuo sequitur distillatio. At humiditas, quæ est in glandulis in collo vessicæ, hunc usum habet præcipuè, ùt suo lentore acrimoniam urinæ abundat.

Ardor urinæ ratione sui contingit, vèl quia mordax, salsa, acris, & calidior in se fit, vèl quia addita sit ei aliqua substantia salsa, vèl acris; ratione instrumenti contingit, vèl quia in ipso veretro fit excoriatio aliqua, vèl vulcus, vèl exiccatio illarum humiditatum, quæ solent esse in glandibus pœnis, quæ factæ sunt à natura, ùt humectent longitudinem pœnis, nè urina in transitu excoriat proptèr sui mordacitatem. Sic etiam intestina vestita sunt pituita illa crassa, nè mordacitas fecum, & bilis in transitu corroderet illa. Et quando intestina ipsa privantur illa humiditate, tùnc contingunt abrosiones. Sic contingit in pene, ubi proptèr excessum aliquem superficie veneris, vèl ob aliam causam consumitur hujusmodi humiditas, arescit meatus virgæ, & mordacitas urinæ occurrit membro immediatè, & sic causat ardorem.

Et tandem urina est aquositas sanguinis à sanguine separata, quam latini vocant lotium à lavando, lavat enim, & abstergit, & secùm trahit excrementa, quæ invenit, prò qua provida natura præter renes ipsos, quibus id fecerneret, vessicam in imo ventris veluti cisternam quandam ùt commodè excerneret collocavit, cujus vessicæ proprium munus est, susceptum lotium statuto tem-

tempore continere, ac indè excernere, ùt Galenus afferit, & hujusmodi veffica interdum laborat iis affectionibus fcilicèt. Stranguria, ideft urinæ ftillicidio, diffuria, ideft urinę difficultate, atque ifchuria, ideft urinæ retentione. Urinæ incontinentia, feù urinæ involuntaria fluxio eft, quando patiens invitus ad mingendum impellitur, ob urinæ acrimoniam, ac mordacitatem. Quandò verò urina per fe affluit, nobis non advertentibus, ùt interdùm dormientibus,vèl vigilantibus evenit, tùnc in caufa eft ipfius mufculus, qui ejus cervicem ambit, abfque conftringit paralifis, feù refolutio. Caufæ verò extrinfecæ effe poffunt feffio fuperapides, fuper ferrum, ac alias res frigidas. Mufculus enim afficitur proptèr infrigidantem caufam, ùt de pifcatore quodam Galenus narrat, qui adeò infrigidatus eft circà fedem, ac veffecam, ùt ipfo invito affluerent alui excrementa, & urina. Itèm nimia etiam humiditas poteft effe caufa mufculum ipfum relaxans, ùt accidit pueris, qui funt habitus corporis mollis.

Caufæ retentionis urinæ funt, vèl quia eft defectus in expultrice virtute, vèl vitio urinæ, vèl vitio inftrumenti. Expulfiva virtus debilitatur, vèl proptèr frigiditatem, vèl proptèr aliquid aliud, ùt non poffit fungi proprio munere. Vitio urinæ, vèl quia non habet folitam, & debitam mordacitatem, qua ftimulet virtutem expulfivam, vèl proptèr fui craffitiem &c.

Quod non liberè quis mingat poteft provenire ab aliqua materia vifcofa,quæ in meatu veretri,& in collo veffecæ contineatur.

Signa humoris craffi in difficultate urinæ cognofcuntur ex gravitate fenfata, & pondere; figna flatuofi fpiritus eft tenfio, finè gravitate, quæ interdum permutàtur. Signa mollificationis mufculi vefficæ funt egreffiones urinæ abfque voluntate. Signa expultricis facultatis læfæ funt, fi ex complexione facilis fiat urinæ eductio &c.

Provocatur urina levitèr veffecam comprimendo, vèl cùm titillatione in capite virgæ, vèl cùm fricatione in collo vefficæ propè anum, conveniunt etiam decocta feniculi, afparaci, petrofellini &c.

Aphor 19. *lib.* 7. Urinæ ftillicidium,& mingendi difficultatem, feù dyffuriam vini potio, & venæ fectio folvit.

In omnibus corporis partibus eft naturalis quædã vivis excretoria, qua excrementa fcernuntur, naturalis dicta, eo quod voluntati non obediat, fed naturalitèr agat.

CAP.

Fluit alvus in febribus occaſione humorum ad inteſtina tranſmiſſorum, & potiſſimum quando acres, & mordaces fuerint, & ſtipticatur, & adſtringitur in febribus exiccatis fibris inteſtinorum ab ardore febrili. Itèm pituita cibum, & potum extrà ventriculum, & inteſtina lubricare facit. Item flatus quoque non ſinens ſtomacho cibum inhærere, undè putreſit, & expellitur, & ſic ſequitur lienteria.

Vulcus eſt continuitatis ſolutio cùm ſanie. Galenus docet, quod unitatis ſolutio in oſſe fractura dicitur in carnoſa parte vulcus.

Vulceribus,& apoſtematibus non eſt aliquid magis congruum, quàm quies.

Signa vulcerum in lienteria ſunt vomitus ſaniei, plus redolens dolor &c.

Signa apoſtematis ſunt tumor, durities, gravitas, aſſiduus dolor &c.

Signa flatus ſunt cùm ſentitur flatuoſus motus, & dolor, qui modo unam, modo alteram ſtomachi partem moleſtat, ſi crepitum, vèl ructum emittant.

Itèm diſſenteria eſt inteſtinorum vulceratio, cùm decoriatione inteſtini, cholera acuta, & humores acri, non ſinè ipſorum, & alvi morſu, atque cruciatu, & ſigna ipſius ſunt dolor ventris, punctio, & frequens aſſellatio, in qua fruſtra inteſtinorum cernuntur. Signa vulceris ſunt ſanies exiens, & fœtidus odor &c.

Locus vulceris ſignanter cognoſcitur ex corticibus inteſtinorum exeuntibus. Nàm tenues, & pauci ex gracilibus, craſſi verò, & lati ex craſſis inteſtinis deſcendunt.

Itèm, & ex qualitate ejus, quod egreditur. Nàm à ſuperioribus proveniens eſt magis fætidum.

Signa diſſenteriæ à cholera, & vulcere, ſunt mordicatio, & dolori n ſtomacho, & ſitis.

A' phlegmate, ſi quod egreditur per anum eſt viſcoſum, cum parva inflammatione, & pauca ſiti.

Excrementa emittuntur dura, & nigra ex nimio calore hepatis. Fluida, & alba ex indigeſtione, & debilitate ſtomachi.

Fluxus chiloſus provenit proptèr nocumentum hepatis. Undè quando egreditur res ſubtilis, aquoſa, & alba, eſt chilus. Interdúm etiam accidit proptèr calorem intùs vehementèr incluſum potentem ſcilicèt pinguedinem eliquefacere.

Neceſſitas ſurgendi frequentèr ad aſſellandum, ſignum eſt debilitatis expulſivæ, parùm enim egreditùr pro vice.

O Pro

Pro cura dissenteriæ inter alia intrinsecus conveniunt syrup. de cicoriis, de granatis, saccharum rosaceum, vinum nigrum, butyrum, & similia. Extrinsecus autem proderit lavacrum ex vino rubro, in quo stiptica aliqua cocta sint, lavando manus, & pedes, dormire tamèn est ex rebus magis juvativis.

Observandum tamèn est ex Avicenna, quod nullus fluxus est constringendus, si primum materia peccante evacuata, vèl saltem minorata. Itèm fluxus diversorum colorum nunquam cohibendus, quià multitudinem humorum, & diversitatem significat, si virtus tolleraverit.

Alvi dejectionem negligere, maxima incommoda afferre solet, scilicèt coli dolorem, & ileom, atque indè mortem, & quod jecur trahat alimentum parvum, scilicèt quod excernendum est, atque ideò obstructiones, corruptiones &c. sequi solent, & detrimentum capiti ex vaporibus: vertigines oblivio &c.

Causa fætidi fluxus est longa mora humoris retenti in loco preternaturali, vèl vulcus, vèl apostema, à quibus sanies male olens scernitur.

Lienteria, seù intestinorum, levitas secundum Galenum est velox exitus eorum, quæ comeduntur, atque bibuntur, quæ talia dejiciuntur, qualia fuere devorata.

Quemadmodum expultrix facultas irritatur ad expellendum in vessica, quod sibi noxium est, vèl cùm magna urinæ copia gravatur, vèl cùm magna, vèl cùm ab acri, ac mordaci ejus qualitate pungitur, ità cùm natura gravatur, vèl molestatur ab humorum copia, vèl mala qualitate, quod causa molestiæ est per intestina, veluti per cloacam excernit.

Humores, qui dissenteriam efficiunt, ità dignosci possunt: Nàm si flavabilis intestina exulceret, excrementa eruat flava, cùm intestinorum dolore, sitis clamosa, cùm oris amaritudine. At si fuerit pituita salsa, dejectiones albæ, & spumosæ apparebunt. At si fuerit humor melancholicus, dejectiones erunt nigræ, nec non excernentur cùm flatu, punctura, atque dolore.

Prò lienteria post corporis mundificationem ad calidam corrigendam temperiem prodèst recipere parum citri, vèl succi limonis, & quies procuranda, cùm somno nocturno, hic enim omnem evacuationem, prætèr sudorem compescere habet.

Nomen hoc hemmorrois, in Galeni doctrina trifariam sumi conservit. Primo sumitur communitèr prò omni fluxu sanguinis ex quacunque fluat parte, undè si à naribus, nasi hemmorois dicitur, si ab utero, uteri hemorrhois appellatur; secundò sumitur

propriæ

proprie prò tumore scilicèt, & inflatione venarum sedis, cùm dolore etiam: ultimo magis propriè, & nihil aliud significat, nisi fluxum sanguinis ab ipsis venis sedis.

Ex hemorroidis quædam cecæ, quædam verò apertę dicuntur. Cæcæ quę omni tempore tument, & nihil excernunt. Apertę, quę prò tempore sanguinem effudunt.

Intèr externas causas hemorroidum sunt super rem duram sessio, multum exercitium, violenta æquitatio, cibi, & potus melancholicus succum generantes, dimissio consueti exercitii, & conatus maximè, qui tùm in febribus excernendis, tùm in partu fieri solent. Internæ autem causæ sunt, magna succi melancholici copia, qui, vèl ab hepate, vèl à liene ad ipsas sedis venas deponitur, vèl à toto corpore demandatur.

In circuitu ani à vena chili, venæ quoque ortum habentes terminantur. Cumque natura feciali sanguine gravatam se sentit per harum venarum, seù alicuius ipsarum aperitionem eum emittens, se exonerat sæpè. Venæ hemorroides dictæ sunt ab hemorrogia græcæ, quod in latinum fluxus sanguinis sonat. Et ob hanc causam venæ omnes, per quas natura fecialem sanguinem emittit, hemorroides nuncupantur. Undè tàm nasi, quàm matricis venas, per quas sanguis effluit, hemorroides vocamus.

Super hemorroidales venas ani excrescentiæ diversarum formarum, ùt mori, ficus, uvę &c. nascuntur sępè, quas etiam emorrohides appellare consuevimus. Et sic hemorroidis nomen ęquivocatur, quia quandoque venas, quandoque excrescentias illas importat.

Tenasmon est intestini recti passio, in qua cùm intensa assellandi delectatione egerendi voluntas frequens adest, & maximo-cùm conatu parùm aùt nihil, aùt materia pauca muccosa, cùm dolore circà anum, & anchas difficilitèr emittitur, quæ interdum paucis sanguinis guttis est admixta.

Anus in tenasmone, & in dissenteria, cùm sæpiùs egrediatur ipsius causa extrinseca, & intrinseca esse potest. Extrinseca est omne potens rectum, & musculos ani circulum obstruentes, lapsos, seù paraliticos efficere, ùt est casus, vèl percussio, musculos ipsos, seù nervos disrumpens super refrigida sessio, balneum item mollificans, egerendi nimius conatus, laboriosum exercitium, & similia. Causa intrinseca esse potest apostema, quod sua ponderositate, ac grossitia, anum ingredi non permittit. Humor quoque salsus, & acutus, lubricus, itèm humor musculos relaxans, ani egressionem sæpè causat.

Fluxus hemorroidorum, quod hic antea erat, antea notandum secundum Galenum fit, vèl ratione vasorum, quia magis dilatantur, vèl quia dilatantur orificia ipsorum vasorum, vèl fit vitio sanguinis, quia plurimus sit, vèl quià nimis tenuis, vèl acris, itaût excitet virtutem expulsivam, vèl nimis fervens, itaût faciat intumescere venas. Vèl fit ratione membrorũ mandantium, quorum virtus sit potens in expellendo, vèl quià imbecillis sit virtus recipientium.

C A P. L.

De Hydropisi, & Tumoribus.

HYdropisis est abscessus quidam, qui in qualibet parte corporis accidere potest, præcipuè tamèn in abdomine.

Itèm hydropisis, quæ à modernis tympania vocatur, quia quasi tympanum resonat venter percussus, est passio ex frigiditate epatis generata, quia virtus epatis cibos non concoquit, nec in sanguinis substantiam convertit. Itèm hydropisis est tumor ventris productus ab intemperie frigida jecoris, cujus causa est materia exuberans frigida stomacho etenim, & jecore frigida intemperię laborantibus, fieri non potest, ùt cibus ingestus in benignum sanguinem mutetur: undè convertitur in materiam flatulentam; quæ cùm neque per superiora ructu, neque per inferiora crepitu, nec aliundè obstante viarum obstructione, vèl expultrici superfluitatum vi debili existente expelletur, in locis ventris colligitur, & tympani modò crepitum elidit.

Corruptæ materiæ in stomacho nauseam, vomitum, ac appetitum corruptum inducunt. Et si ad tibias, pedesque descendunt, eos mirum in modum tumefaciunt.

Galenus inquit imminui calorem jecoris interdùm à causa extrinseca, puta à potione aquæ frigidæ. Et interdùm à febribus, quæ calorem dissolvunt, & interdùm ob immodicas evacuationes, quæ corpus refrigerant.

Vomitus, & subversio sunt motus stomachi, dum fundus ipsius stomachi ad superiora vertitur, ad expellendum ex eo, quod est in ipso per viam oris, & hoc ex nausea.

Secundum Galenũ omnes vomere colores exitiale admodum est.

Jecoris obstructio, est angustia jecoris producta ab humore replente ipsius meatus, & cùm vicinæ partes ob tumorem jecoris compri-

comprimuntur, aliqua oritur respirandi difficultas. Et qui hoc patitur, maximè conqueritur se non posse scalas ascendere.

Evacuationes superfluæ per sudorem, urinam, solutionem ventris, per emorrohides &c. paucificando calorem innatum debilitant hepar, & faciunt ejus digestivam errare. In hydropisi tamen exiccandus est sudor medicamentis quæ extrinsecus admoventur, & potissimum balneis, quæ conficiuntur ex herbis calefacientibus, & aqua calida: vix enim homines restitui possunt, nisi sudent.

Intèr alià signa hydropisis est sitis infausta, quia humor retentus est salsus, & putrefactus. Signum distinguens hydropem à prægnante est, qui ab umbelico infra pregnantis venter extenditur, in hydrope verò infrà, & supra.

Tumores in corpore nostro generantur, & fiunt ex aliquo quatuor humorum, vèl ex flatu, vèl ex increscente carne. Et sanguine bono, & simpliciore in locum aliquem collocato inflammatio generatur. Ex bili, vèl bilioso sanguine, erysipilas: à pituita, vèl pituoso, serosoque sanguine laxus quidam tumor, quemadmodum à bile nigra, vèl sanguine melancholico durus tumor, qualis est scyrrus, & id genus aliud.

Tumores, qui fiunt à sanguine, dicuntur variole, qui verò à bile, morbilli, ab attrabile, carbones.

Variolæ sunt pustulæ, sivè vessicæ parvæ rotundæ ex materià sanguinea putrefacta in venis, & morbilli sunt pustulæ ex materia sanguinea cholerica, vèl cùm cholera. vinum in hac infirmitate nocet, quia magis inflammat, carnes debent prò cibis parari coctæ cùm lactucis, cùm agresta, & cùm acetositate citri, vèl arancii.

Raucedini, & suffocationi causatis ex variolis, & morbillis, si corpus satis evacuatum fuerit, prosunt ea, quæ repellendi vim habent, ùt aqua ordei cùm syruppo rosato. Obliniendi exasperatū guttur, & facilem expulsionem præstant syruppus violarum, granatorum dulcium, de prunis Damascenis cùm saccharo. Si fluxio ad nares dilabatur, omni arte crustas emollire curabis, nè prohibita respiratione exulcerari contingat. Fitque id oleo amigdularum dulcium, vèl melonum, & similium. Si verò in os, palatum, & linguam, aùt gingivas variolæ, aùt morbilli tanto numero prorumpant, quod alicujus partis exulcerationem, vèl corruptionem vereamur, succo granatorum acrium, cùm aqua plantaginis repellere curabis. Verùm si fluxium impedire volueris, caliditatem compesces, quod fit aqua hordei cùm saccharo, vèl syruppo rosaceo.

CAP. LI.

De Humorum Generatione ; & Causis :

Corporis jàm constituti substantia continuo fluori obnoxia diù substineri non poterat, nisi similis materiæ affluxu resarciretur, cui muneri humores sunt accommodati, qui ùt sunt fluxibiles, ita per quosdam canales in corpus universum facile diffunduntur, ùt ex qua primum substantia conflatum est eadem servetur, & nutriatur. Author Galenus *lib.* 1. de semine capite ultimo, sunt enim humores quatuor humanæ generationis, materia, quia ex his duo principia constituuntur, ex *lib.* 2. de elementis; Ità humores, (quorum nomine quidquid in corpore fluit, & liquidum est comprehenditur) alii sunt connati, alii postgeniti ex Aristotile *lib.* 2. *cap.* 7. *de part. Animal.* connati vocantur, ex quibus prima fit conformatio ex *com. ad Part. in* 40. *lib.* 1. *de. natur. human.* Posgeniti verò, qui in corpore jàm constituto cumulantur, quorum alii sunt Alibiles, alii excrementitii. Illi sunt, sanguis sincerus, pituita, bilis, & succus melancholicus, sanguis dulcis saporis est, qui nutrit, hīc dulcia amica vitæ, ùt adnotavimus in nostris floribus medicinæ theoricæ, pituita insipida est, bilis amara, melancholicus succus acidus; finis denique istorum humorum est nutritio. Nàm si corpus hominis ex semine, & sanguine mestruo, quatuor complexis humoribus constituitur, iisdem postèa alitur, seù variæ sint partes quatuor distinctæ substantiæ, quæ invicem permistæ vim alendi sortiuntur, simplices minimè: Sunt autèm venæ, & arteriæ distribuendorum humorum canales, & propria conceptacula, in quibus exacius elaborantur, partim à calore nunquam feriente, partim illapsa à jecore, facultate, atque ita conservantur; ùt neque concrescant, neque corrumpantur, quamdiù à natura victrice reguntur.

CAP. LII.

De Morborum Differentiis.

A Galeno *cap.* 1. *de sympt. differ.*, & 2. *meth.* triplex differentia constituitur eorum affectuum, quibus naturalis corporis status evertitur, nimirum morbus, causa, & symptoma. Quorum

trium

trium generali explicatione continetur pethologia, quæ est illa medicinæ pars, circà res preternaturales sunt omnia corpori nocentia, ùt denuò morbus morbi causa, & sympthoma Morbus est repetinius, cõstitutio præternaturalis, seù functio læsa. Causa est omne id, quod morbum producit. Sympthoma est morbus, morbum sequens, sivè morbi effectus corpori inconveniens.

Morbi sunt, vèl essentiales, vèl accidentales, essentiales derivantur ab ipsa morbi essentia, sivè ab iis, sinè quibus morbus nec esse, nec excogitari potest illa sunt 1. pars affecta 2. conditio, secundum quam sit.

Morbi accidentales sunt triples, familiares, organici, & solutæ unitatis.

CAP. LIII.

De Signis Prognosticis.

CUm artis medicæ dignitas, & perfectio in tribus consistat ex *com. ad part.* 1. *lib.* 1. diagnosi, prognosi, & therapeja, hæc quidem per sè à medico exercetur; illæ verò proptèr curationem ex *com. ad partes* 3. *lib.* 1. *Acut.* quam ob causam Hippocrates in proemio Prognost. præsagiis diligentèr incumbendum esse monet, quod ab omni mortis culpa medicum reddant immunem, & ægros ad obtemperandum faciles, occasionemque remediorum præmostrent. Neque enim eà tantum ad victus rationem instituendam, sed etiam ad arcendos morborum impetus mirificè conducunt. Prænotionis itaque præsidio medicus salutares morbos tutò aggreditur, deploratis verò manum non adhibet, sed abscedit cùm prognosi, tùm ùt medicamentorum, & artis authoritatem conservet; tùm nè mortis author videatur, ex consilio Hippocratis *lib. de arte*; veruntamen nihil temere comprobandum, aut contemnendum, cum ex Hippocrate *parte* 51. *sect.* 2. *lib.* 1. *Epid.* tria sint, quæ medicam artem perficiant, eger, morbus, & medicus artis minister naturæ adjutor, & emulus, hic totam præsagiendæ salutis, aut mortis rationem colligit, ex collatione virium ægrotantis, cùm morbo, ùt docet *Gal. com. ad prognos.* 6. *lib.* 2. si modo ægrotus suum fecerit officium, suum quoque assidentes, & exteriora ritè sint comparat ex *Aph.* 1. *l.* 1. Ad id tamèn proficiendum, aliquod veluti testibus instruitur, ùt ex hoc tetrastico licet colligere.

Judex est Medicus, Reus est Ægrotus, Amici
Actores; adsunt plures hoc ordine testes.

Mor.

Mira Pharmaca ad diù Vitam Prolungandam.

De Potu Caphè.

NAscitur Caphè in Arabia Fælici, in illis vastis Agris, absque cultura, & est leguminis peregrini species magnitudini nostrarum fabarum, ob quædam accidentia correspondens. Antequam in pulverem redigatur, Latini *Buncum* appellant, Galli Bon, & in pulverem redactum Caphè, cavè &c.

Antiquus apùd Arabes, & Turcas est potus, & tàm divites, quam pauperes singulis matutinis diebus antè Caphè potum aliquid cibi assumunt, persuasi id stomaco jejuno sumptum in bilem mutare, ipsum arrodere, & ad exinanitionem usque debilitare, membra, gravedine afficere, appetitum soluere antietate mœrore, & impatientia animum cumulare, tandem totum corpus dejicere. Hinc est quod antè tabernas Caphè reperiuntur tabernæ vendentes panes antopticios, quos potaturi manducandos emunt experientia edocti, illud hac cautione sumptum salubriùs esse. Arabes, & Turcæ, non solum in privatis domibus Caphè potant, verùm etiàm in Tabernis Caphè generatim singulis horis se conferunt ad hanc potionem sumendam, & de variis rebus confabulando, majorem diei partem transigunt. At nùnc multis ab hinc annis Caphè potus apùd Europeos invaluit. Nàm non est dives, neque pauper, qui eo non utatur.

Hinc Neapoli magna hominum pars tabernas Caphè frequentant, ac Romæ hujus potionis sapor debet esse aliquantulum amarus, alioquin sua careret virtute. Aliqui, quorum Palatum est delicatius, Caphè amaritudinem, saccharo ad jucunditatem injecto, mitigant, sèd beneficas qualitates minuunt, & solam caliditatem relinquunt. Non solùm Caphè potio est medicamentosa, sèd etiàm succum alibilem continet, qui adeo spiritus reficit, & nutritioni plurimum confert.

His, qui graciles, aùt siccæ constitutionis, & calidæ interdicitur, quià nimis exiccat.

De

De Potione Herbæ Thè:

ADmirandæ, & ferè omnigenæ virtutis est usus herbæ Thè, quæ chinentibus dicitur *Thee*, Japponensibus, ùt & Indis *Cha*, Tartaris, & Parthis Tay, vèl Tzay, & tandèm Æuropeis The, quo non solùm universum Chinæ Imperium, sed, & India Tartaria, Thabeth, Morgor, & omnes orientales plagæ incolæ utuntur, non semel in die tùm jejuno stomaco, tùm immediatè pòst prandium, sèd quoties ipsis libuerit. Europeis quoque nunc familiaris, & usitatus est potus. Moderatè itaque Thè cerebrum siccat, purgat, memoriam firmat, & mentem purificat. Putant Chinenses hanc plantam sibi à Cælo donatam esse ad vitam prorogandam ad extremum vitæ senium.

De Potione Chocolatæ.

POst tractatum de Caphè potu,& de Thè, non alienum à re de Chocolatæ potione, cum ejus invaluerit usus aliquid differere dijudicamus. Est enim Chocolata Cæli ros. Astrorum sudor, vitale semen, Panacęa, & universalis medicina, ab ultimis Americæ regionibus, cujus solum Mexicum hujus seminis; ferax est ad Hyspanos vecta, apud quos ità invaluit usus, ùt eà carere maximè paupertatis indicium putetur, ab his ad Parthenopæos transfretavit, quibus intèr deliciarum illecebras, palati oblectamentum, gulæ irritamentum, & sanitatis solatium haberur. Prætereà ob maximum nutrimentum, quod corpori suppeditat, exaustas corporis vires reparat,præcipuè cùm ovi vitello in aliquot juris carnium cochlearibus dissoluta. Est insigne medicamentum stomathicum. Quidam Chocolatam nivè congelatam adversus aeris æstum sumunt, quæ quidem voluptati potius, quàm valetudini consulit; verùm pro alimento, & sanitate hanc potionem ebibunt calidam, imò calidissimam, & ferventem quantum tollerari potest sorbilare tenentur; hac tamen Cautione, nè linguam, & palatum ustulet, sunt qui antè ejus potionem, aquæ frigidæ haustum declutiunt ad epatis refrigerium, aùt biscottella in Chocolata intingunt, & comedunt, sèd eam solitariam ex cucuma extractam potare præstat, absque aliorum consortio, & hoc modò sumpta est universalis medicina, non modò ad sanitatem tuendam, sed ad multos actuales morbos profligandos; ac propterea naturalem roborat calorem,sanguinem puriorem generat,cordis substan-

tiam

tiam vivificat; maximum est nutrimentum, & una medicamentum, & à multis morbis præservat, & curat, Virilitatem auget, Canitiem retardat, vitam ad senium usque producit. omnes qui hoc indico nectare utuntur, firma fruuntur valitudine; senibus, & decrepitis maximè proficuum est, quia vitam prolungat.

Initium hujus mei acris studii, obstinatique Laboris in commune omnium miserorum mortalium bonum faciebam. In Alma mea Urbe XVIII. Septembris MDCCXII.

FINIS.

Pondera quibus Medici hodie utuntur hæc sunt.

℞. Recipe
℔. Libra
Q. aut 4. quartarius, seu quadrans
℥. Uncia
ʒ. Drachma
℈. Scrupulus ij
gr. aut Granum ij
ß. Pars dimidia istorum ponderum

Vox ana usurpatur, quæ cujusque Partes æquales designat

Libra Medicinalis Romana est, quæ pendet Uncias duodecim, Civilis vero est Unciarum sexdecim, Uncia autem, quæ Pars Libræ duodecima est constat ʒ. VIII., Drachma pendet ℈III. & est octava pars Unciæ, Scrupulus tertia pars Drachmæ pendet grana xx. apud Veteres grana 24. Obulus nunc etiam est Semiscrupulus, Granum autem est minimum seminis Hordei, aut Tritici, præstet ea tamen quæ sunt periculosa non notis aut numeris, sed literis extensis exprimere ne Eger in Mortem exitium adigatur.

